MINÄ OLEN JOLANDA, KUNINGATAR!

ARMAS J. PULLA:

NÄEN IKKUNASTANI PIHA-MAALLE

»RUNOILIJAN SAA HIRTTÄÄ ILMAN MUUTA!»

»EIPÄS TYRKITÄ SANKARIA!»

»EI MARKIISI SYÖ PERUNOITA!»

HORMOONIT HALLITSEVAT

KOLMANNEN SUKUPUOLEN SAARI

»JA PÖH!» SANOI SOTAMIES RYHMY

»JEES, PUNAMULTAA!» SANOI KERSANTTI RYHMY

»JEES, MULLIKUHNURI!» SANOI VÄÄPELI RYHMY

»OIKEA ANTIFILATELISTI!» SANOI VÄÄPELI RYHMY

»JEES, NURMIJÄRVEN MÄMMIÄ!» SANOI VÄÄPELI RYHMY

»JEES, HAPANKAALIA!» SANOI VÄÄPELI RYHMY

»JEES, LESKIYLI-INSINÖÖRSKÄ!» SANOI VÄÄPELI RYHMY

»JEES, DIKTAATTORI VASTOIN TAHTOAAN!» SANOI HERRA RYHMY

»HORMOONIT HALLITSEVAT» (NÄYTELMÄ)

PUHELIMESSA ON VERIJÄLKIÄ

ARMAS J. PULLA

MINÄ OLEN JOLANDA, KUNINGATAR!

KERTOMUS JEANNE D'ARCIN PÄIVILTÄ

ARVI A. KARISTO OSAKEYHTIÖ

HÄMEENLINNA 1949,
ARVI A. KARISTO OSAKEYHTIÖN KIRJAPAINO

Kaksi aseistettua ratsumiestä oli pysähtynyt matalahkolle kukkulalle joen varrella ja tähyili eteenpäin, tien suuntaan, jota he ratsastivat.

»Kylän pitäisi jo näkyä, ainakin minun mielestäni», sanoi heistä toinen. »Mutta en minä näe mitään. Tuisku on tosin sakea, mutta . . .»

Hänen kumppaninsa, ylen roteva, rokonarpinen, pelottavan näköinen heittiö, sylkäisi.

»Niinhän sen *pitäisi* näkyä, sen kylän», murahti hän.

»Mitä tarkoitatte, sire de la Hire?»

»Sitä, ettei kylä suinkaan ole tuiskun piilossa — sitä ei kerta kaikkiaan enää ole. Englantilaiset ovat ehtineet vierailla täällä. No, tulehan, Archambaud!»

He ratsastivat hiukan matkaa eteenpäin.

»Katsokaa!» mutisi Archambaudiksi nimitetty.

»Mitä tuossa on katsomista? Vanha akka . . . liian ruma mukaan otettavaksi. Hänet on tapettu monta tuntia sitten . . .»

»Ja tuolla . . . katsokaa . . . kaksi pientä lasta!»

»Liian nuoria mukaan otettaviksi . . . ja sitäpaitsi

he eivät ole edes tyttöjä, vaan poikia. Tuon tammen juurella näyttää olevan enemmänkin ruumiita.»

»Te . . . eikö tämä kauhista teitä lainkaan?»

Sire de la Hire kohautti olkapäitään.

»Minä olen tapellut neljättäkymmentä vuotta. Siinä ajassa tottuu yhteen jos toiseenkin . . Kas, onhan tuolla muuan eläväkin olento. Mitähän hän tuolla tavalla ryömiskelee? Eukko hoi, mikä hätänä?»

Äänen kuullessaan nainen parkaisi kauhusta,ja kun hän sitten ojentautui ja kääntyi molempiin sotilaisiin päin, nämä huomasivat, että hänen silmänsä olivat puhkaistut.

»Nuo kirotut goddenit!» ärähti de la Hire. »Ne eivät sitten milloinkaan keksi parempaa kuin tuon silmien puhkaisemisen!»

Nuori Archambaud katsoi kiivaasti seuralaiseensa.

»Kuinka te voitte puhua noin, kun . . . ?»

»Pitäisikö minun sitten pistää itkuksi, mukamas? Luuletko, että se jollakin tavoin auttaisi tuota eukkoa? Pyh! — Kuulehan, muoriseni, emme me ole englantilaisia. Mitä täällä on tapahtunut.»

»Ah, seigneurs», ruikutti nainen. »Englantilaiset tulivat aamulla . . . he veivät minun tyttöni . . . viisitoistavuotiaan . . . Pyhä Maria, kuinka hän huusi! Ja taloni he polttivat ja poikani tappoivat. Armolliset herrat, kuinka kauan tätä kestää? Milloin kuningas

ajaa englantilaiset maasta? Vai onko tämä jo maailmanloppua, niinkuin sanotaan?»

»En tiedä, onko tämä maailmanloppua, mutta Ranskan loppua tämä alkaa olla», virkkoi de la Hire. »Sinulla, eukkoseni, ei taida olla kovinkaan hyvä olla — tuossa on sinulle kolikko! Ojenna kätesi tähän suuntaan — kas tuossa! Me emme osaa hyväksesi muuta tehdä, meillä on kiirekin, mutta jäljissämme ratsastaa kolme munkkia, ja he ovat kohta täällä. Pysy siis tässä tiellä, ja pyydä heidän apuaan.»

Sen enempää naisesta välittämättä hän hoputti väsyneen ratsunsa jälleen liikkeelle. Archambaud seurasi häntä hetken epäröityään. Nainen säälitti nuorta miestä.

»Sire de la Hire, kuinka saatatte jättää hänet noin, oman onnensa nojaan? Ovathan hänen silmänsä puhkaistut ja . . .»

»Piru sinut periköön, huomasinhan minä sen!» ärähti vanha soturi vihaisesti. »Jos minä jäisin hoivailemaan jokaista vanhaa akkaa, jonka silmät englantilaiset ovat puhkaisseet, en ehtisi muuta tehdäkään. Mitä tuo nyt on — puhkaistut silmät! Olin Pariisissa, kun roskaväki surmasi armagnacilaisia. Näin lasta odottavan naisen, jonka vatsa oli viilletty auki, ja syntymätön lapsi liikkui vielä. Kansalla oli hauskaa, ja . . .»

»Lopettakaa!» huusi Archambaud raivokkaasti.

»Hoh, sinäpä vähästä pahastut!» totesi de la Hire.

»Sota on sellaista — mitä helvettiä sinä olet sitten sotilaaksi ryhtynytkään?»

»Olen lähtenyt taisteluun Ranskan puolesta . . .»

»Ranskan . . . Ranskan puolesta . . . Minä olen jo aikapäiviä sitten unohtanut koko Ranskan!»

»Miksi te sitten taistelette?»

»Miksikö? Siksi kai, etten voi muutakaan tehdä. En ole milloinkaan muuta tehnytkään. Ah, kunhan sinä olet nähnyt yhtä paljon poltettuja kyliä, kidutettujen ihmisten ruumiita, raiskattuja naisia, sikojen eteen heitettyjä pikkulapsia ja . . .»

»Jumaliste, lopettakaa!» kiljahti Archambaud. »En välitä kuulla tuollaista . . . Mutta sanokaapa muuan asia — noiden kirottujen englantilaisten johtajat, Bedford, Talbot, Warwick, Glasdale ja muut, hehän ovat aatelismiehiä. Kuinka he voivat sallia kaiken tällaisen?»

Sire de la Hire puhkesi meluisaan ja ilkeään nauruun.

»Sallia? Hohhoh! Aatelismiehiä — no, aatelinenhan minäkin olen, mutta olen minä silti kyliä polttanut, ihmisiä tappanut, neitoja raiskannut . . .»

»Sire de la Hire!» huusi nuorukainen, »minulle on puhuttu teistä paljon pahaa. Tähän saakka olen luullut, että se on panettelua, vihapuhetta, mutta kun te nyt itse tunnustatte, niin . . .»

»Niin mitä?» tivahti ritari. »Poika, sanon sinulle jotakin: älä jatka noin! Olen syntinen, sen tiedän,

mutta en sittenkään mielestäni pahin. Olen aivan tavallinen sotilas. Tiedätkö, mitä noiden kirottujen englantilaisten kuningas sanoo? No, että sota ilman tuhopolttoja on kuin maksamakkara ilman sinappia. Kun on tapellut neljättä vuosikymmentä niinkuin minä, alkaa olla samaa mieltä. Ei sille voi mitään. Ehkä ajattelisin hiukan toisin, jos tässä sodassa olisi jotakin järkeä. Mutta sitähän siinä ei ole. Tapellaan vain, hävitetään vain, tapetaan vain — piru vieköön, jos keksin jostakin koskemattoman, vauraan kylän, niin hulluhan olisin, jos jättäisin sen ryöstämättä, koska englantilaiset sen kuitenkin ryöstävät jonakin päivänä, tyhmä olisin, jos jättäisin jonkun neidon koskemattomaksi, koska englantilaiset . . .»

»Riittää! Riittää!» keskeytti Archambaud. »Mutta sanokaahan, mitä me olemme tehneet tämän ansaitaksemme? Kuinka kauan tätä kauheutta jatkuu? Eikö tapahdu mitään muutosta?»

»Ei!» ärähti de la Hire. »Kaikki on mieletöntä, missään ei ole järkeä. Helvettiin me joudumme jok'ikinen ja joka tapauksessa. Hiittäkö siis kannattaa elää hurskaasti?»

»Mutta kuinka käy lopuksi Ranskan?»

»Sinun iässäsi tuo asia askarrutti minua joskus. Mutta nyt en enää vaivaa sillä päätäni. Se on turhaa. Ranskan perii hukka — toisin sanoen englantilaiset. Mutta eivät he suuria saa. Muutaman vuoden kuluttua

ei koko Ranskanmaassa ole missään kiveä kiven päällä eikä yhtään ihmistä hengissä. Oletko kuullut uutisia Pariisista? Hoh, siellä on talven aikana kuollut kahdeksankymmentätuhatta henkeä. Hautausmailla makaa hautaamattomia ruumiita pinoissa, ja aamuisin löydetään tunkioilta joukottain nälkään kuolleita. Sudet sieppaavat porvareita kaduilta keskellä kirkasta päivää. Kaikki menee totisesti päin helvettiä!»

»Entä kuningas . . . ?»

»Kuningas!» mörähti vanha soturi ja sylkäsi halveksuvasti. »Kuningas! Ah, hän lemmiskelee Agnes Sorelia ja . . . no, muutahan hän ei teekään. Sire de la Trémouille ja Regnault de Chartres hoitelevat asioita oman mielensä mukaan ja ennen muuta oman etunsa mukaan — ensin minä, sitten rakastajattareni, sitten sukuni ja ystäväni ja sitten — jos jotakin jää ylitse — kuningas ja Ranska! Siinä se tärkeysjärjestelmä, jonka mukaan he asioista huolehtivat. Kreivi Dunois on kunnon mies, mutta hän on aina loitolla hovista. 'Sire de la Hire', sanoi hän minulle, 'minusta tuntuu, että piru meidät perii, mutta älköön kukaan saako aihetta sanoa, ettei kreivi Dunois olisi yrittänyt viimeiseen saakka. Siksi lähetän nyt teidät kuninkaan luo. Pankaa hänet käsittämään, että Orléansin menetys on koko Ranskan menetys!' Minä en usko, että saisin kuninkaan tajuamaan asian — hänen päänsä, sydämensä ja ajatuksensa ovat täynnä Agnes Sorelia. Silti minä yritän, sillä mi-

näkään en halua minusta joskus sanottavan, etten olisi yrittänyt viimeiseen saakka. Jumaliste, minä yritän! Sanon tuolla solmupolviselle ja taikinanaamaiselle majesteetille . . .»

»Sire, muistakaa, että puhutte Ranskan kuninkaasta!»

»Mokomasta kuninkaasta! Miehestä, joka nukkuu seisoessaan ja silmät auki! Minun tekisi mieleni tarttua hänen tukkaansa ja ravistella häntä kuin omenavarasta! Kuningatar Jolandassa, hänen anopissaan, on miestä viisi kertaa enemmän kuin kuninkaassa itsessään . . . Hm, ehkäpä käännynkin hänen puoleensa. Anopit ovat yleensä pystyvämpiä kuin heidän vävypoikansa.»

»Katsokaapa, millainen korppilauma tuolla pellolla liikkuu!»

»Niin, siellä kaivetaan taas silmät päästä erinäisiltä kymmeniltä hänen majesteettinsa alamaisilta — mikäli englantilaiset eivät ole ennättäneet tehdä sitä ennen korppeja!»

»Luulen jälleen kuulevani valitusta . . .»

»Se on ainoita asioita, joista Ranskassa ei ole puutetta. Mutta sulje korvasi siltä. Muuten tulet mielipuoleksi . . . Ja koetahan saada hevosesi nopeampaan menoon, että ehtisimme ennen pimeätä Chinoniin.»

»Onko tästä vielä pitkältikin sinne?»

»Eipä kovin. Jollei sataisi räntää, me jo varmasti näkisimmekin Saint-Mexmen tornit.»

Räntäsade muuttui vähitellen tihkusateeksi, joka lopullisesti kasteli molemmat ritarit likomäriksi ja painoi heidän mielialansa perin matalaksi. Kylmästä hytisten he hämärän tullen ratsastivat Chinoniin. Kapeat, pimeät kadut olivat autiot ja kolkot, ja viima vihelteli alakuloisesti talojen nurkissa.

»Täma paikka tuo mieleeni hautausmaan», mutisi Archambaud.

»Ehkä tämä sellainen onkin», sanoi de la Hire. »Ranskan kuningaskunnan hautausmaa ... Saakeli, kuinka nälkä huutaa suolissani!»

»Te ajattelette ruokaa!»

»Entäs sitten? Kun minulla on nälkä, ajattelen ruokaa. Mitä minun pitäisi ajatella?»

»Sitä, mitä jokaisen ranskalaisen tulisi tällä hetkellä ajatella: maan kohtaloa ... kuningasta ...»

Vanha soturi naurahti pilkallisesti.

»Sinä olet penikka, Archambaud! Maan kohtalo ... kuningas — niitä ei ajattele kukaan! Miksi ajattelisin mokomia? Ei kummankaan kohtalo minun ajattelemisestani korjaudu. Ei, ajattelen ruokaa ja viiniä —ja tyttöjä!»

»Kaikella kunnioituksella, sire, puolet puheistanne sivuaa tyttöjä.»

»Ja ajatuksistani kolme neljännestä. Jollei heitä olisi, en ymmärrä, mitä syitä ylipäänsä olisi elää. Siihen tulokseen sinäkin päädyt, kunhan ehdit minun ikääni.

Hm, kunpahan keksisin keinon päästä lähempään tuttavuuteen kuningatar Jolandan kanssa! Hän on nainen, jonka kanssa mielelläni viettäisin lemmenyön!»

»Mutta hänhän on kuninkaan anoppi!» huudahti Archambaud kummastuneena.

»Mikä helvetin este se sitten olisi?»

»Olen luullut teidän välittävän vain nuorista ja kauniista.»

»Niin minä välitänkin. Ja Jolanda on kaunis. Eikä hän ole kovin vanhakaan. Hänen tyttärensähän naitettiin kuninkaalle vain kolmetoistavuotiaana, eikä hän ollut paljon vanhempi itsekään mennessään aikoinaan naimisiin Anjoun Ludvigin, Sisilian kuninkaan kanssa. Jolanda on nainen parhaimmillaan, niin mehevä . . .»

»Mehevä? Sire, toivoisin teidän puhuvan vähemmän epäkunnioittavasti kuningatar Jolandasta!»

»Tulimmaista, jos sanon häntä meheväksi, niin eikö se ole vain imarrus? Sitäpaitsi — no, puhutaan hänen muista puolistaan toiste: me olemme nyt perillä. — Hoi, portti auki!»

Sire de la Hire kolkutti voimallisesti miekkansa kahvalla Château du Milieun porttia. Muuan luukku aukeni, ja uneliaan näköinen vartija kurkisti tulijoita.

»Ken siellä?» hän tiedusti.

»Sire de la Hire, kreivi Dunois'n sanansaattaja. Tulen Orléansista.»

Portti aukeni, ja molemmat miehet ratsastivat pihalle, jota pari soihtua valaisi. Jostakin ilmestyi nuori asemies, jonka haltuun tulokkaat jättivät hevosensa, ja sitten he astuivat sisälle jykevästä ovesta. Myös suurta, kolkkoa eteisaulaa valaisivat palavat tervasoihdut, joiden silmiä kirvelevä ja pahanhajuinen savukaan ei voinut peittää voimallista homeenhajua. Seinät tihkuivat kosteutta.

»Kuninkaallista loistoa!» mutisi de la Hire irvistäen.

Samassa kuului terävä helähdys, suhahdus ilmassa ja kimeä kiljahdus jostakin pimeästä nurkasta.

»Osui!» huudahti joku, ja soihdun valopiiriin astui muuan ritari varsijousi kädessään.

»Kas, sire Poton, mitäs te teette?» tiedusti de la Hire.

»Tapan kuninkaallisia rottia — olen tänään ampunut niitä jo kahdeksantoista. Minä — mutta mitäs te täältä etsitte?»

»Kuningasta. Minulla on uutisia Orléansista, kreivi Dunois'lta.»

»Ah, siinä tapauksessa saatte odottaa, sillä kuningas on neuvoston kokouksessa. Jos rotanmetsästys huvittaa teitä, niin pyydän jousen teillekin ... Pierre, tuo kaksi varsijousta lisää! Katsotaanpa, miten te menestytte näissä Ranskan hovin ajanvieteleikeissä ...»

Kuninkaallinen neuvosto oli kokoutunut erääseen Chinonin linnan saliin. Takassa loimuavasta tulesta huolimatta salissa oli niin kylmä, että neuvoston jäsenten hengitys kohosi huuruna ilmaan, mutta muuten ei mikään sanonut, että heillä olisi ollut kylmä — päinvastoin: kaikkien kasvot punoittivat, ja lihava sire de la Trémouille pyyhki hikipisaroita otsaltaan. Kuninkaan taikinamaiset kasvot kertoivat kyllästymisestä ja kiusautumisesta, ja kalvakka käsi, joka leikki sulkakynällä, vapisi.

»No niin», virkkoi hän vaisulla äänellä, »kun nyt olemme jotenkuten saaneet tämän rahakysymyksen järjestykseen, ehdotan, että lopetamme istuntomme. Vai onko kenellä vielä jotakin asiaa?»

Hänen äänensä oli anova, ja kun kukaan ei heti vastannut, hänen katseensa jo hiukan kirkastui — mutta se tapahtui liian aikaisin.

»*Minulla* on muuan asia . . . »

Kuningas huokasi.

»No niin, madame, antakaapa kuulua — toivottavasti se ei vaadi pitkiä puheita. Olemmehan istuneet

jo neljättä tuntia. Minulla on muitakin tehtäviä ... Onko ... onko asia tosiaan niin tärkeä, että ... ?

»Kyllä, teidän majesteettinne», vastasi madameksi mainittu. »Tämä on tärkeä ... Vuosi sitten sain Vaucouleursin linnanherralta, sire Robert de Baudricourtilta, kirjeen, jossa hän kertoi eräästä talonpoikaistytöstä, Jeanne d'Arcista. Esitin tämän kirjeen teille ...»

Kuningas rypisti kulmiaan.

»Muistan asian ... Tyttöhän oli nähnyt näkyjä ... pyhimykset olivat käskeneet hänet pelastamaan minut, viemään minut Reimsiin kruunattavaksi ...»

»Ja minä muistelen», keskeytti kuninkaan vasemmalla puolella istuva kookas, tumma prelaatti kuninkaan, »minä muistelen meidän silloin tulleen sellaiseen tulokseen, että tyttö ei varmastikaan ollut oikein viisas — eikä sire de Baudricourtkaan ryhtyessään välittämään moisen naikkosen viestejä kuninkaalle ...»

»*Minä* en yhtynyt tuohon mielipiteeseen», huomautti madame. »Tyttö on viisas — eikä sire de Baudricourtinkaan järjessä ole mitään vikaa.»

»Mistä te voitte sen niin varmasti tietää, madame?»

»Olen suorittanut tiedusteluja, monseigneur. Tytön rippi-isä, Moutier-sur-Saulx'n pastori, messire Dominique Jacob, on ollut kolmasti luonani. Hänen kertomastaan olen saanut mitä parhaan käsityksen tytöstä ja hänen järjestään!»

Monseigneur silmäili tarkasti madamea.

»Ja te uskotte tuohon pastoriin?»

»Miksi en uskoisi?»

»Uskotteko myös», keskeytti kuningas, »että pyhimykset ovat tosiaan antaneet hänelle tehtäväksi pelastaa Ranskan ja saattaa minut Reimsiin kruunattavaksi?»

»Miksi en uskoisi! Sehän on hyvinkin mahdollista!»

Hän vilkaisi monseigneuriin.

»Mutta Reimsin arkkipiispa ei usko! Ihmeellistä, että mies, joka aina puhuu ihmeistä ja vaatii muita niihin uskomaan, ei itse sellaisiin usko . . . »

Reimsin arkkipiispa katseli omituisesti madameen ja heitti sitten silmäyksen sire de la Trémouilleen, joka näytti vaivaavan kovasti päätään jollakin asialla.

»Madame, te teette minulle vääryyttä. Tottahan minä uskon ihmeisiin ja pyhimyksiin!» virkkoi prelaatti. »Mutta tyttöhän voi olla petkuttaja. Jos saisin puhella hänen kanssaan, niin . . . »

»Se käy helposti päinsä. Hän saapui tänä aamuna ja majailee aivan linnan lähellä.»

Reimsin arkkipiispa näytti ikäänkuin hätkähtävän. Madame pani sen merkille erinomaisen tyytyväisenä — niinkuin de la Trémouillenkin ilmeen äkillisen muuttumisen.

»Onko onko tuo tyttö kaupungissa?» ähkäisi hoviherra.

»Sepä tuntuu teitä kummastuttavan!» virkkoi madame. »Kyllä hän on Chinonissa — hän saapui tänne Colet de Viennen seurassa.»

Sire de la Trémouille löi nyrkillään pöytään.

»Aah! Vai on tuo noita Chinonissa! Tuo velho, tuo jumalanpilkkaaja — tiedättekö, että hän oli sanonut sire de Baudricourtille synnyttävänsä kolme poikaa, joista yhdestä tulisi paavi, toisesta keisari ja kolmannesta kuningas . . . »

Kiihtynyt hoviherra löi nyrkkiään sekä paavista että keisarista ja kuninkaasta, mutta silloin myös madame vihastui.

»Sire de la Trémouille», huudahti hän kiivaasti, »te ette näy muistavan lainkaan, että kuninkaanne istuu pöydässä! Ehkä minun on syytä muistuttaa teille siitäkin, että minä, Jolanda, olen läsnä! Kuningaskuntani on minulta riistetty, mutta sittenkin minä olen Sisilian kuningatar!»

Hänen korskea puheensa sai kuninkaan hämillisesti liikehtimään ja loihti pilkallisen hymyn arkkipiispan huulille. Mutta hänen silmistään ei heijastunut pilkka, vaan vastentahtoinen ihailu, sillä kuningatar oli vihassaan kaunis. Prelaatin katse seuraili hänen vartalonsa kaarteita, jotka tiukka ja hyvin avokaulainen, viininpunainen silkkipuku toi erinomaisesti esille. Millainen nainen!

Kuningattaren kuohahdus ikäänkuin sammui yhtäkkiä.

»Muuten, sire de la Trémouille, mistä te tiedätte, mitä tuo Jeanne on puhunut sire de Baudricourtille?» kysyi hän tiukasti.

Sire de la Trémouillen katse etsi arkkipiispan katsetta. Tämän poskipäät pingoittuivat, ja hänen silmänsä julistivat sanattomasti: mies, sinä lörpöttelet liikaa! Tuo poskipäitten pingoitus, tuo katse eivät jääneet kuningattarelta huomaamatta. Ne saivat hänet hyvälle tuulelle.

»Monseigneur», virkkoi hän piispalle, »kaipa te tunnette vanhan lotrinkilaisen ennustuksen, että Ranskan ollessa suurimmassa hädässään muuan lotrinkilainen neitsyt pelastaa sen?»

»Tunnen sen ennustuksen», myönsi prelaatti.

»Ah, vai tunnette te sen! Tiedättekö, että astroloogi Rolland on Venuksen, Merkuriuksen, Auringon ja Neitsyen asennoista lukenut, että muuan neitsyt karkoittaa englantilaiset Ranskasta ja palauttaa Ranskan entiseen voimaansa?»

Jolanda katsoi hymyillen arkkipiispaa, joka ei vastannut mitään.

»Ja oletteko kuullut, monseigneur, suuren noidan Merlinin jo ammoin ennustaneen, että eräs neitsyt karkoittaa kerran englantilaiset Ranskasta?»

»Olen kuullut siitä», myönsi arkkipiispa synkästi.

»Mutta mistä voimme tietää, että tuo Jeanne on juuri mainittu neitsyt? Ja sitäpaitsi: onko hän ylipäätään neitsyt?»

»Kyllä, kyllä hän on neitsyt.»

»Sanottepa sen hyvin varmasti, madame!»

»Sanon sen, koska tiedän asian: Jeanne de Mortemar, Jeanne de Preuilly ja minä olemme tutkineet hänet!»

Arkkipiispa puhkesi kolkkoon nauruun.

»Tuopa on hauskinta, mitä olen kuullut vuosiin! Sisilian kuningatar tutkimassa paimentytön neitsyyttä! Eikö sitä olisi saatu vähemmällä selville?»

»Oh, tiedättehän, että yksisarvinen, jota kenenkään metsästäjän ei ole onnistunut vielä milloinkaan saavuttaa eikä kaataa, antautuu neitsyelle ja tottelee hänen käskyjään. Mutta mistäpä löytäisimme yksisarvisen? Ettekö te, monseigneur, voisi etsiä meille sellaista? Silloinhan voisitte itsekin vakuuttautua tuon paimentytön neitsyydestä!»

»Minä luulen», virkkoi de la Trémouille hunajaisesti, »minä luulen, että monseigneur mieluummin toteaisi tuon asian samalla tavalla kuin tekin teitte, madame . . .»

Arkkipiispa loi julmistuneen katseen de la Trémouilleen, mutta kuningatar nauroi.

»Sen minä uskon, sire», sanoi hän. »Ehkäpä miehillänne oli siellä kahlaamon luona Gienin lähellä tarkoituksena vain tarkastaa Jeannen neitsyys . . .»

Arkkipiispa karahti kiukusta tulipunaiseksi, ja de la Trémouillen hengitys muuttui lyhyeksi ja tukahtuneeksi.

»Mitä tarkoitatte, madame?» tivahti prelaatti.

»Tiedätte sen hyvin. Gienen luona oli neljä miestä väijymässä Colet de Vienneä ja Jeannea ... No niin, he eivät väijy enää milloinkaan ketään. He löysivät hautansa Loiresta.»

»Te ... te olette tapattanut minun miehiäni!» kähisi arkkipiispa raivostuneena.

»Tapattanut? Miksi käytätte tuollaista sanaa? Eräät mieheni joutuivat käsikähmään heidän kanssaan, ja he kaatuivat taistellen. Mutta ennen kuolemaansa muuan heistä omantunnon tuskissaan kertoi, että te, monseigneur, ja te, sire, olitte palkanneet heidät surmaamaan tuon paimentytön ja hänen seuralaisensa. Oh, nykyisin on vaikeaa löytää apureita, jotka osaisivat pitää suunsa kiinni, kun he ovat kuolemaisillaan, tiedän sen ... Joka tapauksessa Jeanne on nyt täällä, ja hänen majesteettinsa ottaa hänet huomenna vastaan.»

Kuningas ei muistanut, että hänelle olisi mainittu asiasta mitään. Mutta siitä huolimatta hän nyökkäsi koneellisesti.

»Minulla ei olekaan muita asioita. Siksi pyydän hänen majesteetiltaan lupaa poistua», virkkoi kuningatar, ja sitten — odottamatta, saisiko pyytämänsä

luvan vai eikö — hän taivutti armollisesti ylpeää päätään ja poistui. Kuningas katseli hämillisesti hänen jälkeensä, silmäsi karsaan pelokkaasti arkkipiispaa, de la Trémouillea ja koko ajan varovasti äänettömänä ja syrjässä pysynyttä Clermontin kreiviä, nousi, yskäisi hämillisesti ja sanoi:

»Luullakseni ... luullakseni voimmekin lopettaa tähän, seigneurs. Minä ... minulla on ... on eräitä tärkeitä hallitusasioita, jotka vaativat hm näkemiin, seigneurs!»

Kiireisin, epävarmoin askelin hän kiiruhti tiehensä. Arkkipiispa, de la Trémouille ja kreivi, jotka olivat nousseet seisomaan, välttivät katsomasta toisiaan.

»Seigneurs», keskeytti Clermontin kreivi hiljaisuuden, »minulla on kunnia toivottaa teille hyvää yötä!»

»Clermontin kreivi näyttää käsittävän, milloin hänen pitää kadota», murahti de la Trémouille oven sulkeuduttua kreivin jälkeen.

»Niin, hänellä on huomiokykyä», sanoi prelaatti ja istui. »Sire de la Trémouille, sanokaapas nyt ajatuksenne tuosta paimentyttöjutusta!»

Hovimies asteli takan ääreen ja istui sitten punaisella sametilla päällystetylle jakkaralle, joka natisi liitoksistaan hänen melkoisen painonsa alla. Georges de la Trémouille ei tosin ollut yhtä pitkä kuin hänen enemmän tai vähemmän luotettava ystävänsä ja liittolaisensa, Reimsin arkkipiispa Regnault de Chartres,

mutta hänen vyötärömittansa oli sensijaan perin kunnioitettava.

»No?» virkkoi prelaatti hetkisen hiljaisuuden jälkeen. »Te ette vastaa.»

»Suoraan sanoen: en osaa vastata mitään. Jolanda on ovelin olento, jonka kanssa olen milloinkaan joutunut tekemisiin!»

»Niin, ovela hän on!» tunnusti Regnault de Chartres. »Kerta toisensa jälkeen olemme erehtyneet hänen tarkoituksistaan. Vuosia olemme taistelleet häntä vastaan, mutta vieläkään emme tiedä, mihin hän oikein pyrkii. Ajaako hän Anjoun suvun asiaa? Monesti olen ollut siitä varma — mutta juuri silloin hän on kiihkeästi ryhtynyt tukemaan kuninkaan asemaa ja pyrkimyksiä.»

»Asemaa kyllä, mutta ei suinkaan aina hänen pyrkimyksiään», virkkoi hovimies. »Eipä silti, että Kaarlella olisikaan muita pyrkimyksiä kuin saada torkkua takkatulen äärellä ja rakastella Agnes Sorelia. Muusta hän ei välittäisikään, jollei olisi Jolandaa, joka silloin tällöin pakottaa hänet muistamaan hallitusasioitakin. Tuo naarastiikeri saa miehet tekemään mitä vain — hän pystyy yllyttämään vingahtelevan rakin vihaisen suden toimiin!»

»Siinähän teillä lienee omakohtaista kokemusta», lausui arkkipiispa lempeästi.

»Mitä tarkoitatte?» tiuskaisi de la Trémouille.

»Ah, muistelenpa vain sire de Giacin murhaa ...»
Georges de la Trémouille hytkähti ikäänkuin joku olisi pistänyt häntä neulalla.

»Enhän minä häntä tappanut!» huusi hän. »Tulimmaista, de Richemonthan oli siinä jutussa päätekijänä ...»

»Päätekijänä ... hm Te molemmat tottelitte kuningatarta. Muuan joku tietää, vannoo, että juuri te löitte poikki de Giacin oikean käden.»

»Entä sitten?» karjui hovimies sinipunaisena kasvoiltaan. »Hänhän itse pyysi, että se katkaistaisiin ennen hänen kuolemaansa, koska hän oli luvannut kätensä perkeleelle. Jättämällä pirulle sen, mikä pirulle kuuluu, hän uskoi ...»

»Hän uskoi pääsevänsä taivaaseen, niin», virkkoi kirkkoruhtinas ivallisesti hymyillen. »Mutta kyllä hän on nyt siellä, mihin mekin aikoinamme joudumme ... Mutta jätetään tuo, koska se on teistä niin kiusallinen ja kovin murheellinenkin juttu — lukuunottamatta de Giacin rakastajattaren osuutta: eikö hän juossut alastomana jäljessänne koko linnan läpi, kun anastitte heidän makuuhuoneestaan hopealautasen?»

»Monseigneur de Chartres, tahdotteko välttämättä suututtaa minut?» kähisi de la Trémouille ja nousi ylös niin tarmokkaasti, että jakkara keikahti nurin.

»Enpä suinkaan, enpä suinkaan», vakuutti arkkipiispa ja taputti hovimiestä ystävällisesti olkapäälle.

»Minulla on vain taipumus laskea leikkiä silloin tällöin ... Pysytään asiassa: puhutaan tuosta Lotringin paimentytöstä. Kaunis Jolanda vakuuttautui omakohtaisesti, ettähän on neitsyt. *Johanna fuit visitata, bina vice, si esset vir vel mulier, corupta vel virgo.* Se oli kummastuttavan perusteellista ja herkittua toimintaa tuon naarassuden puolelta.»

»Yllättävän, kummastuttavan perusteellista.»

»Aivan. Me tiedämme, että Jolanda on vuoden aikana saanut useita kirjeitä sire de Baudricourtilta ja messire Jacobilta, joka on sitäpaitsi itsekin käynyt täällä. Jeannesta me tiedämme saman minkä kuningatarkin: että hän on yksinkertainen ja hurskas tyttö, jolla usein on näkyjä, ja että hän on monille toistanut vanhaa ennustusta lotrinkilaisesta neitsyestä, joka pelastaa Ranskan perikadosta ja saattaa kuninkaan Reimsiin kruunattavaksi. Monet uskovat, että Jeanne juuri on tuo neitsyt — hän itse ennen kaikkea. Mutta luulenpa tuntevani tarpeeksi kuningatar Jolandaa voidakseni väittää, ettei hän usko hituistakaan koko juttuun. Miksi hän siis on toimittanut tytön tänne? Mihin saakeliin hän pyrkii? Maksaisin paljon saadakseni sen tietää!»

»Maksoitte jo paljon saadaksenne tytön pois maailmasta. Ihmettelen intoanne siinä suhteessa — varsinkin kun, niinkuin itsekin myönnätte, ette ole lainkaan selvillä siitä, miksi Jolanda on jo vuoden ajan

pitänyt Jeannea silmällä ja nyt lopuksi kutsuttanut hänet tänne Chinoniin ... Kuulkaapas, onko tyttö kaunis?»

»Hm, sanovat, ettei hän ole rumakaan.»

»Ah, olisikohan Agnes Sorelin määrä jo väistyä? Jospa kuningatar ...»

Ovelle koputettiin. Kirkkoruhtinas ja hovimies vilkaisivat toisiinsa, mutta ennenkuin kumpikaan ehti mitään sanoa, ovi jo aukeni ja sire de la Hire, nuori Archambaud kintereillään, astui sisälle.

»Kuka te olette? Mitä te haette?» tivahti Regnault de Chartres.

»Haen kuningasta, mutta se, kuka minä olen, ei kuulu teihin», vastasi vanha soturi tylysti. »Missä kuningas on?»

Vihastuksen puna nousi de la Trémouillen kasvoille. Kiivas vastaus oli jo hänen kielensä kärjellä, mutta arkkipiispa laski samassa rauhoittavasti kätensä hänen olkapäälleen, ja hovimies älysi vaieta.

»Te ette juuri puhu niinkuin hovissa on tapana, seigneur», sanoi arkkipiispa, »mutta koska te ilmeisesti tulette sieltä, missä sanoille annetaan vähemmän arvoa kuin miekalle, minä suon teille anteeksi. Käytävän päässä on portaat; nouskaa niitä seuraavaan kerrokseen ja menkää kolmannesta ovesta oikealla — se on kuninkaan huoneen ovi. Jollei hän vastaa koputuk-

seenne, astukaa ilman muuta sisälle — hänen majesteettinsa on usein niin ajatuksiinsa vaipunut, ettei hän kuule koviakaan koputuksia.»

Sire de la Hire katseli hetkisen arkkipiispaa, sylkäisi sitten takkaan, kääntyi ja poistui sanaakaan sanomatta.

»Hm, minusta tuntuu, ettette te juuri käyttäytynyt, niinkuin hovissa pitäisi, sire», huomautti nuori Archambaud. »Kuka oli tuo ylpeän näköinen herra, jota kohtaan te esiinnyitte niin kovin tylysti?»

»Hän oli monseigneur Regnault de Chartres, Reimsin arkkipiispa ja Ranskan kansleri, ja hänen seuralaisensa, se ihratynnyri, sire de la Trémouille, kuninkaan suosikki. Heidät molemmat pitäisi hirttää . . . Kolmas ovi oikealle — tässä se on!»

Vanha soturi jyristi ovea, mutta kun mitään vastausta ei kuulunut, hän aukaisi sen ilman muuta.

»Kas vain!» murahti hän.

Archambaud tuijotti tyrmistyneenä huoneeseen. Leveässä vuoteessa lojui kaunis, puolialaston nainen ja hänen vierellään hapanilmeinen mies. Hetkiseen tämä ei ymmärtänyt tehdä kerrassaan mitään, mutta sitten hän äkkiä vetäisi peitteen naisen ylle ja hypähti pystyyn kasvot purppuranpunaisina.

»Mitä . . . mitä tämä on? Kuka te olette?» läähätti hän.

»Olen Orléansin äpärän sanansaattaja, *très noble dauphin*», ilmoitti de la Hire.

Kuninkaan punastus vaihtui nyt kalpeudeksi; se, ettei de la Hire sanonut häntä majesteetiksi, vaan dauphiniksi, oli selvää röyhkeyttä, vihjaus siihen, ettei Kaarle ollut Ranskan hallitsija, koskei häntä ollut kruunattu Reimsissä. Muuten hänessä ei ollut mitään kuninkaallista: hän oli hintelä ja pieni mies, jolla oli omituisen heikot jalat ja paksut polvet ja silmissään outo, verhoutunut katse. Nyt niistä kuitenkin leimahti salama, joka suuresti hämmästytti de la Hirea — vaikkei hän antanut tämän hämmästyksen näkyä vähimmälläkään tavalla.

»Olen Orléansin äpärän sanansaattaja», toisti de la Hire rauhallisesti. »Asiani on tärkeä.»

Kuninkaan kädet pusertuivat nyrkiksi ja aukenivat, pusertuivat nyrkiksi ja aukenivat . . .

»Mutta näettehän, ettei minulla ole aikaa, sire!» mutisi hän hampaittensa välitse.

»Armollinen majesteetti», virkkoi soturi silmäillen vuodetta ja peiton alta katselevaa vaaleaverikköä, »tuskinpa kukaan kuningas on menettänyt valtakuntaansa niin hauskalla tavalla kuin te!»

Kuninkaan käsi lennähti vyöhön ikäänkuin miekkaa tapaillen, ja hän puri hammasta niin että narskahdus kuului.

»Sire!» sähisi hän. »Kuinka te uskallatte . . .?»

Mutta silloin puuttui nainen sängystä puheeseen.

»Armollinen majesteetti, seigneur on oikeassa!» hän

virkkoi. »Olen monesti sanonut, että teidän pitäisi ajatella enemmän valtakuntaa kuin ... kuin minua. Teidän on kuunneltava, mitä Orléansin äpärä tahtoo teille sanoa.»

Kuninkaan vihastus sammui yht'äkkiä, hänen vartalonsa kävi aivan ryhdittömäksi, kasvojen puna katosi ja tilalle tuli taikinamainen kalpeus.

»Jos *te* niin haluatte, Agnes», virkkoi hän vaisusti vuoteeseen päin katsomattakaan.

»Minä haluan niin», vastasi Agnes Sorel. Hän nousi äkisti vuoteesta, kietoi peitteen ympärilleen ja poistui sotilaille ystävällisesti nyökäten. Kaarle katsoi kaihoten hänen jälkeensä.

»Istukaa toki, sire ...»

»Sire de la Hire, armollinen majesteetti», ilmoitti soturi nimensä. »Ja seuralaiseni on sire de Gallardon.»

»Istukaa tekin, sire de Gallardon!» kehoitti kuningas.

Archambaud de Gallardon kumarsi syvään ja istui.

»No, mikä on Orléansin äpärän viesti?»

»Kreivi Dunois pyytää pikaista apua Orléansille.»

Kuningas katseli laihoja käsiään.

»Tiedättekö, paljonko rahaa on tällä hetkellä valtionkassassa? Neljä écuä! Tiedättekö, paljonka sotilaita minulla on täällä? Parisataa! Ja heillekin olen velkaa kolmen kuukauden palkan. He ovat jo viikkoja eläneet sillillä ja pavuilla ... ah, siitäpä tuli mieleeni jotakin: teillähän on tietysti nälkä ...»

Kaarle taputti käsiään, ja muuan palvelija ilmestyi paikalle.

»Tuokaa jotakin syötävää sire de la Hirelle ja sire de Gallardonille!» käski kuningas. »Saatte luultavasti silliä ja papuja», lisäsi hän miehen mentyä.

»Me olemme tottuneet Orleansissa huonompaankin», virkkoi de la Hire. »Armollinen majesteetti! Jos Orléans kukistuu, virtailevat englantilaiset Poitouhun, Berriin ja Bourbonnais'hen. Ja se on Ranskan loppu. Nuo kolme maakuntaahan meidät elättävät.»

»Niin kai», vastasi Kaarle tyrmistyttävän välinpitämättömästi. »Miten asiat muuten kaupungissa sujuvat?»

Sire de la Hire vilkaisi synkeästi Archambaudiin.

»Jos ne sujuisivat hyvin, en olisi nyt tässä», vastasi hän kiukkuisesti. »Kaupunkilaiset kyllä tekevät parhaansa. He ovat polttaneet kaikki esikaupunkinsa, etteivät englantilaiset saisi niistä tukikohtia, he ovat sulattaneet kirkonkellonsa tykeiksi, uhranneet kaiken omaisuutensa ruokavarain hankkimiseksi sotilaille . . .»

Soturi katkaisi lauseensa ja katseli lautasta, jonka äskeinen palvelija oli juuri asettanut pöydälle. Astiassa oli ylen laiha ja pieni kana. Vähäinen hymyn häivähdys käväisi kuninkaan huulilla.

»Ah, te saitte sentään parempaa kuin silliä — kerrassaan kanan! Vanhan, sitkeän kanan — se on parasta, mitä Ranskan kuningas pystyy vierailleen tarjoamaan.

Siitä arvannette, etten voi tarjota juuri mitään muutakaan, kaikkein vähiten sotilaita avuksenne. Mutta muutaman viikon kuluttua luulen saavani apua ... Aragoniasta ja Skotlannista ...»

»Ja siitä hyvästä on Aragonian kuninkaalle luvattu Languedoc ja skottilaisille Berri!» virkkoi kiivas naisääni ovelta.

Kuningatar Jolanda oli kenenkään kuulematta astunut sisälle. Sire de la Hire ja Archambaud nousivat kunnioittavasti seisomaan, mutta kuningas olisi varmasti mieluiten pujahtanut piiloon vuoteen alle.

»Madame», sanoi hän kiusautuneesti, »kysymyshän on vain panttauksesta ...»

»Panttauksesta? Niin kai, mutta millä me pystyisimme ne pantit lunastamaan? Eikö melkein kaikki maa Loiresta pohjoiseen ole englantilaisten hallussa? He ovat Gascognen herroja, he hallitsevat Guyenneä, Pariisi on heidän. Nyt on Salisburyn kreivi anastanut Nogent-le-Royn, Janvillen, Rochefortin ja Châteaudunin. Jos hän saa haltuunsa Orléansinkin ...»

»Niin Ranskaa ei enää ole, madame», virkkoi de la Hire.

»Mutta mitä minä sitten voin tehdä?» mutisi Kaarle avuttomasti. »Käsitän aseman vakavuuden ... mutta kun minulla ei ole sotilaita, ei rahaa, ei ystäviä, ei ... Minulle on muuten tarjottu turvapaikkaa Aragoniasta!»

»Pakenisitteko te?» kysyi Jolanda tiukasti.

Archambaud de Gallardon näki kuninkaan hitaasti kalpenevan.

»Pakenisinko? Pakenisinko?» hoki hän. »Mitä minä, kurja Bourgesin kuningas, voisin muutakaan tehdä? Osaatteko neuvoa?»

Kuningatar katseli selittämättömin ilmein Kaarlea.

»Huomennahan te otatte vastaan neitsyt Jeannen ... Yrittivätkö arkkipiispa ja sire de la Trémouille ehkä vakuuttaa teille, ettei olisi sopivaa ottaa tyttöä vastaan?»

»Eivät ... he eivät sanoneet siitä asiasta mitään ...»

Jolanda nauroi äänekkäästi.

»Kummastelen sitä. He ilmeisesti arvostelevat vaikutusvaltani paljon suuremmaksi kuin se onkaan.»

»Niin ... Mutta onko minun todellakin otettava tyttö vastaan huomenna? Minulla on niin paljon tärkeämpiäkin tehtäviä ... olisi neuvoteltava Orléansin auttamisesta ja ...»

»Siinä ei ole mitään neuvottelemista. Joko te autatte kaupunkia taikka ette auta.»

»Tietenkin minä tahdon auttaa ...»

»No niin, siinä tapauksessa teidän on otettava tyttö vastaan, majesteetti. Orléansia ei voida auttaa ilman häntä.»

Kaarle vilkaisi avuttomasti de la Hireen ja Archambaudiin, mutta edellinen oli olevinaan kovin syventy-

nyt kanansa kaluamiseen, jälkimmäinen taas tuijotti omituisen nälkäisin katsein kuningatarta.

»Tietenkin minä otan hänet vastaan», myöntyi kuningas.

Jolanda nyökkäsi.

»Ja te», virkkoi hän de la Hirelle, »te olette luullakseni Orléansin äpärän sanansaattaja?»

Gasgognelainen heitti kanansa pureskelemisen.

»Kyllä, madame, olen kreivi Dunois'n sanansaattaja. Nimeni on sire de la Hire — ja kumppanini on sire de Gallardon . . .»

»Tuletteko suoraan Orléansista?»

»Kyllä, madame.»

»Tahtoisinpa kuulla, miten asiat ovat siellä.»

»Madame, olen ihastunut saadessani selostaa ne teille!»

»Hyvä, tulkaa sitten mukanani», virkkoi kuningatar, nyökkäsi viileästi Kaarlelle ja kääntyi matkoihinsa.

Sire de la Hire vilkaisi kuninkaaseen. Tämä seisoi avuttomana kuin jostakin kepposesta nuhteita saanut poikanen ja väisti de la Hiren katsetta. Gasgognelainen mietti hetkisen. Hänet oli lähetetty hakemaan apua. Ilmeistä oli, ettei tarmoton kuningas pystynyt sitä antamaan. Sensijaan tuntui siltä, että Sisilian kuningatar sekä pystyisi että tahtoisi. Niinpä asiallisesti ajatteleva vanha soturi pyyhki rasvaiset sormensa nuttuunsa, kumarsi Kaarlelle ja seurasi Jolandan jäljissä.

»Archambaud, tule sinäkin!» kehoitti hän toveriaan.

Nuori aatelismies totteli, mutta näytti varsin tyrmistyneeltä.

»Eikö ollut hiukan ... hiukan sopimatonta jättää kuningas noin vain?» kuiskasi hän.

»Pyh!» sanoi gasgognelainen. »Mielissään hän vain siitä on ... saa asettautua jälleen Agneksensa viereen. Kaunis nainen, muuten, tuo Agnes Sorel.»

»Hyvin kaunis», myönsi Archambaud. »Mutta *hän*» — nuori mies nyökkäsi edellä kulkevaan kuningattareen — »hän on sentään paljon kauniimpi ...»

Sire de la Hire silmäsi tutkivasti kumppaniaan.

»Hm, ihastuitpa häneen äkisti. No, sitä en ihmettele, kaikki häneen ihastuvat.»

»En ole milloinkaan nähnyt hänen veroistaan naista ... Kummastelenpa muuten, miten hän suhtautuu tuohon somaan Agnekseen, kuninkaalliseen lutkaan ...»

Hän puhui hiljaa, mutta Jolandalla oli ilmeisesti ylen tarkat korvat.

»Älkää nimittäkö Agnes Sorelia lutkaksi!» tivahti hän päätään kääntämättä. »Olen itse hänet kuninkaalle toimittanut!»

Archambaud de Gallardon vilkaisi hämmentyneenä sire de la Hireen, ja tämä naurahti tavalla, joka ei miellyttänyt lainkaan nuorta aatelismiestä. He astuivat kuningattaren kintereillä pienehköön huoneeseen, joka — päinvastoin kuin muut huoneet — tuntui miellyttävän lämpöiseltä ja jonka seiniä verhosi sininen

sametti. Takassa räiskyi iloinen valkea, jonka äärellä istui hyvin nuori, mutta perin ruma nainen.

»Maria», virkkoi Jolanda hänelle, »pyydän sinua lähtemään, minulla on tärkeitä asioita».

»Kyllä, madame», vastasi nuori nainen nöyrästi ja poistui luoden ohimennessään aran, anteeksipyytävän katseen molempiin miehiin.

»*Hän* oli Ranskan kuningatar, tyttäreni», virkkoi Jolanda ja istuutui. »Agnes ei ole vain monta vertaa häntä kauniimpi, vaan myös paljon, hyvin paljon älykkäämpi. Siksi minä annoin hänet Kaarlelle. Ah, te katselette kummastuneina toisianne! Ette voi ymmärtää . . .»

Hän naurahti ja kohautti olkapäitään.

»Madame, olen valmis kertomaan tilanteesta Orléansissa . . .», sanoi de la Hire.

»Se on tarpeetonta — tiedän hyvin, miten asiat siellä ovat. Onhan siellä minunkin miehiäni. Tiedän, miten kipeästi apua kaivataan. Olen myös päättänyt, että kuninkaan on sitä apua annettava.»

Sire de la Hire rypisteli miettiväisenä otsaansa.

»Kuninkaan? Mutta hänhän ei näytä asiasta paljoakaan välittävän. Eikö siis olisi yksinkertaisempaa ja selvempää, että te, madame, järjestäisitte tuon avun?»

»Ei, niin ei ole hyvä», virkkoi kuningatar. »Avun on tultava nimenomaan *Ranskan kuninkaalta*, ei Sisilian Jolandalta. Olen koettanut saada kuninkaan tajua-

maan sen. Mutta hän ei ole sitä ymmärtänyt — vielä. En ole kuitenkaan luopunut asiasta. Uskon voivani saada hänet taipumaan ja tajuamaan.»

Hän vaikeni hetkiseksi.

»Te tuskin käsitätte minua», sanoi hän sitten. »Mutta pyydän teitä painamaan mieleenne erään asian: Ranskan Kaarlessa on miestä paljon enemmän kuin luullaanlaankaan. Hän nukkuu toistaiseksi. Mutta kerran hän herää. Ja silloin havaitsette, että hän on suuri kuningas.»

Sire de la Hire ei näyttänyt kovinkaan vakuuttuneelta, muttei virkkanut mitään.

»Tuosta Orléansin auttamisesta vielä puhuakseni . . .», aloitti hän.

»Kuulitte, mitä puhuin kuninkaalle Jeannesta, paimentytöstä», keskeytti kuningatar hänet. »Saatte hänet mukaanne taikka sanokaamme pikemminkin: hän ottaa teidät mukaansa lähtiessään Orléansiin . . . vapauttamaan Orléansia . . .»

Jolanda vilkaisi de la Hireen, joka vaikutti hämmentyneeltä, ja sitten Archambaud de Gallardoniin.

»Miksi tuijotatte minuun tuolla tavalla?» kysyi Jolanda huvittuneesti.

Sire de Gallardon lehahti hehkuvan punaiseksi. Kuningattaren silmiin tuli kujeellinen ilme, hän näytti aikovan sanoa jotakin nuorelle miehelle, mutta muuttikin sitten mieltään ja kääntyi puhumaan de la Hirelle.

»Niin, te lähdette hänen mukanaan Orléansiin. Pyhimykset ovat kehoittaneet häntä pelastamaan Orléansin ja sitten saattamaan kuninkaan kruunattavaksi Reimsiin.»

»Hänkö on se apu, josta olemme keskustelleet? Nuori paimentyttö . . . Madame, puhutteko minulle tosissanne? Orléansilaiset lähettivät minut hakemaan sotilaita, aseita. Jos palaan kaupunkiin paimentytön seurassa, niin . . .»

»Sire de la Hire, teillä on lähtiessänne myös sotilaita ja aseita. Mutta pääasia on hän: Jeanne. Ah, te näytätte epäuskoiselta . . .»

»Madame, en voi mitään epäuskolleni. Tuollaiset tytöt . . . no, onhan heitä nähty ennenkin. Guillemette de la Rochelle, Jeanne-Marie de Maillé, Gasque d'Avignon ja Catherine Sauve, joka polvettiin roviolla . . . Uskotteko *te*, madame, että hän on tosiaan saanut tehtävän Jumalalta, että hän pystyy johonkin, että . . .»

»Hän *itse* uskoo vuorenvankasti saaneensa tehtävänsä Jumalalta ja pystyvänsä tekemään sen, mikä hänet on pantu tekemään. Hän sai jääräpäisen Vaucouleursin linnanherrankin, vanhan de Baudricourtin uskomaan itseensä. Ja hänen jälkeensä lukemattomat muut. Hänen vahvuutensa on juuri hänen suuri uskonsa. Järkkymätön usko johonkin merkitsee enemmän kuin voima ja sotilaat ja aseet. Te . . . mutta ehkä on parempi, että ensin näette hänet. Olkaa siis huomenna läsnä, kun

hänet esitetään kuninkaalle. — Onko teillä vielä tiedossa yösijaakaan?»

»Ei, madame . . .»

Jolanda taputti käsiään, ja muuan palvelija ilmestyi huoneeseen.

»Martin, osoittakaa näille herroille paikka, jossa he voivat yöpyä. — Hyvää yötä, seigneurs!»

Molemmat soturit kumarsivat kuningattarelle ja seurasivat sitten palvelijan kintereillä.

»Millainen nainen!» henkäisi Archambaud, kun he olivat sulkeneet kuningattaren huoneen oven.

»Niin, pelkkää laskelmointia, kylmää järkeä. Siksipä tuo Jeannen juttu . . .»

»Laskelmointia ja kylmää järkeä!» nureksui nuori aatelismies. »En pidä siitä, että sanotte noin. Laskelmointia ja kylmää järkeä! Ei, uskon, että hänellä on myös sydän!»

Gasgognelainen katseli pilkallisesti kumppaniaan.

»Sydän! Mies, ethän vain ole rakastunut kauniiseen, Jolandaan? No niin, kyllä hän sen asian, rakkauden, tuntee ja taitaa. Rakkaus — se on oikein hänen alansa. Koko maailma tietää, että hän järjesti Burgundin herttualle ranskalaisen rakastajattaren, joka oli vähällä saada herttuan hylkäämään englantilaiset ja liittymään meihin! Sitten hän toimitti Alison de Mayn Lotringin herttuan sydänkäpyseksi, ja tuo sydänkäpynen sai kuin saikin herttuan siirtymään Kaarlen

puolelle. Mutta Bretagnen herttuaa eivät mitkä tahansa naikkoset saaneetkaan puoluettaan muuttamaan. Niinpä Jolanda meni itse hänen luokseen, ja sänkykeskusteluissa . . .»

»Sire de la Hire!» tiuskaisi Archambaud de Gallardon raivostuneena. »Jollette peruuta sanojanne, niin . . .»

Vanha soturi rypisti silmäkulmiaan, mutta suli sitten hymyyn.

»Tautisi laadusta ei voi olla epäilystäkään, Archambaud. Ymmärrän, että Jolandan kauneus on pannut pääsi pyörälle. No, en ihmettele sitä, on hän saanut vanhemmat ja viisaammatkin toimimaan penikan tavoin. Totta kai minä peruutan sanani, totta kai!»

Chinonin linnan suuri ritarisali kiehui uteliaisuutta: Ranskan hovi oli kokoutunut näkemään kuninkaan ja Jeanne d'Arcin kohtausta. Seurue oli loistava: kun sitä katseli, oli vaikea uskoa valtakunnan hätään ja köyhyyteen. Naiset upeilivat silkissä ja sametissa ja kultabrokaadeissa, miesten aseitten kahvoissa välkehtivät jalokivet ja helmiäinen, ja heillä oli raskaita kulta- ja helmikäätyjä. Kaikkein yksinkertaisemmin pukeutuneita oli kuningas itse. Huhuttiin, että suutari oli kiskonut hänen jalastaan juuri korjaamansa jalkineet, kun hallitsijalla ei ollut millä maksaa; tarkkaan katsoen saattoikin havaita, että hänen toinen kenkänsä oli kärjestä rikki. Hän istui hyvin vaivautuneena liljoin kuvioidun kunniakatoksen alla ja katseli hajamielisesti kosteutta tihkuvia seiniä koristavia, koinsyömiä hirvien ja villisikojen päitä, joista savuavien soihtujen valo piirteli aavemaisia hirviövarjoja.

Regnault de Chartres ja sire de la Trémouille saapuivat hiukan myöhästyneinä ja pysähtyivät salin ovelle.

»Katsokaapas, täällähän on jo selvästi jakauduttu puolueisiin!» virkkoi arkkipiispa seuralaiselleen.

Hovimies nyökkäsi. Ilmeisesti oli jonkinlainen kahteen puolueeseen jakautuminen tosiaan tapahtunut. Kuninkaasta oikealle olivat asettuneet — naiset jakkaroilla istuen, miehet seisoen — kuningatar Jolanda, kuningatar Maria, Agnes Sorel, Alençonin herttua, sieur Gui de Laval, sire de Rais, marsalkka de Boussac, de Xaintrailles-veljekset, de la Hire, Archambaud de Gallardon ja joukko muita aatelismiehiä, vasemmalle oli sijoittunut ryhmä, jossa kirkonmiehet näyttivät olevan enemmistönä. Kansleri ja de la Trémouille astelivat molempien ryhmien välitse kuninkaan eteen, kumarsivat syvään hänelle ja liittyivät sitten vasemmanpuoliseen joukkoon.

»No, sire de Bourgogne, kuinkas poikakuoronne jaksaa?» tiedusteli arkkipiispa lihavalta ja lyhyeltä, piispalliseen asuun pukeutuneelta mieheltä. Tämä kysymys aiheutti yleisen hilpeyden. Sire de Bourgognella, Cambrain piispalla, oli kolmekymmentäkuusipäinen poikakuoro, ja tiedettiin, että kaikki pojat olivat hänen äpäriään. Mutta kysymys ei silti tuntunut loukkaavan häntä. Hänen lihavat, rasvaiset kasvonsa levisivät mehevään hymyyn.

»Ah, kuoro jaksaa erinomaisesti, monseigneur», vastasi hän. »Lähipäivinä saan siihen kolmannenkymmenenenseitsemännen jäsenen — mikäli syntyvä ei ole tyttö. Mutta ylimalkaan hänen äitinsä saa poikia.»

»Ei hullummin, piispa, ei lainkaan hullummin»,

virkkoi kansleri. »Te noudatatte hyvin raamatun käskyä: lisäytykää ja täyttäkää maa! Mutta kreivi de Clèves on kuitenkin paljon edellä teitä: minulle on kerrottu, että hänellä on kuusikymmentäkolme äpärää!»

»Niin kylläkin, mutta siinä luvussa ovat tytötkin!» huudahti Cambrain piispa. »Minä huomioin *vain* poikani!»

»Burgundin herttua on aivan äskettäin saanut kuudennentoista äpäränsä», huomautti de la Trémouille ohimennen.

»Pyh!» pani piispa halveksuvasti. »Tulos ei ole kovinkaan hyvä, jos otetaan huomioon, että hänellä on kaksikymmentäseitsemän jalkavaimoa. Minä olen saanut poikani yhdentoista naisen kanssa!»

Regnault de Chartres nauroi äänekkäästi.

»Erinomaista! Te olette hedelmällinen mies, sire de Bourgogne. Mutta ehkäpä lopetamme tällaiset puheet», jatkoi hän röyhkeästi Agnes Sorelia katsoen. »Ne eivät luultavasti miellytä ylen siveiden naistemme korvia.»

Agnes Sorel, joka muutamia kuukausia aikaisemmin oli saanut ensimmäisen tyttärensä, punastui ankarasti, ja se tuotti tavatonta tyydytystä kirkkoruhtinaalle.

»Muuten: kovinpa kauan me halpa-arvoiset saamme odotella hänen armoaan paimentyttöä», virkkoi hän sitten äänekkäästi.

Nyt oli kuninkaan vuoro punastua.

»Hän tulee aivan kohta», virkkoi Kaarle. »Hänen asemiehensä, Bertrand de Poulengy, on ilmoittanut, että Jeanne rukoilee rippi-isänsä, isä Jean Pasquerelin kanssa . . . »

»Ah, hänellä on asemies ja rippi-isä», ihmetteli arkkipiispa. »Muuten, armollinen majestetti, tässäpä olisi tilaisuus kokeilla, mihin hän pystyy, tuo paimentyttö.»

»Mitä tarkoitatte?» kysyi Kaarle happamesti.

»Mieleeni juolahti vain muuan kepponen . . . Mitäpäs, jos teidän majesteettinne vaihtaisi nuttuaan jonkun hovimiehen kanssa ja siirtyisi muiden joukkoon ja tuo hovimies teidän majesteettinne paikalle korokkeelle . . . »

»Tuollainen kepponen sopii ehkä Reimsin arkkipiispalle, muttei Ranskan kuninkaalle», sanoi kuningatar Jolanda.

Kaarle loi häneen katseen raskaitten silmäluomiensa alta.

»Minusta arkkipiispan ehdotus ei ole niinkään huono», virkkoi hän odottamattoman vilkkaasti ja innostuneesti. »Sire de Boulainvilliers, tahtoisitteko vaihtaa nuttuanne kanssani?»

Tietenkin de Boulainvilliers tahtoi — ja hetkeä myöhemmin hän seisoi kuninkaan nutussa korokkeella, kunniakatoksen alla, ja kuningas itse pujahti hovimiesten joukkoon.

»Huono vaihtokauppa de Boulainvilliersille», mutisi

de la Trémouille. »Hän antoi uuden silkkinutun ja sai sijalle kuninkaan vanhan verkatakin, jossa on uudet hihat ...»

Archambaud de Gallardon, joka oli herkeämättä katsellut kuningatar Jolandaa, näki vihan välähtävän tämän silmistä. Mutta muuten hän oli niin ihana ruumiinmukaisessa venetsialaisessa silkkipuvussaan, että Archambaud tunsi sydäntään pakottavan häntä katsellessaan. Nuoren aatelismiehen katse oli niin kiinteä, että kuningatar vaistosi sen ja käänsi päätään, ja silloin de Gallardon lehahti ensin kalpeaksi ja sitten punaiseksi.

Samassa koko sali kohahti valtavasti: Jeanne, Lotringin paimentyttö, oli Jean Pasquerelin ja Vendômen kreivin saattamana ilmestynyt salin ovelle. Kaikkien katseet kääntyivät heihin, kaulat kurkottuivat, ja hetkiseksi syntyi sellainen hiljaisuus, että saattoi kuulla liekehtivien soihtujen synnyttämän hiljaisen äänen. Mutta sitten alkoi tavattoman vilkas puheensorina, jokaisella oli jotakin sanottavaa naapurilleen.

»Herra nähköön, hänhän on miehenpuvussa ... Sehän on synti!»

»Ja hän on leikannut tukkansa — ooh!»

Jeanne astui harvinaisen varmoin, päättävin askelin puoliväliin salia ja pysähtyi sitten. Nyt vallitsi jälleen täydellinen äänettömyys, kaikki tuijottivat ahneesti

nuorta tyttöä, joka oli luvannut pelastaa Ranskan. Hän oli kookas ja hyväryhtinen, hänen ihonsa terve ja marmorinvalkea ja hiuksensa tummat, ja hänen punaisilla huulillaan leikki tuskin näkyvä hymy. Regnault de Chartres kohotti ylpeästi päätään ja loi tyttöön katseen, joka aina oli saanut päät nöyrästi kumartumaan. Jeanne tapasi hänen silmänsä, mutta vastasi siihen viileän välinpitämättömästi; kirkkoruhtinaan mahtavuus ei tehnyt häneen ilmeisesti minkäänlaista vaikutusta.

»Tulimmaista!» mutisi de la Hire. »Arkkipiispa yritti katseellaan saada tytön polvet notkahtamaan, mutta tyttöpä ei välitä hänestä enempää kuin nuorimmasta hovipojasta! Archambaud, luulenpa pitäväni tytöstä! Hänhän on kauniskin! Saakeli, huudanko hänelle, että tuo korokkeella seisova narri ei olekaan kuningas, vaan että hän seisoo noiden koreiden hoviapinoiden joukossa?»

»Älkää toki tehkö sitä!» virkkoi Archambaud kauhistuneena. »Kuningashan on itse mukana kepposessa . . .»

Samassa Jeanne astui muutaman askeleen eteenpäin, korokkeen luo, silmäili hetkisen de Boulainvilliersiä — ja sillä hetkellä vallitsi taas sellainen hiljaisuus, että saattoi kuulla rottien nakertelevan tammipermannon alla — kääntyi sitten, antoi katseensa kiertää hovimiehestä hovimieheen, keksi puolittain de la Tré-

mouillen selän taakse piiloutuneen Kaarlen, astui epäröimättä hänen eteensä, notkisti toisen polvensa ja lujalla, kuuluvalla äänellä lausui:

»*Très gentil dauphin*, taivaiden kuningas on antanut tehtäväkseni ilmoittaa sinulle, että sinut voidellaan ja kruunataan Reimsissä ja että sinusta tulee Ranskan *todellinen* kuningas!»

Kaarle tuijotti omituisin ilmein neitoa ja kaikki odottivat henkeään pidätellen, mitä hän sanoisi. Archambaud de Gallardon silmäsi de la Hireen. Vanhan sotakarhun arpisilta kasvoilta kuvastui epäuskoinen ihmetys, ja niiden tavanmukainen, pilkallinen piirre oli melkeinpä kokonaan kadonnut.

»Ja tässä, *très noble dauphin*, on merkki, josta tiedät, että tulen taivaitten lähettämänä», jatkoi Jeanne. Hän otti sormestaan yksinkertaisen, sileän sormuksen ja ojensi sen Kaarlelle. Tämän ilme muuttui äkisti ihmeellisellä tavalla. Kasvojen veltto taikinamaisuus katosi hetkeksi kokonaan, ja uneliaat silmät alkoivat säihkyä.

»Varjelkoon, hänhän näyttää tällä hetkellä todella kuninkaalta!» mutisi Regnault de Chartres de la Trémouillelle.

»Tule!» sanoi Kaarle käskevästi neidolle, ojensi hänelle kätensä, nosti hänet ylös ja saattoi hänet syvään ikkunankomeroon, josta kukaan ei voinut kuulla, mitä he puhuivat. Hovi hälisi ja kuiski vaimennetusti, ute-

liaana ja järkkyneenä. Mistä kuningas ja Jeanne puhuivat? Sen olisi jokainen tahtonut tietää, mutta eihän kenenkään sopinut lähestyä ikkunankomeroa.

»Tytössä on jotakin», virkkoi de la Trémouille. »Hän ei ole samaa laatua kuin Guillemette de la Rochelle tai Catherine Sauve tai joku muu hullu naikkonen, joka on väittänyt itseään Jumalan lähettämäksi Ranskan pelastajaksi.»

»Ehkä», vastasi arkkipiispa. »Mennään pois täältä!»

Kiivain askelin hän kiiruhti huoneeseensa. Sire de la Trémouille ja Cambrain piispa tulivat hänen kintereillään.

»No, mitä ajattelet tästä ilveilystä?» sanoi arkkipiispa kiukkuisesti.

Sire de la Trémouille hymyili.

»Ah, tehän olette suorastaan kiihtynyt, monseigneur. Siitä ilmenee, että pidätte tätä Jolandan järjestämää näytelmää ja sen pääosan esittäjää vakavina seikkoina!»

»Ehkäpä!» tivahti Regnault de Chartres. »Tuo paimentyttö on loistava keksintö, jonka avulla hän — Jolanda — ohjailee kuningasta mielensä mukaan. Minkä ihmeen sormuksen tuo lutka antoi Kaarlelle? Dauphin kalpeni ottaessaan sen. En ole nähnyt milloinkaan hänen kasvojensa muuttuvan sillä tavalla.»

»Hm, sikäli mikäli minä näin, tuo sormus oli aivan yksinkertainen, sileä sormus», sanoi de la Trémouille.

»Ja tyttö ilmoitti sen merkiksi, josta dauphinin piti tietää hänet taivaitten kuninkaan lähettämäksi», virkkoi Cambrain piispa miettivästi. »Dauphin rukoili kerran Fierbois'n kappelissa, Pyhän Katariinan alttarin edessä. Tiedän sen, sillä muuan minulle uskollinen oli myös siellä ... Kaarle jätti silloin sileän sormuksen Pyhän Katariinan eteen ja sanoi: Kun Jumala lähettää jonkun minua ja valtakuntaani pelastamaan — niinhän on ennustettu — niin soisin, että hän toisi merkkinä minulle tämän sormuksen ja ilmoittaisi, olenko minä äpärä vaiko autuaasti kuolleen isäni poika ...»

Regnault de Chartres ja de la Trémouille katsoivat toisiinsa.

»Saatana!» räjähti arkkipiispa.

»Mutta monseigneur!» huudahti Cambrain piispa kauhistusta teeskennellen.

»Tuo kavala ja laskelmoiva Jolanda!» sähisi kirkkkoruhtinas. »Tiedättekö, ketä hovin henkilöitä oli kuninkaan mukana siellä Fierbois'ssa?»

»Tuo minulle uskollinen mainitsi nähneensä siellä kuningatar Jolandan kappalaisen, Pierre de Beauvais'n.»

»Pierre de Beauvais!» murahti arkkipiispa. »Ah! Mahdollisesti hän otti tuon sormuksen alttarilta heti kun kuningas selkänsä käänsi. Ja nyt Jolanda pani tuon Lotringin tytön antamaan sen Kaarlelle. Miten

yksinkertaista, mutta samalla nerokasta. Kirottua, kirottua!»

Hän sieppasi pöydältä hopeatuopin ja paiskasi sen sellaisella voimalla kivilattiaan, että kaunis esine kerta kaikkiaan likistyi muodottomaksi.

»Luulen, että monseigneurille on hyväksi olla hetken aikaa yksinään», virkkoi de la Trémouille Cambrain piispalle. »Mennäänpä me takaisin ritarisaliin näkemään, mitä tuo Jolandan paimentyttö saa siellä aikaan . . . »

Heidän astuessaan saliin vallitsi siellä tavaton melu, kaikki huusivat ja puhuivat yhteen ääneen, ja ritarit uhosivat sotaista intoa.

»Mitä täällä on tapahtunut?» tiedusti de la Trémouille kreivi de Clermontilta.

»Kuningas on päättänyt, että Orléansia on autettava. Sire de la Hire saa koota sitä varten tarpeellisen määrän sotaväkeä!»

»Mieletöntä!» tiuskasi hoviherra. Hän raivasi tiensä Jeannen rinnalla seisovan kuninkaan luo.

»Armollinen majesteetti», virkkoi hän, »olen kuullut, että te olette antanut sire de la Hirelle tehtäväksi koota sotajoukon Orléansin auttamiseksi . . . »

»Kyllä, hän on saanut sen tehtävän!»

»Mutta, armollinen majesteetti, emmehän pysty maksamaan edes henkivartijain palkkoja. Millä rahoilla voisimme siis pitää yllä kokonaista sotajoukkoa?

Valtionrahasto on aivan tyhjä, ja kukaan ei anna meille lainoja . . .»

»Ei, koska hänen majesteetillaan ei ole enää mitään pantattavaa», sanoi kuningatar Jolanda, »parhaat linnansa ja maatilansa hän on jo antanut teille velkojensa takuuksi . . . Mutta sen sotajoukon, jonka sire de la Hire kokoaa, maksan *minä!*»

»Sisilian, Aragonian, Kyproksen ja Jerusalemin kuningatar», mutisi Cambrain piispa puoliääneen. Jolanda kääntyi häneen päin.

»Aivan niin», virkkoi hän suloisesti hymyillen. »Ja sitäpaitsi Anjoun, Mainen, Provencen ja Roussillonin kreivitär ja Akaijan ja Morean ruhtinatar — *minä* pystyn kyllä tarvittaessa pitämään armeijaakin!»

Sire de la Hire aukaisi suuren suunsa sepposen selälleen ja nauroi de la Trémouillelle vasten naamaa.

»Siitä sen kuulitte!» sanoi hän meluisasti. »Me lähdemme tämän tyttölapsen kanssa vapauttamaan Orléansia!»

Hänen ilmeinen aikomuksensa oli läiskäyttää Jeannea tuttavallisesti olkapäälle, mutta joutuessaan katsomaan Jeannea silmästä silmään hänen kätensä painuikin alas.

»Oh!» sanoi hän vain hämillään ja peräytyi pari askelta.

Étienne de la Hire ryhtyi kokoamaan armeijaa.

Mutta Jeanne matkusti Poitiers'hen, jonne Regnault de Chartres oli vaatinut häntä kirkonmiesten tutkittavaksi.

»Tiedän tarkalleen, mihin hän tuolla tutkimuksellaan pyrkii», oli kuningatar Jolanda sanonut. »Siksi neuvon teitä, Jeanne, älkää menkö sinne! Se ei ole välttämätöntä eikä tarpeellista.»

»Mutta minä menen kuitenkin — sehän on helppoa, koska minulla ei ole mitään pelättävää», oli Jeanne puolestaan lausunut. »Olkaa huoleti, kuningatar, eivät he saa minua a[illegible]an, sillä pyhimykset auttavat minua. Sire de la Hiren kootessa sotaväkeä minulla on aikaakin käydä Poitiers'ssa.»

»Madame», sanoi Agnes Sorel Jeannen poistuttua, »te olette aina osannut valita hyvin ne henkilöt, joita käytätte aseinanne: he tottelevat teitä sokeasti. Mutta tekeekö Jeanne sen? Mitä virkaa on aseella, jolla on oma tahtonsa, joka tekee ehkä aivan toisin kuin sen käyttäjä on ajatellut?»

Kuningatar Jolanda näytti miettiväiseltä.

»Niinkö arvelette? Mutta tottelisitteko tekään minua, jollette rakastaisi Kaarlea ja jollette tietäisi, että tarkoitan hänen parastaan ... Tuo paimentyttö rakastaa Ranskaa, ja hän tietää, että tarkoitan kaikessa Ranskan parasta ...»

Agnes Sorel näytti puolestaan hyvin miettiväiseltä.

»Te olette hyvin viisas, kuningatar, hyvin viisas ja laskelmoiva ... Mutta siltikin rakastan teitäkin ...»

Jeanne lähti Poitiers'hen seuralaisinaan palavasilmäinen Jean Pasquerel, vaitelias asemiehensä Bertrand de Poulengy ja sire Archambaud de Gallardon.

»Madame, antakaa minulle tehtävä — sallikaa minun palvella teitä!» oli Archambaud pyytänyt kuningatar Jolandalta.

»Saatte tehtävän — saattakaa Jeanne Poitiers'hen ja sieltä takaisin.»

»Mutta se vie minut kauaksi teistä, madame. Ja sitäpaitsi se ei ole suuri tehtävä.»

Kuningatar salasi hymynsä.

»Vie minut kauaksi teistä ... onko se teistä kovin ikävää?»

»Suunnattoman ikävää!» huudahti nuori aatelismies kiihkeästi.

»Sittenkin, sire, sittenkin minä lähetän teidät Jeannea saattamaan», virkkoi Jolanda. »Sillä tämä asia on minulle tärkeä, hyvin tärkeä — mitään tärkeämpää ei ole!»

Archambaud de Gallardon katseli tutkivasti kuningatarta.

»Uskon, että niin on, madame, ja alistun tahtoonne, mutta ettekö sallisi minun kantaa jotakin . . . jotakin . . . teidän värejänne?»

»Nuorukainenhan on rakastunut minuun», totesi Jolanda katsellen punastunutta sotilasta. Hän tunsi liikuttuvansa. »Kas tuossa!» virkkoi hän hymyillen ja ojensi Archambaudille viininpunaisen silkkinauhan — viininpunainen oli hänen lempivärinsä. »Kantakaa sitä ja palvelkaa minua uskollisesti!»

»Sen teen, madame, olen valmis kuolemaan puolestanne!» sanoi sire de Gallardon innokkaasti ja suuteli kuningattaren kaunista kättä.

Ja niinpä Archambaud sitten ratsasti Jeannen rinnalla Poitiers'hen. Lotringin tyttö yritti monesti virittää keskustelun hänen kanssaan, mutta Archambaud ei ylipäätään näyttänyt kuulevan, mitä hänelle sanottiin. Sensijaan hän joskus — kun luuli, ettei kukaan sitä nähnyt — suuteli viininpunaista nauhaa. Silloin Jeanne hymyili itsekseen — seikka, joka ei miellyttänyt lainkaan palavasilmäistä Jean Pasquerelia. Hänen mielestään ei hymyily sopinut sille, jolla oli Jumalan antama tehtävä, ja sen hän sanoikin tytölle.

»Olen nähnyt Pyhän Katariinan ja Pyhän Mikaelinkin hymyilevän; miksi minä en sitten saisi hymyillä? Jumalako pahastuisi hymystä? Katsokaa: nyt keväällä-

hän koko maa hymyilee! Te vain ette hymyile. Luulisin Jumalalla pikemminkin olevan syytä pahastua siitä, että teidän kasvonne eivät ilahdu, vaikka ympärillänne on niin paljon kaunista, jonka Jumala on luonut silmiemme iloksi!»

Jean Pasquerel mietti tuota, ja kun pari päivää oli kulunut, hän tosiaankin yritti hymyillä.

Regnault de Chartres oli ryhtynyt perusteellisiin toimiin saadakseen kuningatar Jolandan suojatin sanaiseen ansaan: hän oli kutsunut tutkijalautakuntaan kerrassaan neljä piispaa, monia huomattuja teologeja ja yliopistomiehiä.

»Puhutte kovin halveksuvasti tuosta paimentytöstä, ja kuitenkin ryhdytte hänen takiaan aivan tavattomiin puuhiin», totesi de la Trémouille. »Melkeinpä luulisin, että pelkäätte häntä!»

Arkkipiispa silmäsi synkästi hoviherraa.

»Minä en pelkää ketään», sanoi hän. »Mutta minun on saatava todistuksia, että tytön ilmestykset ovat paholaisesta, ja sitä varten minä tarvitsen arvovaltaisia miehiä.»

Mutta tutkijoiden arvovaltaisuus ja tietoviisaus kilpistyi Jeannen selväjärkisyyteen ja sanavalmiuteen.

»Jeanne», lausui muuan dominikaaniveli, »sanot, että Jumala tahtoo vapauttaa Ranskan. Sitä varten sinä pyydät sotilaita. Mutta jos se on Jumalan tahto, ei sotilaita tarvita lainkaan!»

»Kenelle Jumala sitten antaa voiton, jollei ole sotilaita?» kysyi Jeanne hymyillen.

Siihen ei viisainkaan teologi pystynyt vastaamaan.

Pierre Séguin, Poitiers'n yliopiston teologian professori, *bien aigre homme* — hyvin hapan herra —, niinkuin kronikat kertovat, tiedusti hirvittävällä Limousinen murteellaan:

»Mitä kieltä nuo pyhimykset käyttivät sinua puhutellessaan?»

»Tietenkin ranskaa — mutta paljon parempaa ranskaa kuin sinä puhut!» vastasi Jeanne herttaisesti.

Messire Séguin punastui kiukusta, mutta Philippe de Coëtcuis, Toursin arkkipiispa, purkahti nauruun. Regnault de Chartres silmäili häntä vihamielisesti. Monseigneur de Coëtcuis oli jo useaan otteeseen ja monin tavoin näyttänyt olevansa paimentytön puolella. Gérard Machet, kuninkaan rippi-isä, joka aluksi oli ollut varsin vihamielinen Jeannelle, oli myös vähä vähältä muuttunut yhä suosiollisemmaksi tytölle. Hän ei ollut ainoa. Kahden viikon kuluttua oli suurin osa tutkijalautakunnan jäsenistä vaihtanut kantaansa — Jeannen kauneus, pelkäämättömyys, älykkyys ja terävät vastaukset olivat hurmanneet heidät. He tulivat siihen käsitykseen, että tyttö oli se, mikä sanoikin olevansa: Jumalan lähetti.

Regnault de Chartres oli hävinnyt pelinsä. Mutta hän yritti vielä muuatta keinoa: kutsutti Jeannen

luokseen ja yritti kylvää epäilyn ja epäluulon siementä hänen mieleensä.

»Jeanne, sanot pyhimysten käskeneen sinua vapauttamaan Orléansin ja saattamaan kuninkaan kruunattavaksi Reimsiin. Oletko aivan varma, että tosiaan kuulit pyhimysten puhuvan?»

»Olen varma siitä, en voi erehtyä!»

»Hm ... Eikö arkkienkeli Mikaelin ääni muistuttanut kovasti messire Dominique Jacobin, Moutier-sur-Saulx'n pastorin ääntä?»

Jeanne katseli tutkivasti kirkkoruhtinasta.

»Katsohan, tyttöseni», lisäsi arkkipiispa, »messire Dominique kävi usein saamassa ohjeita kuningatar Jolandalta ...»

»Sen minä kyllä tiedän», vastasi Jeanne. »Minä puhuin hänen kanssaan siitä. Ja sitten minä puhuin Pyhän Mikaelin ja Pyhän Katariinan kanssa — ja yhtä hyvin kuin minä nyt tiedän, ettei edessäni ole paholainen, vaan Reimsin arkkipiispa, minä myös tiesin aina, kuka kulloinkin puhui minulle — en sotke toisiinsa sen enempää enkeleitä ja pyhimyksiä kuin tavallisiakaan ihmisiä!»

Regnault de Chartres rypisti kulmiaan.

»Tyttö», ärähti hän töykeästi, »etkö käsitä, että sinua petetään? Kuningatar Jolanda aikoo tehdä sinusta välikappaleensa jonkin tarkoituksensa ajamiseen — minkä, sitä en tiedä. Sanon sinulle: viisaasti teet,

jos häntä enää tapaamatta palaat isäsi ja äitisi luokse!»

Lotringin tyttö silmäili arkkipiispaa.

»Tuota sinä et neuvo minulle siksi, että minua rakastaisit tai ajattelisit minun etuani, vaan siksi, että tahdot vahingoittaa kuningatar Jolandaa. Ehkäpä hän tekee minusta välikappaleensa, mutta mitä me kaikki sitten olemme, kuningatar Jolandakin? Vain Jumalan välikappaleita. Ei hän voi käyttää minua muuhun kuin mihin Jumala tahtoo hänen minua käyttävän.»

»Olet sokea!» tivahti arkkipiispa.

Jeanne ei vastannut mitään, vaan poistui hymyillen. Seuraavana aamuna lähdettiin paluumatkalle Blois'han — oli ilmoitettu hovin siirtyneen sinne Chinonista.

Heti perille päästyä sire de Gallardon riensi kuningattaren luo. Hän tapasi tämän huoneestaan pitkän ja rotevan, synkeäilmeisen aatelismiehen seurasta.

»Ah, te olette jo palannut, sire de Gallardon», virkkoi kuningatar. »Sire de Chabannes, toivoisin teidän jättävän meidät kahden.»

Chabannes kumarsi mitään sanomatta Jolandalle ja poistui luoden lähtiessään sire Archambaudiin pilkallisen huvittuneen katseen.

»Kuka hän oli?» kysyi nuori aatelismies.

Hänen äänensävyssään oli jotakin, joka sai kuningattaren vilkaisemaan hiukan hämmästyneenä häneen.

»Luulin sanoneeni hänen nimensä: sire de Chabannes!»

»Sen kuulin, mutta . . . mutta . . .»

»Ah, te tahtoisitte tietää hänestä muutakin. No, hän on muuan uskollisimmista palvelijoistani. Mutta en välitä keskustella hänestä. Ettekö te tullutkin tänne puhuaksenne Jeannesta?»

»Kyllä, madame.»

»Hyvä. Mitä nyt ajattelette hänestä?»

»Madame, hän on ihmeellinen! Hänen vaikutuksensa on kummastuttava. Missä hän liikkuu, siellä syntyy innostus ja ihastus; ken on kerran katsonut häneen, ei enää epäilekään, ettemmekö pystyisi voittamaan englantilaisia!»

»Uskotteko tekin sen, sire?»

»Kyllä, madame. Kyllä minä uskon. Vain Reimsin arkkipiispa, de la Trémouille ja eräät heidän ystävänsä eivät usko — mutta sillähän ei ole enää mitään merkitystä. Innostuksen aalto on suuri ja voimakas — he ovat kuin lastut tuon aallon harjalla. Jeanne on voittanut arkkipiispan!»

Kuningatar pudisti päätään.

»Sitä en usko», sanoi hän. »Sitä en usko . . . Regnault de Chartres on vain mukautunut tilanteeseen. Piiloittanut kyntensä. Pedon luonto ei muutu. Hän taistelee Jeannea vastaan, koska tietää, että Jeanne on minun asiallani. Me kaksi, kansleri ja minä, olemme vihamiehiä. Ja kuitenkin pyrkimyksemme on sama: Ranskan paras! Senhän pitäisi yhdistää meidät — mut-

ta päinvastoin juuri se on syynä keskinäiseen taisteluumme . . .»

Archambaud de Gallardon tuskin kuunteli, mitä Jolanda puhui, hän vain tuijotti kuningattareen kuin lumottuna. Hän tunsi itsensä kuumeiseksi, hänen sydämensä löi epätasaisesti. Miten kaunis Jolanda olikaan! Archambaudin teki mieli tarttua häneen, puristaa hänet itseään vasten, suudella hänen huuliaan, kaulaansa, olkapäitään, puhua hänelle mielettömiä sanoja . . . Kuningatar käänsi päätään, kohtasi hänen katseensa, rypisti silmäkulmiaan.

»Sire Archambaud, älkää katsoko minua noin!» sanoi hän nopeasti. »Silmänne puhuvat luvattomia asioita.»

»Minä . . . minä tahtoisin sanoa ne asiat teille, madame, minä . . .»

»Niin, mutta minä en tahdo!»

»Ettekö . . . ettekö sitten pidä minusta yhtään . . .?»

»Pidän, sire Archambaud — mutta juuri siksi! Olette hyvä ystävä. En tahdo asioiden pilautuvan: pysykäämme ystävinä!»

»'Pysykäämme ystävinä . . .!' Nuo sanat . . . niin, ne ovat vain sanoja tällaisessa tapauksessa, madame, kohteliain tapa torjua jotakin, jonka . . .»

»Sire de Gallardon, toivoisin teidän noutavan sire de la Hiren tänne!»

Archambaud katsoi kuningattaren silmiin, huokasi, kumarsi ja lähti tehtäväänsä suorittamaan. Jolanda is-

tui hetkisen mietteliäänä, otti sitten pöydältä upean venetsialaisen käsipeilin ja silmäili sen pinnasta itseään.

»Minuun rakastutaan edelleen», ajatteli hän.

Hän käänteli päätään, tarkasteli itseään.

»Niin, kieltämättä te olette kaunis!» virkkoi joku hänen takanaan.

Kuningatar ei edes vaivautunut vilkaisemaan puhujaan.

»Kas vain, monseigneur de Chartres!» virkkoi hän viileästi. »Eikö teillä ole tapana koputtaa ovelle? Tiennette, että olen Jolanda, kuningatar!»

»Tiedän sen, madame ... Mutta tuo nuori hupero, joka tuli täältä, oli ilmeisesti niin syventynyt ajattelemaan teitä, ettei huomannut lainkaan sulkea ovea ... Nuorukainen on mielettömyyteen saakka rakastunut teihin, ja te aiotte hyötyä siitä käyttämällä häntä välikappaleena juonissanne, eikö niin?»

»Onko Reimsin arkkipiispalla yksinoikeus juonitteluihin?» tiedusti Jolanda pilkallisesti.

»Ei, ei mitenkään!» torjui kirkkoruhtinas. »Mutta minun kätyrini *tietävät* olevansa kätyreitäni — kukaan heistä ei työskentele rakkaudesta minuun.»

»Sitä tuskin kukaan ihmettelee, monseigneur.»

»Hm, tuo letkaus ei ollut mielestäni juuri onnistuneimpia, madame. — Muuten: tuo paimentyttönne on mainio keksintö, nyt sen tosiaan huomaan. Mutta tah-

toisinpa tietää, miten aiotte häntä edelleen käyttää, hänestä hyötyä . . .»

»Hyötyä? Ah, monseigneur, teidän ei pitäisi aina vain ajatella hyötyä!» kuului ovelta ivallinen ääni — de la Hire oli kuningattaren ja arkkipiispan huomaamatta tullut sisälle. »Madame, olette halunnut tavata minua. Ja asia on varmaankin kahdenkeskinen», jatkoi hän ja katsoi kansleria tavalla, jonka tarkoituksesta ei voinut erehtyä.

»Voimme kyllä puhua arkkipiispankin kuullen — onhan monseigneur de Chartres kuninkaan kansleri ja neuvonantaja.»

»Valitettavasti», murahti gascognelainen töykeästi.

»Kiitoksia», mutisi kirkkoruhtinas pilkallisesti.

»Minulle on ilmoitettu, sire de la Hire, että armeija on nyt koossa.»

»Kyllä, madame. Kahdeksantuhatta miestä. Se ei ole kovin paljon, mutta miehet ovat valittua väkeä.»

»Valittua . . . Olen kuullut, että olette onnistunut kokoamaan kahdeksantuhatta pahinta rosvoa, mitä Ranskasta on löydetty», huomautti Regnault de Chartres.

»Ah, valitettavasti en voinut koota armeijakseni kahdeksaatuhatta arkkipiispaa, ja vaikka olisin voinutkin, en olisi sitä tehnyt: nyt ei ole kysymys siitä, kuka messuaa paremmin, vaan kuka tappelee taitavim-

min, ja nämä kahdeksantuhatta roistoa osaavat totisesti tapella», selitti de la Hire rauhallisesti.

Kansleri tuijotti häneen äkeästi.

»Minulle on kerrottu tämä: olette joukkojenne keskellä rukoillut: hyvä Jumala, pyydän sinua tekemään la Hiren puolesta sen, minkä la Hire tekisi sinun puolestasi, jos sinä olisit la Hire ja minä olisin Jumala! — Se on kuulumattoman törkeätä, se on jumalanpilkkaa! Madame, minulle on myös kerrottu, että suunnittelisitte tästä miehestä armeijamme päällikköä. Onko se totta?»

»Teille kerrotaan kovin paljon, monseigneur, mutta kai harvoin totuutta. En ole ajatellutkaan tehdä sire de la Hiresta armeijan päällikköä!»

Vanhan soturin silmät revähtivät suuriksi. Hän oli ilman muuta otaksunut saavansa Orléansin avustusarmeijan päällikkyyden.

»Kenestä sitten tulee armeijan päällikkö?» murahti hän tukahtuneesti. Hänen poskilihaksensa kiristyivät, ja sekä kuningatar että arkkipiispa kuulivat hänen hengityksensä muuttuvan lyhyeksi läähätykseksi. Hän oli ilmeisesti raivoissaan. Mutta se ei vaikuttanut ainakaan Jolandaan.

»Olen päättänyt antaa päällikkyyden Jeanne d'Arcille», sanoi hän tyynesti.

Regnault de Chartres ja de la Hire vilkaisivat yhtä tyrmistyneinä toisiinsa.

»Jeanne d'Arcille? Tuolle paimentytölle!» huusi soturi.

»Sire de la Hire, minun huoneessani ei sovi huutaa tuolla tavalla!» huomautti kuningatar.

»Anteeksi, madame, mutta . . .»

Hän katsahti arkkipiispaan, joka alkoi nauraa karmeasti.

»Niin, Jeanne d'Arc johtaa armeijan Orléansiin pelastaakseen sen», virkkoi Jolanda tyynesti.

»Eikä helvetissä!» kiljaisi de la Hire äärimmilleen raivostuneena. »Sehän olisi mieletöntä! Se on miehen tehtävä!»

Kuningatar nousi äkkiä ylös. Hänen silmänsä salamoivat.

»Jeanne johtaa armeijan Orléansiin. Se on tahtoni. Se on käskyni!» ilmoitti hän jyrkästi.

Sire de la Hire nuolaisi huuliaan ja pyyhkäisi kämmenellään otsaansa.

»Olkoon sitten niin!» mutisi hän käheästi. »Vaikka mielettömyyttä se on — koko maailmahan nauraa sille! Hyvää yötä, madame!»

Hän kääntyi menemään, ja hänen kintereillään seurasi arkkipiispa, joka käytävään päästyään melkein juosten riensi hengenheimolaisensa, sire de la Trémouillen huoneeseen.

»Sire de la Trémouille, tiedättekö, kenestä tehtiin Orléansin armeijan päällikkö?» henkäisi hän.

»En, mistäpä minä sen tietäisin! Asia näyttää muuten teitä kovasti järkyttäneen. Luulisipa melkein, että Jolanda antoi viran teille!»

»Jeanne, paimentyttö, on nyt Ranskan armeijan päällikkö!»

Hoviherra huitaisi kädellään.

»Huonoa pilailua!»

»Sire de la Trémouille, se on totta — annan sanan siitä!» vakuutti Regnault de Chartres.

Toisen kasvoilla vaihtelivat epäuskoisuus, ällistys ja ja typertyminen — ja sitten hän alkoi nauraa.

»Tuohan on hulluinta, mahdottominta, mitä olen milloinkaan kuullut! Että viisas ja älykäs Jolanda ... mutta kuulkaapas, mitä hän tuolla teolla tarkoittaa, mihin hän tähtää?»

»Senhän minäkin tahtoisin tietää!» tivahti arkkipiispa. »Ensin luulin, että nainen oli tullut hulluksi ... Mutta ei, kyllä hän on yhtä viisas, yhtä kavala kuin ennenkin, siitä ei ole epäilyäkään. Jokin *tarkoitus* hänellä on, jokin ihmeellinen tarkoitus — mutta mikä, mikä?»

Synkeänä ja kiukkuisena arkkipiispa vaipui istumaan takan ääreen ja sylkäisi hyvin epäpiispallisesti tuleen. Sire de la Trémouille katseli häntä miettivästi ja hymyili epämääräisesti, mutta ei sanonut mitään.

Samaan aikaan de la Hire ratsasti, Archambaud de Gallardon kintereillään, ilmoittamaan sotilailleen yli-

päällikön nimityksestä. Soturin tunteet ja ajatukset myllersivät sekaisina, hän ei oikein vielä jaksanut tajuta asiaa.

»Archambaud, minä vain odotan herääväni, sillä untahan tämä on — se, mitä luulen kuulleeni: että kahdeksantoistavuotias tyttö pantaisiin Ranskan armeijan päälliköksi! Archambaud, minä näen unta, eikö niin?»

»Ei, ette te näe unta. Kuningatar Jolanda on tehnyt Jeannesta Ranskan armeijan päällikön!»

»Nyt minä alan jo uskoa, että maailmanlopun ajat ovat tosiaan käsissä! Paimentyttö Ranskan armeijaa komentamassa! En väitä, että päällikkömme olisivat kovinkaan eteviä, mutta tyttö sotajoukkoamme käskemässä . . . Archambaud, mitä sinä ajattelet tästä?»

»Olen oppinut tuntemaan Jeannen. Uskon häneen!»

Sire de la Hire kääntyi katsomaan seuralaistaan.

»Uskot häneen. Mitä sinä sillä tarkoitat?»

»Sitä, että . . . sitä, että uskon häneen! Olen nähnyt, miten hän voitti kokonaisen piispa-, professori- ja tohtoriarmeijan, ja kuitenkin he olivat Ranskan etevimpiä, viisaimpia ja ovelimpia miehiä. En usko, että Salisburyn kreivi, lordi Falcombridge, lordi Gray, Gilbert Halsall, Suffolkin kreivi tai Thomas Rampston tai mitä nuo englantilaisten päälliköt ovatkaan nimeltään, olisivat heitä kyvykkäämpiä . . .»

»Eivätpä tietystikään sanasodassa, mutta englanti-

laisia ei ajeta Orléansista teologialla: siinä tarvitaan sotataitoa ja urhoollisuutta!» ärähti de la Hire. »No, minä en epäile Jeannen urheutta, mutta hänen kykynsä sotapäällikkönä ... äh, ennen kaikkea, mitä minä sanon päälliköillemme? 'Kuningatar Jolanda on pannut kahdeksantoistavuotiaan paimentytön heitä komentamaan ...' Saakeli, miten luulet heidän siihen tietoon suhtautuvan?»

Archambaud de Gallardon ei vastannut mitään. Hän itse ei olisi mistään hinnasta halunnut mennä ilmoittamaan tuota uutista de la Hiren upseereille; jo ajatuskin siitä kauhistutti häntä. Viisas Jolanda oli varmastikin tehnyt suuren erehdyksen — kuinka hän saattoi hetkeäkään kuvitellakaan, että de la Hiren alipäälliköt, nuo raa'at ja karkeat soturit, joiden jokaisen syntikuorma oli kymmenen kertaa suurempi kuin mitä hirttotuomioon tarvittiin, olisivat alistuneet nuoren tytön komentoon! Tähän suuntaan tuumiskeli asiaa de la Hirekin, ja siksi hänen ilmeensä oli ylen synkkä, kun hän astui sotaleirin keskelle sijoitettuun, viirillään ja vaakunallaan koristeltuun suureen komentotelttaan. Siellä istuskelivat hänen alipäällikkönsä, Xaintrailles-veljekset, Gaucourt, Cusan, Coaraze, marsalkka de Saint-Sévère, Florent d'Illiers ja Gilles de Retz, mies, joka myöhemmin opittiin tuntemaan ritari Siniparran nimellä, jo odottelemassa johtajaansa.

»No, mitä on tapahtunut?» tiedusteli Gaucourt de la

Hirelta. »Kasvonnehan ovat synkeät kuin lokakuinen hautausmaa.»

Gacgognelainen katseli miehiään.

»Orléansin avustusarmeijan päällikkö on nyt määrätty», sanoi hän.

»Mutta sitä virkaa ei ole annettu teille», mörähti Coaraze, »näen sen kasvoistanne. Kuka sen sai?»

»Jeanne, paimentyttö!» vastasi de la Hire hampaittensa välitse.

»Saakeli!» kirosi Gilles de Retz, »lasketteko leikkiä?»

»En. Se on kuningatar Jolandan käsky!»

Suunnilleen neljännestunnin nuo Ranskan siniverisimmät miehet kiroilivat, karjuivat ja rähisivät kuin humalaiset tallirengit.

»Mielettömyyttä!» kiljui sire Cusan. »Olen saanut tästä kyllikseni! Siirryn englantilaisten puolelle!»

»Ja minä ryhdyn maantierosvoksi. *Siinä* ammatissa voi sentään hyötyäkin jotakin!» huusi Coaraze.

»Ainakin sopivan nuoranpätkän loppujen lopuksi», virkkoi de Retz. »Mutta hirsipuuhan meitä odottaa joka tapauksessa, jos lähdemme sen naikkosen johdolla englantilaisia ahdistamaan!»

Ainoa, joka oli säilyttänyt tyyneytensä, oli marsalkka de Saint-Sévère. Hän sysäsi teltan ovivaatteen syrjään.

»Katsokaapas tuonne!» kehoitti hän. »Miten luulette kahdeksantoistavuotiaan tytön, neitsyen, tulevan toi-

meen näiden hirtehisten kanssa? Uskooko teistä kukaan, että he tottelisivat naista? Uskotteko, että tyttö ylipäätään uskaltaa leiriin ratsastaakaan? Hoh, hänet kiskotaan alas hevosensa selästä, ja hän menettää neitsyytensä monenkertaisesti! Kyllä hän sen ymmärtää, ja siksi hän ei tulekaan tänne. Asiasta ei synny alkuunkaan mitään. Siksi olkaamme huoleti! Sire de la Hire asetetaan, niinkuin olemme odottaneetkin, päälliköksemme! Sire de la Hiren malja!»

Se malja juotiin ja sen päälle monia muita. Mutta Archambaud de Gallardon pujahti ulos teltasta kesken hurjinta riemua, hyppäsi hevosensa selkään ja lähti ratsastamaan kaupunkiin päin. Hän ei päässyt kuitenkaan kovinkaan pitkälle, kun Jeanne, jota saatteliva-Jean Pasquerel ja Bertrand de Poulengy, kaikki ratsain, tulivat häntä vastaan. Nuori soturi pysähtyi häikäistyneenä. Jeannella oli yllään kuningattarelta lahjaksi saamansa valkoinen haarniska, ja hän ratsasti suurella, mustalla hevosella. Aurinko säihkyi hänen miekastaan ja haarniskan hopeasta, jota vasten hänen kypäränsä alta pursuavat hiukset näyttivät tavallistakin mustemmilta. Tyttö oli uljas ilmestys, kuninkaallisen uljas ja ylväs.

»Kas, sire de Gallardon», virkkoi hän.

»Niin, minä», sanoi Archambaud ja jatkoi sitten nopeasti ja kiihkeästi: »Te ette voi ratsastaa leiriin, ette voi!»

»Miksi en?»

»Siksi, että ... siksi ... siellähän on kahdeksantuhatta miestä ...»

»He ovat minun sotilaitani!»

»Niin, mutta ... mutta he ovat humalassa ... useimmat ... he eivät ole tottuneet kohtelemaan naisia kunnioittavasti ... Heidän jokaisen tilillä on murhia ja muita roistontekoja ja ...»

»He saavat luopua kaikesta tuollaisesta — joka ei siihen suostu, sen minä ajan matkoihinsa!»

»Kuitenkin ...», yritti de Gallardon.

Jeanne ei kuunnellut sen enempää, vaan ratsasti eteenpäin, kohti leiriä ... leiriin. Jean Pasquerelin palavat silmät säteilivät.

»Hän ei pelkää mitään!» sanoi hän ylpeästi.

»Niin, mutta hän ei ymmärrä ... ei käsitä, millainen sotilasleiri voi olla, millaisia sotilaat ovat!»

Leirin laidassa Jeanne pysähtyi hetkiseksi. Ilman täytti korviarepivä melu ja tukahduttava haju. Kaikkialla vetelehti ja maleksi arpisia, partaisia, karvarintaisia sotilaita, jotka kuluttivat aikaansa rivouksia kertoilemalla ja noppaa pelaamalla ja juomalla mahdottomia määriä viiniä ja olutta. Eräät harjoittivat vähääkään häpeilemättä lemmenleikkiä kaikenikäisten naisten kanssa, joita leiri oli tulvillaan. Muutamat olivat hankkineet jostakin olkia tai heiniä, mutta useimmat istuivat tai makasivat pehmeäksi ja upottavaksi pol-

keutuneen maaperän kaikkinaisessa siivottomuudessa ja saastassa, lokaan virranneen viinin muodostamissa lätäköissä, ruoanjäännösten, kaluttujen luitten, tuhkan ja hiilten ja ulostusten seassa ja keskellä. Vaikka ilma oli melko kolea, ei useimmilla naikkosilla ollut juuri välttämättömintäkään yllään. He kirkuivat, nauroivat, riitelivät ja ahmivat lampaanlihaa, jota paistettiin nuotioilla. Silloin tällöin riita muuttui todelliseksi tappeluksi, ja he kävivät raivokkaasti toistensa hiuksiin kiinni katselijoiden äänekkäästi hohottaessa ja yllyttäessä heitä.

Jeanne katseli kaikkea tätä, ja hänen kasvonsa purppuroituivat vihasta.

»Minähän sanoin, ettei teidän olisi pitänyt tulla tänne!» virkkoi de Gallardon.

Jean Pasquerel ei sanonut mitään, mutta sensijaan hän teki monta ristinmerkkiä, ja hänen huulensa liikkuivat rukousta hokien.

»Päinvastoin: oli aika minun tulla tänne!» tivahti Jeanne ja hyppäsi alas hevosensa selästä. Hän riuhtaisi keihään juopuneen ratsumiehen kädestä ja alkoi lyödä sillä oikealle ja vasemmalle! Siinä saivat osansa niin loassa ja siivottomuudessa makaavat humalaiset sotilaat kuin hampaattomat vanhat portot ja uhkeaeleiset nuoret ilotytöt. Archambaud, Poulengy ja Jean Pasquerel katsoivat tuota tyrmistyneinä ja kauhistuneina, he odottivat, että joku sotilaista tarttuisi

miekkaansa, että joku raivostuisi vastarintaan, mutta ei, mitään sellaista ei tapahtunut! Jeanne kaatoi pelipöydät, työnsi nurin viinitynnyrit, paiskoi nopat lokaan, jakeli iskuja oikealle ja vasemmalle! Hänen edestään alettiin paeta, miehet siirtyivät sivummalle kiroillen ja sadatellen, naiset kirkuen ja ruokottomuuksia ladellen — mutta kukaan ei yrittänytkään millään tavalla panna vastaan. Jeanne oli vihassaan voimallinen ja peloittava, hänen silmänsä säihkyivät tulta. Tuo inhimillisen saastan meri aukeni hänen askeltensa edessä, siihen raivautui leveä ura, jota reunustivat rosvot ja murhamiehet, juopporatit ja huorintekijät, lutkat ja väkivallantekijät, ja tämä ihmeellinen tie päättyi de la Hiren teltan eteen. Siinä seisoivat vanha gascognelainen ja hänen arpiset ja syntiset sotakumppaninsa ja tuijottivat tyhmistyneinä, silmiään uskomatta, Jeanneen.

»Siinähän sinä olet, sire de la Hire!» huusi Jeanne hehkuvin poskin ja säkenöivin silmin. »Tämäkö joukko, tämä syntinen ja himoissaan rypevä joukko, tämäkö auttaisi minua tekemään sen, minkä taivaitten kuningas on työkseni määrännyt: vapauttamaan Orléansin? Sire de la Hire, minä olen tämän sotajoukon päällikkö! Ja nyt minä käsken: aja täältä pois portot ja palauta miesten kuri ja järjestys! Pois viini — kuunnelkoot sensijaan messua! Pois pelinopat — lukekoot sensijaan rukouksia!»

Kun hän seisoi siinä nuorena ja kauniina, välkky-

vässä hopeahaarniskassaan ja julisti pelottomasti tahtoaan de la Hirelle ja hänen kumppaneilleen, tuli Jean Paspuerelin mieleen ajatus valkoisesta, puhtaasta kyyhkysestä, joka on uskaltautunut lukemaan lakia syyssateiden kastelemalle ja tunkion penkomisesta likautuneelle varislaumalle; marsalkka de Saint-Sévère muistuttikin niin tavattomasti vanhaa varista, että isä Pasquerelin kasvot lientyivät hymyyn, joka suuresti ällistytti Bertrand de Poulengyä.

»Sire de la Hire, oletko kuullut ja ymmärtänyt, mitä minä sinulle sanoin?» tivahti Jeanne.

Étienne de la Hire tuijotti edessään seisovaan tyttöön. Kun hän sitten kääntyi kumppaneihinsa, olivat hänen kasvonsa kummasti muuttuneet.

»Kuulitteko, mitä Neitsyt sanoi?» ärjäisi hän »Tästä helvetin Sodoman ja Gomorran elämästä on nyt tehtävä loppu! Jumal'avita, jos joku . . .»

»Sire de la Hire!» virkkoi tyttö kirkkaalla, lujalla äänellä, »kiellän sinua kiroamasta!»

Täydellinen kaiken mykistyminen seurasi näitä sanoja.

»Jumaliste!» kuiskasi Poton de Xaintrailles sire de Gaucourtille, »Jolanda osaa valita aseensa! Hän on tiennyt, mitä teki määrätessään tuon paimentytön meitä komentamaan!»

»Hm, ehkäpä tyttö on liiankin pätevä ase!»

»Mitä tarkoitatte?»

»Että tuo ase voi toimia omastakin aloitteestaan, välittämättä siitä, mitä valtiatar asiasta arvelee.»

Étienne de la Hirekin oli taas saanut puhekykynsä takaisin.

»Kiellätte minua kiroamasta!» mutisi hän.

»Niin, minä kiellän — sekä sinua että kumppaneitasi!» sanoi Jeanne. »Neitsyt Jeannen armeijassa ei kiroilla!»

»Mutta . . . mutta *miten* minä saan mieheni liikkeelle?» kysyi de la Hire yllättävän nöyrästi. »He ovat tottuneet voimasanoihin . . . he tarvitsevat niitä niinkuin hevonen kannuksia . . .»

Jeannen huulille ilmestyi pieni hymy, hänen silmistään pilkahti auringonsäde.

»Ehkäpä asia on niin . . . No, minä suon sinulle pienen, pienen kirouksen: sinä saat sanoa *par mon bâton!* Mutta ei kovin usein, muista se, ei kovin usein!»

Hän astui de la Hiren telttaan, ja karkea gascognelainen ja hänen puolirosvokumppaninsa tekivät hänelle tietä paljon kunnioittavammin kuin omalle kuninkaalleen.

Illalla Gérard Machet, Kaarlen rippi-isä, antoi polvistuneelle sotajoukolle synninpäästön. Regnault de Chartres ja sire de la Trémouille katselivat tätä toimitusta matkan päästä.

»Tuo paimentyttö on saanut aikaan ihmeen!» mutisi arkkipiispa. »Armeija *tottelee* häntä!»

»Huomaan sen. Jolanda on taas löytänyt sopivan aseen.»

»Niin», mutisi kirkkoruhtinas, ja lisäsi sitten: »Ehkäpä tyttö on liiankin pätevä ase.»

Juuri näitä sanojahan Poton de Xaintrailleskin oli käyttänyt.

Kirkkaana ja kauniina huhtikuisena päivänä Ranskan armeija lähti liikkeelle Orléansia kohti. Etummaisena asteli munkkien joukko *Veni Creator Spiritusta* laulaen, sitten ratsasti Jeanne valkoisessa, välkehtivässä hopeahaarniskassaan ja kantaen valkoista lippua, johon oli kirjoitettu »Jeesus-Maria»; häntä seurasivat upeasti pukeutuneet sotapäälliköt kirjavina ja koreina kuin satujen linnut, tulisilmäinen Jean Pasquerel, Jeannen paashit Louis de Coutes ja Raymond, hänen airueensa Ambleville ja Guyenne ja hänen asemiehensä Bertrand de Poulengy, ja heidän kintereillään mustanharmaana, epämääräisenä laumana sotilaat. Hännillä kulki kuormasto ja monisatapäinen lauma nautoja.

Blois'n sillalla seisoivat kuningatar Jolanda ja hänen seuranaisensa, dame Jeanne de Mortemer ja Jeanne de Preuilly sekä sire de Gallardon tätä katselemassa. Nuori soturi seisoi kuningattaren vieressä ja piti suitsista ratsuaan; hän kuului myös lähtijöihin, muttei pitänyt toistaiseksi kiirettä, hän tahtoi pysytellä mahdollisimman kauan Jolandan lähellä.

»Jeanne ei näytä olevan vailla turhamaisuutta», virk-

koi dame de Mortemer. »Hän on pannut punaisia unikoita hevosensa korviin!»

»Ja rusetin miekkansa kahvaan», totesi dame de Preuilly. »Tuollaisena hän ei tee kovinkaan peloittavaa vaikutusta englantilaisiin!»

»Niin — mutta älkääpä unohtako, että hän on pystynyt kesyttämään koko jäljessään seuraavan roskajoukon tuosta hurjapäisestä de la Hiresta alkaen!» sanoi de Gallardon. »Minä tunnen hänet, de la Hiren: se, joka on pystynyt tekemään hänet kuuliaiseksi, pystyy varmasti suitsittamaan englantilaisetkin!»

»Katsokaapas, arkkipiispa ja sire de la Trémouillekin ovat tulleet katsomaan lähtijöitä!» virkkoi dame de Mortemer. »He näyttävät hyvin synkiltä!»

»He ovat vihoissaan Jeannelle — ja minulle», sanoi Jolanda hymyillen. »Ah, tiedänpä monseigneurin lausuneen mielipiteenään, että Jeannen kyvyt eivät riitä Ranskan armeijan johtamiseen, että hän kahden päivän kuluttua on joko kuollut tai englantilaisten vanki. Ja silloin kuningas — tämä on sire de la Trémouillen ajatus, jonka hän on myös lausunut julki — silloin kuningas, joka nyt suhtautuu heihin varsin viileästi, saa jälleen luvan kääntyä heidän puoleensa ja nöyrästi tiedustella, mitä hänen olisi hädässään tehtävä!»

»*Jos* Jeannen armeija kärsisi tappion Orléansin edustalla», virkkoi Archambaud hitaasti, »kuningas olisikin pulassa, jollaista hän ei ole vielä kokenutkaan . . .»

»Sen häviön jälkeen olisi kuningas Kaarlen tarina lopussa», sanoi Jolanda rauhallisesti.

»Ja sitähän Regnault de Chartres juuri toivoo!» murahti de Gallardon synkästi.

»En ole siitä niinkään varma», lausui kuningatar.

Sire de Gallardon katsoi häneen kummeksuen.

»Ettekö . . .? Mutta eikö hän toimi siihen suuntaan? Eikö hän kaikin voimin taistele teitä vastaan?»

»Niin, minua vastaan kyllä — mutta ehkei kuningasta. Me — te ja minä ja monet muut — me uskomme voivamme ratkaista asiat miekalla. Regnault de Chartres ei usko aseisiin — silloin kun niiden takana ei ole riittävästi voimaa. Hän on turvautunut neuvottelujen ja juonittelujen tiehen, ja siten hän on selvittänyt paljonkin pulmia kuninkaansa eduksi.»

»Hm. Mutta hänen mainitaan lausuneen, ettei Englannin voitto ehkä olisikaan Ranskan häviö. Käsitättekö sitä?»

»Kyllä — se on itse asiassa suuri ajatus!»

»Madame! Nyt en ymmärrä teitä!» huudahti Archambaud, ja molemmat naiset katsoivat tyrmistyneenä kuningatarta.

»Nähkääs, Regnault de Chartres'n ja eräiden muiden ranskalaisten kirkkoruhtinasten ajatus on tämä. Ranska on suurempi kuin Englanti. Ranskassa on enemmän asukkaita kuin Englannissa. Ranska on rikkaampi kuin Englanti. Jos Ranska ja Englanti saataisiin yh-

distetyiksi samaksi valtakunnaksi, tuon valtakunnan pääkaupunki olisi hyvinkin pian Pariisi eikä suinkaan Lontoo. Tiedätte hyvin, että useimmat Englannin ylimyksistä puhuvat mieluummin ja paremmin ranskaa kuin oman maansa kieltä — monet heistä eivät osaa lainkaan tuota saksilaista mongerrusta. Jos valtakunnat yhtyisivät, heistä tulisi varsin pian kokonaan ranskalaisia, ja varsinainen Englanti jäisi vain jonkinlaiseksi takamaaksi, jonka syrjäseuduilta saattaisi ehkä löytää vielä jonkun esi-isiensä kieltä taitavan vanhuksen ... Sadan vuoden kuluttua ulottuisi Ranska Skotlannin rajoilta Pyreneille? Eikö se tosiaan ole uljas ajatus?»

»Hyvin uljas! Ihmettelen vain, ettette te, madame, ole sitä omaksunut!» sanoi Archambaud de Gallardon.

Jolanda hymyili.

»En ole niin suurpiirteinen, en niin vapautunut ennakkoluuloista kuin arkkipiispa ... Ranskalainen veri on minussa liian voimakas, se herää aina huomaamaan englantilaisessa vain valloittajan, ryöstäjän, rosvon, joka olisi karkoitettava. Eipä silti, se on varmasti arkkipiispankin harmina ja haittana: hänkään ei pysty voittamaan ranskalaista itsessään! Tiedän hänen pitäneen neuvoa englantilaisten kirkonmiesten kanssa asiasta, ja he päätyivät samaan tulokseen: että olisi edullista yhdistää Ranska ja Englanti. Mutta kun tuli puhe tuon yhdistetyn valtakunnan kuninkaasta, syntyi riita. Eng-

lantilaisten mielestä kuninkuus kuuluisi heidän Henrikilleen, Regnault de Chartres'n mielestä taas Ranskan Kaarlelle!»

»Minun on vaikeaa kuvitella, että arkkipiispa ajaisi dauphinin asiaa . . .»

»Kyllä. Mutta hän tahtoisi tehdä Kaarlesta Ranskalle heikon kuninkaan, minun pyrkimykseni on tehdä hänestä voimakas hallitsija. Siinä syy, miksi Regnault de Chartres ja minä emme voi tulla toimeen keskenämme.»

»Mutta . . . enpä jaksa oikein ymmärtää, miksi Regnault de Chartres tahtoisi, että Ranskalla olisi heikko kuningas!»

»Siksi, että hän voisi teettää hallitsijallaan mitä mielii, olla Ranskan todellinen hallitsija . . . Eikö teidän, sire, olisi jo muuten aika sanoa meille näkymiin?»

Archambaud de Gallardon punastui lievästi.

»Luullakseni olette oikeassa, madame . . . Näkymiin, madame!»

Hän tervehti kohteliaasti Jolandaa ja hänen seuralaisiaan ja lähti sitten ratsastamaan muiden jälkeen.

»Tuo nuorukainen on myyty mies», virkkoi Regnault de Chartres sire de la Trémouillelle, kun de Gallardon ratsasti heidän ohitseen. »Hän on hulluna kauniiseen Jolandaan . . .»

»Ihmetyttääkö se teitä?»

»No, eipä juuri — myönnän, että Jolanda on viehättävä. Sääli nuorukaista — hän tietysti kuvitte-

lee aiheuttaneensa sydämentykytystä kuningattarelle. Mutta siinä hän erehtyy: Jolandan sydän ei tyki kenellekään, hän ei rakasta ketään, hän ei enää osaa sitä taitoa.»

»Ehkäpä — ehkäpä ei», mutisi hoviherra.

He katselivat miettiväisesti poistuvaa sotajoukkoa. Se oli jo ehtinyt melkoisen matkan päähän, mutta vielä saattoi nähdä munkkien mustaa laumaa vasten kuvastuvan valkohaarniskaisen Jeannen lippuineen. Aurinko leimahteli hänen sota-asunsa hopeassa ja kimalteli kauniisti sotilaitten keihäitten kärjistä. Niiden keihäitten varassa ja kahdeksantoistavuotiaan tytön taidossa oli Ranskan kohtalo.

»Tulkaa, sire de la Trémouille!» virkkoi Regnault de Chartres. »Menkäämme odottelemaan uutisia Ranskan armeijan lopusta ja tuumimaan, mitä meidän sitten on tehtävä Kaarlen kruunun pelastamiseksi!»

Sire de Gallardon toi odotetut uutiset viikkoa myöhemmin. Vaahtoavalla hevosella hän ratsasti Blois'n sillan yli läpi kaupungin suoraan kuninkaalliseen linnaan. Joku paashi riensi palveluksenhaluisesti ottamaan haltuunsa hänen ratsunsa, mutta se oli tarpeetonta: tuskin oli nuori soturi hypännyt satulastaan, kun hevonen jo kaatui kuolleena kivetykselle. Archambaud de Gallardonilla ei ollut aikaa jäädä sitä sureksimaan.

»Missä on kuningas?» huohotti hän.

»Hän on neuvottelussa kuningatar Jolandan ja

Reimsin arkkipiispan kanssa», ilmoitti muuan palvelija. »Häntä ei sovi nyt häiritä . . .»

»Mutta minulla on uutisia Orléansista!» virkkoi Archambaud.

Orléansista! Se oli taikasana, joka sai palvelijan ynseän käytöksen kokonaan muuttumaan.

»Tulkaa, sire!» kehoitti hän, ja melkein juoksujalkaa hän lähti johtamaan sanansaattajaa hallitsijan luo.

Kaarle, Jolanda ja Regnault de Chartres olivat kokoutuneet kuninkaan työkammioon. Heidän neuvonpitonsa oli varmastikin ollut kiihkeää, sillä kuningattaren kasvot olivat vihasta kalpeat, ja Kaarlestakin näkyi kiihtymyksen merkkejä: hänen raskaat luomensa värisivät omituisesti, ja hän hengitti tukahtuneesti.

»Minä ihmettelen tätä asiaa, monseigneur! Teillä on taipumusta omavaltaisuuksiin; olen ummistanut silmäni useimmilta niiltä, mutta tämä menee tosiaankin liian pitkälle!» puhui hän vaivalloisesti. »Tulimmaista, kenen valtuuksin te olette neuvotellut Orléansin luovuttamisesta Burgundin herttualle?»

»En kenenkään, armollinen majesteetti», vastasi kansleri tyynesti, vaikka hänen poskillaan paloivatkin suuttumuksen punaiset täplät. »En kenenkään . . . Tein sen omalla vastuullani, ja mielestäni tein siinä oikein! Emme voi kauempaa pitää Orléansia. Mutta sensijaan, että

luovuttaisimme sen englantilaisille, antakaamme se burgundilaisille! Herttua ottaisi mielihyvin kaupungin . . .»

»Sitä minä en vähääkään epäile, mutta mitä helvettiä se meitä hyödyttäisi?» sähähti kuningas.

Hänen silmänsä melkeinpä salamoivat, ja tämä kumma sai arkkipiispan suorastaan ällistyksiinsä.

»Se hyödyttäisi meitä paljonkin, majesteetti», vastasi kirkkoruhtinas. »Burgundin herttua ja Suffolk eivät voi juuri sietää toisiaan. Jos antaisimme kaupungin herttualle, noin vain englantilaisten nenän edestä, syntyisi siitä varmasti välirikko, josta voisi olla meille paljonkin hyötyä.»

»Ajatuksenne ei ole lainkaan tyhmimpiä — jos lähdetään siitä, että meidän on välttämättä luovuttava Orléansista. Tältä kannalta katsoen keksintönne on suorastaan nerokas!» virkkoi kuningatar.

»Teidän suustanne tuo on tavaton tunnustus, madame!» sanoi arkkipiispa hunajaisesti. »Kohteliaisuus kohteliaisuudesta: en luule tavanneeni teitä älykkäämpää naista. Siksipä olenkin aivan ymmällä siitä, että nostitte tuon paimentytön Ranskan armeijan johtoon. Hän on tosin voimakastahtoinen tyttö, sotilaat tottelevat häntä, mutta eihän hän ole tottunut taisteluita johtamaan. Sire de la Hiren johtamana sotajoukko olisi ehkä saanut jotakin aikaan. Mutta nyt — ehkäpä Orléans on tällä hetkellä jo englantilaisten käsissä!»

Silloin aukeni ovi, ja Archambaud de Gallardon astui sisälle.

»Orléans ei ole englantilaisten käsissä — eikä jouduekaan heille!» virkkoi Jolanda.

»Kuinka saatatte sen niin varmasti tietää?» henkäisi arkkipiispa.

»Ettekö voi nähdä sitä sire de Gallardonin ilmeestä? Noin säteilevät vain voittajan kasvot! Puhukaa, sire Archambaud!»

Nuori soturi henkäisi syvään.

»Orléans on vapaa! Englantilaiset on perusteellisesti voitettu!»

Kuningas nousi äkkiä ylös.

»Orléans on vapaa ... Englantilaiset on voitettu ..», mutisi hän käheästi. Hän suoristi hintelän vartalonsa, hänen kasvojensa väsyneen pehmeät piirteet muuttuivat hämmästyttävästi, ja äänellä, joka oli kaukana hänen tavallisesta, laahaavasta puhetyylistään, hän suorastaan huusi: *»Nyt minä olen Ranskan kuningas!»*

Jolanda vilkaisi arkkipiispaan. Tämä silmäili Kaarlea hämmentyneen, yllättyneen uteliaasti. Oliko tuo palavasilmäinen, jylisevä-ääninen mies todella Ranskan Kaarle?

»No, monseigneur, oletteko vieläkin ymmällä siitä, että nostin Jeannen Ranskan armeijan johtoon?» kysyi Jolanda.

Kansleri oli hetken vaiti.

»Ei ole teidän veroistanne naista, madame», virkkoi hän. — »Armollinen majesteetti, sanoitte juuri: '*nyt* minä olen Ranskan kuningas!' Mitä tarkoitatte tuolla sanalla 'nyt'? Minusta . . .»

»Tarkoitan sitä, mitä sanoin: olen NYT Ranskan kuningas! En ole äpärä, olen isäni poika! Kuuletteko!» Kaarle melkein karjui, ja hänen silmänsä leimahtelivat tavalla, jota Jolanda ja arkkipiispa eivät olleet milloinkaan nähneet.

»Jeanne sanoi minulle: Jumala on antanut tehtäväkseni ilmoittaa sinulle, ettet ole äpärä — olet laillinen Ranskan kuningas, ja minä todistan tämän asian pelastamalla Orléansin ja voittamalla englantilaiset! — Hän on nyt tehnyt sen, hän on pelastanut Orléansin ja voittanut englantilaiset. Olen Ranskan kuningas!» Hän silmäili ylpeän uhkaavasti kirkkoruhtinasta, ikäänkuin odottaen tämän lausuvan jotakin poikkiteloista. Sitten hän kääntyi nopeasti nuoren soturin puoleen.

»Haluan kuulla, miten kaikki on tapahtunut! Kertokaa, sire, kertokaa!»

Ja Archambaud de Gallardon kertoi. Hän kertoi, miten kaupunki oli jo päiviä ennen Jeannen tuloa elänyt kuin kuumeessa odotellessaan tuota ennustettua, Ranskan pelastajaksi määrättyä Neitsyttä. Käsitys, että Jumalan Puu, Ranska, oli tuomittu kuolemaan, oli

jo ollut peloittavan yleinen, mutta nyt heräsi Toivo jälleen, ja kun Jeanne sitten myöhäisenä yön hetkenä ratsasti kaupunkiin, syntyi myös uusi, vankkumaton Usko — Usko siihen, että Ranskan kohtalo sillä hetkellä oli kääntynyt. Tuhannet soihdut olivat valaisseet kaupungin öisiä katuja Neitsyen niitä myöten ratsastaessa, ja tuhannet ihmiset olivat huutaneet ja hurranneet, itkeneet ja nauraneet. Jeannen edessä oli polvistuttu, hänen jalkojaan oli suudeltu, äidit olivat ojentaneet lapsiaan häntä kohti saadakseen hänen siunauksensa. Kirkonkellot olivat helisseet, munkit laulaneet. Koko kaupunki oli hurmioitunut Jeanneen.

»Myöskö kreivi Dunois?» tiedusti Regnault de Chartres.

»Orléansin äpärä suhtautui ensi hetkestä alkaen hyvin kunnioittavasti Jeanneen», vastasi Archambaud de Gallardon. »Mutta muut sotapäälliköt, amiraali de Culant, messire de Valpergue, sire de Bueil, marsalkka de Boussac ja muut eivät näyttäneet kovinkaan ihastuneilta . . .»

»Pidänpä mielessäni heidän ihastuksenpuutteensa!» tivahti kuningas.

»Ah, täytyyhän heitä ymmärtää!» sanoi Jolanda. »Kaupungin puolustus oli uskottu heille. Kahdeksantoistavuotiaan tytön määrääminen heidän päällikökseen tietenkin suututti ja loukkasi heitä syvästi.»

»Aivan niin, madame», myönsi de Gallardon. »Mutta

he eivät olleet rehtejä. Neitsyeltä salaa he ryhtyivät hyökkäykseen Saint-Loupin linnaketta vastaan. Vasta nähdessään haavoittuneita kannettavan asuntonsa ohitse Jeanne arvasi, että oli käyty taisteluun hänen tietämättään. Kasvot vihasta kalpeina hän ratsasti linnakkeen luo — meikäläisten juuri peräytyessä sekasortoisena laumana. Neitsyt ratsasti vauhtiaan hiljentämättä hajallisten rivistöjen läpi kohti Saint-Loupia. Hänellä ei ollut kypärää, hänen hiuksensa hulmusivat tuulessa, ja hänen silmänsä salamoivat — ja pakoon pyrkivät miehet pysähtyivät, kääntyivät ja seurasivat häntä! Neitsyen kiivaus ja vimma tuntui tarttuvan heihin: he tunkeutuivat linnakkeeseen ja ottivat sen! Tuskin se oli tapahtunut, kun Jeanne ratsasti takaisin kaupunkiin, kansleri Guillaume Cusinot'n taloon, jossa päälliköt pitivät neuvottelujaan, ja sanoi siellä heille suorat sanat. Amiraali oli punainen ja vihreä, de Boussac pureskeli raivostuneena viiksiään, de Bourbonnais oli tukehtua kiukkuunsa, ja de Bueil repi risaksi hyvät käsineensä. He häpesivät — mutta eivät viisastuneet! Seuraavana aamuna he taas kävivät hyökkäykseen ilmoittamatta asiasta Jeannelle.

Mutta minä kuulin siitä ja kiiruhdin rue des Talmeliers'ille, Jacques Boucherin taloon, johon Neitsyt oli majoittunut. Hän syttyi taas peloittavaan vihaan, nousi hevosensa selkään ja lähti hurjaa vauhtia ratsastamaan Burgundin portille. Rue Faverte vilisi

aseistettuja porvareita, jotka oikeastaan vain odottelivat Neitsyttä käydäkseen hänen johdollaan hyökkäykseen, ja he seurasivat nyt ilman muuta jäljissämme. Saapuessamme rue Saint-Sauveurille, joka päättyy Burgundin porttiin, oli kintereillämme kokonainen pieni armeija, mutta suljetun portin edessä sen, niinkuin Jeannenkin, oli tietysti pysähdyttävä. Porttilinnakkeen päällikkö ilmoitti, ettei hän missään tapauksessa saanutkaan avata porttia, etteivät goddenit pääsisi siitä sisälle. Jeanne ei ryhtynyt neuvotteluihin. Hän yksinkertaisesti käski avata portin. Päällikkö katseli hetkisen häntä ja hänen takanaan meluavia kiihtyneitä porvareita, jotka olivat ryhtyneet keräämään kiviä — ja taipui. Hän käsitti, että kieltäytyminen olisi maksanut hänen ja hänen miestensä hengen — nyt heidät vain uitettiin vallihaudan vihreässä, haisevassa vedessä.

Hyökkäsimme portin läpi Loiren rantaan. Siellä oli veneitä, joihin rynnättiin sekasortoisena laumana. Oli taivaan ihme, ettei yksikään niistä kaatunut virran yli mentäessä. Vastarannalla me tapasimme Tourelles-linnaketta vastaan hyökänneet ja siinä epäonnistuneet porvarit, jotka nyt pyrkivät takaisin kaupunkiin. Mutta Neitsyen näkeminen sytytti heissä uuden innostuksen. He unohtivat väsymyksensä ja masennuksensa, yhtyivät meihin ja kävivät hyökkäykseen. Me lakaisimme englantilaiset paaluvarustuksesta ja ryhdyimme sitten

ahdistamaan varsinaista linnaketta, Jeanne etummaisena. Muureilta satoi päällemme sulaa lyijyä, palavaa pikeä ja tulikiveä ja nuolia pilvinään — ja yhtäkkiä Neitsyeen osui nuoli! Hän kaatui maahan — ja meidät valtasi epätoivo! Englantilaisten puolelta sensijaan kuului suuri riemuhuuto. Mutta he huusivat liian aikaisin: Jeanne kiskaisi itse nuolen haavastaan, sidotti haavan ja tarttui jälleen miekkaansa — ja nyt ei mikään voinut pidättää meitä! Me otimme Tourelles'n, tapoimme sen puoltajat tai tungimme heidät Loireen, jonka saviset aallot ahneesti nielivät rautapukuisia miehiä. Sinne painui linnakkeen komentajakin, Glasdale, joka edellisenä päivänä oli saanut Neitsyen itkemään nimittelemällä häntä huoraksi ja portoksi. Mutta kuolemakaan ei saanut hänen vihaansa sammumaan: hukkumisensa hetkelläkin hän vielä heristi nyrkkiään Jeannelle ja huusi ruokottomuuksia, ja hänen kasvonsa olivat kauheat. Hän ei voinut suoda itselleen anteeksi sitä, että oli joutunut rehellisessä taistelussa häviölle kahdeksantoistavuotiaan tytön kanssa ja että tuo tyttö oli riistänyt häneltä Tourelles'n, Orléansin avaimen . . .»

»Tourelles oli Orléansin avain, Orléans koko Ranskan», sanoi kuningatar. »Glasdale ymmärsi sen liiankin hyvin. Siksi hän tunsi häviönsä niin katkeraksi . . . Monseigneur, tämä asia ei tunnu teitä kovinkaan ilahduttavan!»

Regnault de Chartres hätkähti.

»Tottahan se minua ilahduttaa — äärettömästi!» vakuutti hän. »Se oli ihme, suuri ihme!»

»Kummastuttavaa! Sillä niin paljon kuin te ihmeistä puhuttekin, te ette ylimalkaan niihin usko», virkkoi Jolanda.

»Niin, ylimalkaan en, madame. Mutta tällä kertaa minä uskon — ja ihailen sitä naista, jonka älystä tämä ihme on alkuisin!» lausui kansleri ja kumarsi Jolandalle ja sitten kuninkaalle. Senjälkeen hän poistui arvokkaasti.

»'Ihailen sitä naista, jonka älystä tämä ihme on alkuisin!' Mitä hän tarkoitti sillä?» kysyi kuningas otsaansa rypistellen.

»Armollinen majesteetti, ettehän liene ensimmäistä kertaa havainnut, että monseigneurin tarkoituksia on joskus vaikea ymmärtää», sanoi kuningatar.

»Mm . . . mm . . .», mutisi Kaarle. Sitten hän aivan yllättäen purskahti kovaääniseen nauruun. Se ällistytti perinpohjin sekä Jolandan että de Gallardonin, sillä harvoinpa kuningas edes hymyili, ja ääneen nauraminen ei kuulunut lainkaan hänen tapoihinsa.

»Ah, madame, suokaa minulle anteeksi!» pyysi hän kyllikseen naurettuaan. »Kanslerini oli sen näköinen, etten voinut olla nauramatta. Kerran, eräällä metsästysretkellä, näin näännyksiin ajetun ketun kiipeävän

ylös mutahaudasta. Regnault de Chartres muistutti tavattomasti tuota kettua! Hahahaa!»

Sitten hän muuttui äkkiä totiseksi.

»Enhän ole kiittänytkään teitä mainioista uutisistanne, sire de Gallardon. Mainioista? Ei, ei ole sanaa, tarpeeksi hyvää sanaa, jota voisin niistä käyttää! Minulle ei ole milloinkaan ilmoitettu mitään painavampaa, vaikuttavampaa, ratkaisevampaa ... Huomenna soikoot kirkonkellot koko Ranskassa! Mutta taisteluista kertoessanne te ette maininnut kertaakaan burgundilaisia . . .»

»Armollinen majesteetti, emme joutuneet mihinkään tekemisiin burgundilaisten kanssa. He olivat lähteneet tiehensä jo aikaisemmin. Heidän lähettiläänsä oli tullut Orléansin äpärän luo ja selittänyt teidän majesteettinne ja Burgundin herttuan tehneen sopimuksen Orléansin luovuttamisesta burgundilaisille, mutta kun kreivi Dunois ei tiennyt mitään moisesta sopimuksesta, hän ajoi lähettilään matkoihinsa. Luultavasti he sitten ottivat asian puheeksi englantilaistenkin kanssa, jotka lienevät siitä kovin suuttuneet — ja niin suuttuivat burgundilaisetkin ja hylkäsivät liittolaisensa.»

Kaarle ja Jolanda vilkaisivat toisiinsa.

»Mainiota!» sanoi kuningas tyytyväisesti. »Ja mitä Jeanne tekee nyt?»

»Orléansilaiset ovat pyytäneet häntä jäämään muu-

tamiksi päiviksi kaupungin vieraaksi. He ovat lahjoittaneet hänelle kauniita vaatteita — Neitsyt rakastaa punaista —, ja hän on iloinnut niistä kuin mikä tyttöhupakko tahansa. Mutta hän ilmoitti mahdollisimman pian samoavansa joukkoineen tänne takaisin — saattaakseen teidän majesteettinne kruunattavaksi Reimsiin!»

Kaarle nousi ylös, hänen poskensa kalpenivat hiukan.

»Ah!» virkkoi hän hetken hiljaisuuden jälkeen. »Kruunattavaksi ... Reimsiin kruunattavaksi!» Hän vaikeni uudestaan ja sanoi sitten hiljaa: »Tahtoisin mietiskellä hiukkasen asioita ...»

Jolanda nyökkäsi.

»Niinpä me jätämmekin armollisen majesteetin», lausui hän.

Samoihin aikoihin Regnault de Chartes purki mieltään Georges de la Trémouillelle.

»Tuo Jolanda on todellinen paholainen! Hän tuntuu tietävän kaiken neuvotteluistani Burgundin herttuan kanssa Orléansin luovuttamisesta! Miten hän on voinut päästä siitä selville?»

»Neuvotteluistanne?» virkkoi de la Trémouille. »En ole huomannut teidän olleen poissa Blois'sta. Burgundin herttuaa ei ole liioin nähty täällä. Kuinka siis olisitte voinut neuvotella hänen kanssaan?»

»Älkää saivarrelko, sire Georges! Tarkoitan neuvotteluillamme luonnollisesti kirjeenvaihtoamme.»

»Ah, se on hiukan toista ... Teidän kirjeenvaihtonne on luullakseni suurempi kuin itsensä kuninkaan ... Olen aina kadehtinut teiltä lähettiänne, Renétä, hän on osannut ovelasti selvitä läpi vihollisalueiden, käydä Burgundin hovissa, Englannissakin. Luulisin, että Jolanda on koettanut joskus ostaa hänet palvelukseensa ...»

»Tietenkin, mutta René on lahjomaton, uskollinen.»

»Oivallisia ominaisuuksia, monseigneur, mutta nepä juuri maksoivat hänen henkensä ...»

Regnault de Chartres kalpeni hiukan.

»Mitä tarkoitatte? Mitä on tapahtunut?»

»Ah, muuan miehistäni löysi hänet murhattuna ... ei kovinkaan kaukana täältä. Valitan syvästi!»

»René murhattu ...», sanoi kirkkoruhtinas hitaasti.

»Niin. Ihmettelenpä, olisiko sillä seikalla, että de Chabannes on nähty täällä, jotakin tekemistä asian kanssa.»

Arkkipiispa hengitti raskaasti.

»Chabannes! Tuo paholainen!» kiivaili hän. »Montakohan miestä hän on jo kuningattaren käskystä surmannut? No niin, Renéllä oli kirjeitä, joten ... mutta mitäpäs siitä enää puhua. Tuon Chabannes-lurjuksenkin kuningatar osti alunperin viininpunaisella silkkinauhanpätkällä ...»

»Luuletteko, että kukaan mies heittäytyy ammatti-

murhaajaksi *vain* viininpunaisen silkkinauhan takia?» kysyi de la Trémouille ivallisesti. »Kenenkä vuoteessa luulette de Gallardonin tänä yönä nukkuvan?»

Monseigneur de Chartres ei vastannut hetkeen mitään.

»Onpa hyvä, ettei Jolanda rakasta paksuja miehiä», virkkoi hän sitten ilkeämielisesti hymyillen.

»Mihinkä tuolla tähtäätte?» tivahti de la Trémouille äkeästi.

»Oh, enpä mihinkään erikoiseen ... mutta jos niin olisi, minä ehkä menettäisin ainoan vaikutusvaltaisen liittolaiseni!»

Ystävällisesti nyökäten arkkipiispa jätti kumppaninsa.

»Saatana!» murahti lihava hovimies.

Kruunaus Reimsissä! Se oli kuninkaan suurin unelma. Se oli Jeannen suurin unelma. Se oli kuningatar Jolandan suurin unelma. Sitä tahtoi kuningatar Maria. Sitä halusi Agnes Sorel. Sitä tahtoivat kaikki.

Mutta silti marssi Reimsiin lykkäytyi viikosta viikkoon.

»Heti kun Jeanne on saapunut, me lähdemme Reimsiin!» oli kuningas sanonut arkkipiispalle Orléansin vapautuksen jälkeisenä päivänä — kun he seisoivat Blois'n linnan terassilla ja kuuntelivat Jeannen voittoa julistavien kirkonkellojen kuminaa. Kuningas oli hehkunut intoa, hänen silmänsä olivat loistaneet, hänen tarmottomuutensa oli ollut tipotiessään.

Regnault de Chartres ei ollut sanonut mitään — Orléansin vapautuminen ja englantilaisten tappio olivat sotkeneet niin pahoin hänen suunnitelmansa, että hän oli suorastaan lamautunut. Jos Jeanne olisi saapunut seuraavana päivänä, olisi Reimsiin varmasti lähdettykin viivyttelemättä, mutta Neitsyt jäi muutamiksi päiviksi Orléansiin, ja niin arkkipiispa sai aikaa tointua iskusta ja ehti käyttää aseista vaarallisinta: terävää kiel-

tään. Yllättävän lyhyessä ajassa se surmasi kuninkan innostuksen ja muutti hänet jälleen epäröiväksi, epävarmaksi ja päättämättömäksi.

»Jeanne näyttää ihastuneen orléansilaisiin», sanoi Kaarle.

»Aivan niin», virkkoi kansleri, »ja orléansilaiset häneen».

»Hm», mutisi kuningas.

»Niin Orléans — senhän kyllä tiedättekin — otti hänet vastaan suorastaan kuninkaallisesti: teidän majesteetillenne ei ole valmistettu siellä milloinkaan niin juhlallista vastaanottoa.»

»Totta — mutta enhän ole milloinkaan ratsastanutkaan voittajana kaupunkiin.»

»Puhutte jalosti, majesteetti. On muuten ihmeellistä ajatella, että tuo tyttönen, joka vain muutamia viikkoja sitten kaitsi isänsä lampaita, on nyt kuningaskunnan suosituin ja tunnetuin henkilö. Kaikki puhuvat vain hänestä. Ja vain ylistävin sanoin.»

»Hän ansaitsee sen.»

»Tietenkin, kiistämättä. Jeannella on onni palvella kuningasta, joka ei tunne kateutta.»

»Kateutta? Unohdatte, että minä olen Ranskan kuningas ja hän vain talonpoikaistyttö!» tivahti Kaarle ylpeästi.

»Aivan oikein, armollinen majesteetti, mutta onpa ollut hallitsijoita, joille kateus ei ole suinkaan ollut vie-

rasta. Joku toinen teidän asemassanne voisi hyvinkin kadehtia tuota tyttöä. Himmentäähän hänen nimensä ja maineensa tällä hetkellä kaikki muut, teidän majesteettinnekin. Kruunauksessa Reimsissä hän epäilemättä seisoo rinnallanne, ja monet siellä näkevät vain hänet, Ranskan pelastajan. Siitä tulee hänen suuri juhlansa, hänen kunniansa päivä. Tosiaankin, teidän majesteettinne, teinä minä tosiaankin tuntisin pientä kateutta tuota Lotringin paimentyttöä kohtaan!»

»Mutta siihenhän ei ole pienintäkään syytä. Jeannen tavaton vaatimattomuus . . .»

»Hän lähetti Orléansista englantilaisille antautumisvaatimuksen, jossa hän itsetietoisesti nimitti itseään Ranskan sotapäälliköksi ja kehoitti englantilaisia antautumaan hänelle, Neitsyelle, eikä Ranskan kuninkaalle. Hän on itsetietoinen ja ylpeä. Armollisella majesteetilla kyllä *olisi* aihetta pieneen kateuteen tuota . . .»

»Ja teillä, monseigneur, on paljonkin aihetta kateuteen Neitsyttä kohtaan!»

Kuningas ja Regnault de Chartres kääntyivät. Jolanda seisoi heidän takanaan ja katseli hymyillen arkkipiispaan, mutta hänen silmänsä eivät hymyilleet. Kirkkoruhtinas hymyili hänkin, mutta yhtä ilottomasti kuin kuningatarkin.

»Madame», virkkoi kansleri kohteliaasti, »käsityksenne minusta ovat kovin huonot, ja se pahoittaa suuresti mieltäni!»

»Minulla ei ole kenestäkään sen enempää huonoja kuin hyviäkään käsityksiä — vain mahdollisimman oikeita, sikäli kuin ihmiselle on mahdollista saada toisesta oikeita käsityksiä. Minulla olisi muuten puhuttavaa armolliselle majesteetille.»

Regnault de Chartres kumarsi Jolandalle ja poistui mitään sanomatta. Kuningas katseli haikeasti hänen jälkeensä, sillä hän tiesi nyt joutuvansa kuningattaren kiihkeiden hyökkäysten kohteeksi. Mutta onneksi pelastus oli tällä kertaa lähellä — kuningatar Marian muodossa. Tämä oli jo pitkän aikaa seisonut terassilla, mutta uskaltamatta lähestyä. Nyt Kaarle ihastuneesti riensi hänen luokseen.

»Madame, pyydän anteeksi, mutta minulla on tähdellistä, todella tähdellistä neuvoteltavaa kuningattaren kanssa!» sanoi hän olkapäänsä ylitse Jolandalle. »Mehän voimme jutella toistekin . . .»

Hän tarttui ihastuksesta säteilevän puolisonsa käteen, ja he poistuivat. Jolanda katseli hetkisen heidän jälkeensä, astui sitten penkereeltä puistoon ja istui pienen suihkulähteen äärelle sijoitetulle penkille. Hän ei ehtinyt olla siinä montakaan hetkeä, kun puistotien käänteen takaa ilmestyi näkösälle nuori soturi: Archambaud de Gallardon. Kuningattaren nähdessään hän pysähtyi, ja hänen kasvonsa punehtuivat.

»Oh, suokaa anteeksi, madame, en aavistanutkaan . . .» alkoi hän.

Kuningatar hymyili — puolittain huvittuneesti, puolittain hellästi.

»Ette aavistanutkaan? Miksi ette pysy totuudessa, sire Archambaud? Tehän olette seuraillut minua koko aamupäivän! No niin, istukaa tähän viereeni. Olen vihainen. Ei, en tietystikään teille, vaan arkkipiispalle. Hän on jälleen ollut mielityössään: kylvämässä epäilyksen ja epäilyn siementä kuninkaan mieleen. Jeannen pitäisi tulla kiireesti tänne. Eilen olisi kuningas ollut oikopäätä valmis lähtemään Reimsiin. Tänään hän ei enää ole yhtä intoutunut asiaan. Huomenna vielä vähemmän. Ylihuomenna hän alkaa keksiä esteitä, ja viikon kuluttua häntä on hyvin vaikea saada lähtemään sinne.»

Archambaud de Gallardon hypisteli miettiväisenä vyönsä solkea. Hän ei tuntunut varsin tarkasti kuuntelevan, mitä kuningatar sanoi.

»Jolanda, miksi te ajatte niin kiihkeästi tuon vetelyksen asiaa?»

Kuningattaren silmäterät supistuivat.

»Archambaud, muistakaa, että te puhutte kuninkaastanne!» huomautti hän terävästi. »Minä *uskon* häneen!»

»Tuon olen kuullut ennenkin», mutisi de Gallardon. »Madame, onko minulla lupa kysyä, kuka on Jacques de Chabannes?»

Jolanda silmäili omituisesti nuorukaista.

»Miksi haluatte sen tietää?»

»Koska ... koska minulle on kerrottu, että hän on surmannut jonkun arkkipiispan miehen — teidän käskystänne. Ja sanotaan, että hän on surmannut muitakin ... että hän tottelee teitä sokeasti ... koska hän hän ... kantaa myös teidän värejänne ja koska hän ... koska hän on päässyt teidän vuoteeseenne!»

Archambaud tuijotti kiihkeästi hengittäen Jolandaan, mutta tämä pysyi täysin tyynenä.

»Sire Archambaud, ette taida muistaa, että minä olen Jolanda, kuningatar! Mistä olette ottanut oikeuden puhua minulle noin, kysyä minulta tuollaisia asioita?»

Sire de Gallardon tarttui Jolandan käteen.

»Tiedän, ettei minulla ole oikeutta puhua näin, mutta en voi olla sanomatta sitä, mikä polttaa minua, repii minua ... Jolanda, minä olen hullu, minä olen mustasukkainen, minä olen valmis surmaamaan jokaisen, joka — oh, en halua sanoa sitä, Jolanda ...»

Kuningatar katseli totisesti de Gallardonin palaviin silmiin.

»Nuorukainen on mielettömästi rakastunut», totesi hän. »Hän ei puhu tyhjää. Hän on valmis tekemään mitä vain häneltä vaadin!»

»Madame, sanonko teille, mitä te tällä hetkellä ajattelette?» kysyi sire Archambaud käheästi.

Kuningatar rypisti silmäkulmiaan, mutta hän näytti kuuntelevan, tarkkaavan jotakin muuta.

»No, sanokaa!» kehoitti hän sitten.

»Te ajattelette ... te ajattelette, että edessänne on nuorukainen, joka on järjettömästi rakastunut teihin ... niin järjettömästi, että on valmis tekemään, mitä ikinä te vain pyydätte!»

»Sire de Gallardon», virkkoi Jolanda näyttäen silmäilevän nuorukaisen olkapään ylitse jonnekin, »sire de Gallardon ...»

»Ah, älkää yrittäkökään väittää, etten ole oikeassa. Juuri niin te ajattelitte. Itse puolestanne ette rakasta minua hituistakaan!»

Kuningatar teki kädellään torjuvan eleen. Mutta se sai nuoren soturin kiihkon vain kasvamaan.

»Niin, te ette rakasta minua! Teillä ei ole sydäntä laisinkaan, Jolanda! Olette aina viileä, aina laskelmoiva, aina rauhallinen, te kuuntelette aina vain järkeänne, ette milloinkaan sydäntänne! Sydäntänne? Juurihan pääsin sanomasta, ettei teillä sitä olekaan! Ei totisesti, ei ole!»

Viimeiset sanat hän melkein huusi. Sitten hän kääntyi ja riensi nopeasti tiehensä. Kuningatar silmäili miettivästi hänen jälkeensä.

»Dame Jeanne!» virkkoi hän sitten. »Tulkaa pois sieltä, missä urkitte minua!»

Dame Jeanne de Preuilly ilmestyi näkösälle valtavan tammen takaa. Hän ei ollut hituistakaan hämillään, ei vähääkään häpeissään.

»Huomasin käytöksestänne, että olitte jo keksinyt minut, madame!» sanoi hän tyynesti.

»Eikä teitä hävetä yhtään, dame Jeanne!»

»Hävetä? Mikä minua hävettäisi? Teidän olisi syytä hävetä, madame, käyttäessänne hyväksenne tuon nuoren miehen rakkautta! Sehän on tapanne. Oikeastaan minun pitäisi sittenkin sääliä teitä, koska ette enää osaa rakastua ettekä rakastaa . . .»

»Ah, kuinka te voitte tietää sen, dame Jeanne?»

»Olenhan nainen. Minä tiedän sen, minä tunnen sen!»

»Mutta entäpäs jos sanon, että olen sittenkin rakastunut tuohon nuoreen Gallardoniin.»

»Sitä ette saa minua uskomaan. Ette rakastu keneenkään. Sire Archambaud sanoi totuuden julistaessaan, ettei teillä ole sydäntä lainkaan! Te leikitte hänen kanssaan, niinkuin viimeksi olette leikkinyt sire de Chabannes'n kanssa.»

»Oh, sire de Chabannes tietää kyllä, etten rakasta häntä; kuinka voitte silloin väittää, että leikkisin hänen kanssaan?»

»Koska kuitenkin annatte hänelle lempenne, itsenne . . . maksuksi palveluksista, jotka hän teille tekee . . .»

Jolanda ponnahti pystyyn.

»Dame de Preuilly, menkää tiehenne!» tiuskaisi hän. »On minun asiani, kenelle minä tarjoan lempeni! Matkoihinne!»

Dame de Preuilly suoritti kohteliaan hoviniiauksen ja poistui sitten arvokkaasti. Hetken kuluttua kuningatar seurasi häntä, asteli hitaasti linnaan, kulki käytäviä pitkin sen läntiseen sivurakennukseen ja koputti eräälle ovelle.

»Sisään!»

Jolanda astui kauniin Agnes Sorelin huoneeseen. Tämä istui lieden luona, käsityön ääressä: hän kirjoi enkeliä seinävaatteeseen. Mitään puhumatta kuningatar istui hänen vierelleen. Agnes katseli häneen kysyvästi, mutta ei sanonut hänkään mitään.

»Meidän on saatava Jeanne pian tänne», lausui Jolanda vihdoin.

»Niin, madame», sanoi Agnes. »Hänet on saatava tänne ... Muuten Regnault de Chartres saa Kaarlen luopumaan kokonaan ajatuksesta lähteä Reimsiin.»

»Teidän asianne on huolehtia siitä, ettei hän luovu», virkkoi kuningatar.

»Yritän parhaani ... Mutta arkkipiispa on voimakas ja älykäs, Kaarle ei jaksa vastustaa häntä.»

»Te olette myös voimakas ja älykäs. Mutta sen lisäksi te olette nainen, kaunis nainen. Arkkipiispa voi taivutella kuningasta neuvottelupöydän ääressä, te vuoteessa. Teidän mahdollisuutenne ovat siis monin verroin suuremmat.»

Vallitsi hetken äänettömyys.

»Olen monesti miettinyt», virkkoi Agnes Sorel hiljaa,

»että olen halveksittavampi kuin portto. Hän antautuu, rakkaudetta, ansaitakseen elantonsa. Minä annan ruumiini ja minä annan rakkauteni saadakseni kuninkaan taipumaan johonkin, jota *te* tahdotte ... Eikö se ole halveksuttavaa?»

Kuningattaren kasvot kovenivat.

»Te ette uhraudu saadaksenne kuninkaan suostumaan johonkin, mitä minä tahdon, vaan mitä *Ranska* tahtoo. Te ... mutta ettehän te sitä ymmärrä, kukaan ei sitä ymmärrä!»

»Ei, minä en ymmärrä sitä. Se ehkä johtuu siitä, että minä rakastan, mutta te ette edes tiedä, mitä rakkaus on ... Siksi minä säälin teitä, madame!»

»Ja kuitenkin rakkauteni ovat hovin pysyväinen puheenaihe ...»

»Rakkautenne? Oh, eivät rakkautenne, vaan ne, jotka te suvaitsette päästää vuoteeseenne, madame! Eilen mainittiin Jacques de Chabannes. Tänään Archambaud de Gallardon ...»

»Ah, siitäpä juolahti mieleeni, että minun on kirjoitettava kirje Neitsyt Jeannelle», sanoi Jolanda tyynesti. »Näkymiin, tyttäreni ...»

Agnes Sorel jäi alakuloisena sormeilemaan käsityötään.

Paria tuntia myöhemmin kutsuttiin Archambaud de Gallardon kuningatar Jolandan luokse. Hän saapui synkkänä ja äkeänä.

»Sire Archambaud», lausui Jolanda, »teidän on ratsastettava Orléansiin, viemään tämä kirje Neitsyelle».

»Kyllä, madame», mutisi de Gallardon kumartaen. Hän otti kirjeen katsomatta Jolandaa silmiin.

»Archambaud!» sanoi kuningatar hiljaa.

Soturi nosti hitaasti katseensa. Sitten hän astui äkkiä pari askelta eteenpäin, sieppasi Jolandan syleilyynsä ja suuteli häntä mielettömästi.

Viisi päivää myöhemmin Jeanne palasi hoviin, ja kuningas otti hänet vastaan suurin kunnianosoituksin. Neitsyt polvistui hallitsijansa eteen ja sanoi:

»*Très gentil dauphin*, nyt pyydän sinua lähtemään Reimsiin kruunattavaksi!»

Kaarle vilkaisi nopeasti sekä kuningatar Jolandaan että arkkipiispaan. Sitten hän loi silmänsä eteensä polvistuneeseen tyttöön. Tällä oli yllään vihreä ja tummanpunainen puku — Orléansin värit —, ja hänen tumma tukkansa, jota koristi punainen unikko, valui runsaana hänen olkapäilleen. Hänen silmänsä säteilivät kirkkaina ja vilpittöminä. Yhtäkkiä kuningas huomasi — ja hän ihmetteli, että hän sen vasta nyt huomasi! — että neito oli kaunis! Hovissa ei varmasti ollut ketään kauniimpaa . . .

Dame Jeanne de Preuilly silmäsi kuningatar Jolandaan.

»Huomasitteko, millaisin silmin Kaarle katselee tyttöä?» kuiskasi hän.

»Huomasin!» vastasi Jolanda miettiväisesti.

»Olisikohan Agnes Sorelin aika jo väistyä?» tiedusti dame de Preuilly herttaisesti.

»Ehkäpä tekin olette ollut jo liian kauan hovissa», sanoi kuningatar viileästi, ja dame de Preuilly vaikeni. Mutta kuningas kumartui hellin ilmein Jeannea kohti ja nosti hänet ylös.

»Nouskaa toki, Neitsyt! Meidän on tarkoin punnittava Reimsiin menoa!»

»Armollinen majesteetti, siinä ei ole mitään pohtimista eikä punnitsemista: sinne on vain mentävä!»

Kaarle vilkaisi kansleriinsa.

»Pelkäänpä, ettei se ole aivan niin yksinkertaista», virkkoi Regnault de Chartres. »Reims on englantilaisten hallussa ja englantilaisten alueiden keskellä.»

»Mutta, Jumalan kiitos, Reimsin arkkipiispa on sentään *meidän* keskellämme!» huudahti Jolanda hurskaasti.

»*Très gentil dauphin*», virkkoi Neitsyt, »meidän on lähdettävä Reimsiin jo monseigneurinkin takia: onhan synti ja häpeä, että hänen piispanistuimensa on goddeneiden hallussa! Meillä on sotilaita, lähdetään ja ajetaan heidät tiehensä!»

»Aivan niin», innostui de la Hire, »ajakaamme heidät tiehensä! Olemme oppineet uudelleen sen taidon. Muuten, armollinen majesteetti ei varmaankaan ole kuullut muuatta hauskaa juttua Orléansista. Nähkääs, Glasdale näytti bastionin ikkunasta Orléansia Salis-

burylle. — Mylord, sanoi hän, — siinä on kaupunkinne, katsokaapa! —-Salisbury katsoi, muttei nähnyt mitään! Sillä juuri samalla hetkellä muuan meikäläinen ampui häneltä silmän — hahahaa!»

Vanha soturi nauroi äänekkäästi ja sydämensä pohjasta, mutta kukaan muu ei yhtynyt hänen iloonsa.

»La Hire», sanoi Jeanne totisesti, »sinun on ajateltava, millaisia juttuja kerrot Reimsin arkkipiispan seurassa!»

»Tiedetäänhän, että monseigneur on kovin herkkä», lisäsi Jolanda.

»Madame, näytätte yhtenään ajattelevan, mikä minulle sopii, mikä ei. Kiitän teitä siitä», virkkoi Regnault de Chartres.

»Avuttomista täytyy aina huolehtia», tuumiskeli de la Hire. »Mutta tällaisilla kohteliaisuuksilla emme pääse eteenpäin varsinaisessa asiassamme, siinä, lähdemmekö Reimsiin huomenna vaiko ylihuomenna. Asiasta on pidettävä neuvoa!»

Neuvoa pidettiin. Reimsiin — viipymättä Reimsiin! vaati »sotapuolue», jota kuningatar Jolanda johti. Hänen käsityksensä mukaan olivat yrityksen onnistumisen mahdollisuudet tavattoman suotuisat. Goddenit oli vallannut epävarmuus ja pelko: he uskoivat Neitsyen voimaan ja kykyihin yhtä vankasti kuin ranskalaiset itsekin — vain sillä eroituksella, että kun ranskalaiset

pitivät Jeannea taivaan lähettämänä, englantilaiset näkivät hänessa saatanan sikiön. Häntä peläten kertyi Kanaalin satamiin tuhatmäärin englantilaisia karkureita, jotka hinnalla millä tahansa — hirttotuomion uhkastakaan välittämättä — tahtoivat päästä sumuiselle saarelleen. Itse hirveä Falstaff ja Herodeksen lisänimen ansainnut Talbot — jolla Ranskan äidit peloittelivat tottelemattomia lapsiaan — katosivat kerta kaikkiaan. Ennen Orléansin vapauttamista oli kourallinen englantilaisia riittänyt säikyttämään pakoon satamäärin ranskalaisia, nyt olivat asiat aivan toisinpäin: muutama ranskalainen ratsumies riitti hajoittamaan suuria englantilaisia osastoja.

Mutta siltikin Regnault de Chartres ja hänen »neuvottelijain puolueensa» — *les Négociateurs* — vastustivat kiihkeästi Reimsiin lähtöä. Arkkipiispa todisti, että oli mielettömyyttä tunkeutua laajalti vihollisen hallussa olevan alueen läpi Reimsiin, kun osa Loiren laakson linnoitetuista kaupungeistakin oli vielä englantilaisten hallussa. Englantilaisilla oli sitäpaitsi mahtava liittolaisensa, Burgundin herttua, ja heidän armeijansa oli edelleen Ranskan armeijaa voimallisempi.

»Perusteenne ovat oivallisia — vaikkeivät tosin niin hyviä kuin Jolandan — mutta pelkäänpä, että kuningas siitä huolimatta lähtee valloittamaan Reimsiä ja kruunuansa», sanoi de la Trémouille. »Kaarle viettää

nyt kaiken aikansa Neitsyen seurassa, ja Neitsyt puhuu Jolandan suulla.»

»Tiedän sen», mutisi arkkipiispa. »Kuningas on äkkiä huomannut, että Jeanne ei ole vain ennustettu Neitsyt, joka pelastaa Ranskan, vaan myös nainen. He tekevät pitkiä ratsastusmatkoja yhdessä ja käyvät metsällä. Tunnen Kaarlen: hän on hullautunut tuohon paimentyttöön!»

Regnault de Chartres oli oikeassa. Passiiviseen ja aina alakuloiseen kuningatar Mariaan, kauniiseen, mutta hauraaseen Agnes Soreliin ja uhkean verevään, kiusallisen älykkääseen Jolandaan tottuneelle kuninkaalle Jeannen raikkaus, terve kauneus ja nuoruus olivat jotakin aivan uutta. Kaarlen verhoutuneet silmät välähtivät silloin tällöin tavalla, jonka kaikki — Jeannea lukuunottamatta — huomasivat ja ymmärsivät. Hän kuunteli ihastuneena Jeannen puhetta — mutta vain ääntä, ei sanoja.

»*Très gentil dauphin*», virkkoi Neitsyt taas pitkään puhuttuaan Reimsin retkestä, »sinä katsot minuun, niinkuin kuuntelisit, mutta kuitenkaan et kuule».

He seisoivat vehmaalla joen äyräällä Russyn metsässä. Muu seurue oli kadonnut kuulumattomiin — ratsastanut hirven jälkeen, jota oli ajettu jo monta tuntia.

»Jeanne», sanoi kuningas ja tarttui äkisti Neitsyen käteen, »jättäkää tuo Reims ja kruunaukseni — keskustelkaamme jostakin muusta!»

»Mistä muusta? Reims ja kruunaus — nehän ovat kaikkein tärkeimmät asiat!»

»Ah, on tärkeämpiäkin!»

»Mikä olisi kruunuasi ja valtakuntaasi tärkeämpää?»

»Rakkaus!» henkäisi kuningas ja katsoi palavasti tyttöön.

Jeanne silmäili hallitsijaansa kirkkain silmin, joiden puhtaus ja viileys hämmensivät omituisesti Kaarlea.

»Rakkaus?» virkkoi Jeanne. »Miksi lausut minulle tuon sanan? Sinulla on kuningattaresi, Maria. Ja sinulla on rakastajattaresi, Agnes Sorel. Tahtoisitko minut kolmanneksi? Taikka kuinka mones sinun naisistasi minä oikeastaan olisin? *Très noble dauphin*, pyhimykset eivät ole sitä varten lähettäneet minua luoksesi. Tehtäväni oli pelastaa Orléans — ja sen olen tehnyt — ja saattaa sinut Reimsiin kruunattavaksi. Kun se on tapahtunut, ei minulla ole täällä enää mitään tekemistä — lähden isäni luokse lampaita kaitsemaan. Pyydän, älä tuijota minua tuolla tavalla — päästä minut irti!»

Kuningas totteli — ja polvistui sitten hänen eteensä.

»Jeanne, suokaa minulle anteeksi! Mikä hullu olenkaan, kuvitellessani, että Jumalan lähetti voisi antaa minulle rakkautensa! Olen suuri syntinen!»

»Et sinä ole kovinkaan suuri syntinen, sinä olet tehnyt vain sen, mihin olet tottunut. Rakkaus sinänsä ei ole mikään synti — kun olen tehtäväni suorittanut ja

kotikylääni palannut, annan rakkauteni jollekin kylämme nuorukaiselle. Mutta siihen saakka minun on ajateltava vain tehtävääni. Sinun ei olisi pitänyt rakastua minuun. Että unohtaisit sellaiset asiat, minun on pakko jättää sinut joksikin aikaa. Alençonin herttua on pyytänyt minua mukaansa taistelemaan goddeneita vastaan. Menen hänen kanssaan. Kun olet päättänyt lähteä Reimsiin, ilmoita asiasta minulle, ja minä palaan!»

Tieto Neitsyen lähdöstä ilahdutti erinomaisesti arkkipiispaa, mutta kuningatar Jolanda kutsutti vihastuneena Jeannen luokseen.

»Minulle on ilmoitettu, että te lähdette Alençonin herttuan mukana; onko tämä totta?»

»Se on totta, madame!»

»Se ei käy, Jeanne, minä vaadin teitä jäämään; asianne on saada kuningas uskomaan, että hänen on mahdollisimman pian lähdettävä Reimsiin!»

»Hän lähtee, kun se hetki tulee, tiedän sen, eikä se olekaan kaukana. Siihen saakka teen mitä mielin, madame!»

Sen sanottuaan hän taivutti hiukan päätään, kääntyi ja lähti. Kuningatar Jolanda silmäili kalpeana hänen jälkeensä.

»Oh, tuo ... tuo röyhkeä paimentyttö!» henkäisi hän.

»Teidän välikappaleenne, madame!» sanoi dame de Preuilly hymyillen.

Kuningatar saavutti nopeasti entisen tyyneytensä.

»Minun välikappaleeni», virkkoi hän. »Huomaatte vielä, että niin on . . .»

Tieto tästä vähäisestä välikohtauksesta kantautui salaperäisiä teitä arkkipiispan korviin, ja hän oli siitä ylen tyytyväinen.

»Alençonilta kuluu, parhaassakin tapauksessa, ainakin neljä kuukautta Loiren seutujen puhdistamiseen englantilaisista», laskelmoi hän sire de la Trémouillelle. »Se aika riittää meille. Silloin on jo syksy, ja syyssateiden tultua ei Reimsiin marssista tule mitään. Neljässä kuukaudessa Kaarle sitäpaitsi unohtaa tuon tytön, ja silloin on Jolandalla vain Agnes Sorel, jonka avulla hän voi vaikuttaa kuninkaaseen. Mutta Agnes odottaa jälleen lasta, ja Kaarle ei huoli siinä tilassa olevaa naista vuoteeseensa.»

»Aivan — mutta mistä tiedämme, ettei Jolandalla ole jo uutta naista kuninkaan sänkyyn? Häneen nähden on aina oltava varovaisia, häntä on pelättävä. Hän hymyili minulle tänään, ja minä tunsin kylmiä väreitä. Hän hymyilee pahan edellä!»

»Tunnen tuon Jolandan hymyn. Se ennustaa tosiaan aina jotakin vastenmielistä. Mikä vahinko, että tuo nainen on vastustajamme. Jos hän liittyisi meihin, saisimme aikaan ihmeitä!»

»Sanoitteko *me?* Luulen, että *hän* saisi — ette kai kuvittelekaan, että Jolanda liittolaisenammekaan tekisi,

mitä me haluaisimme? Hänhän pyrkii tekemään välikappaleen jokaisesta lähelleen joutuneesta ihmisestä, mutta itse hän ei taivu kenenkään välikappaleeksi. Eikö Jacques de Chabannes merkitse hänelle enää mitään?»

»Eipä kai — hänen sijallaanhan on nyt Archambaud de Gallardon. Ihmettelen muuten, että de Chabannes antaa hänen olla rauhassa. Hänet tiedetään peräti rajuluonteiseksi mieheksi.»

»Hm, ehkäpä hän käsittää, että hänen vuoronsa on mennyt ja ettei hän saisi sitä takaisin, vaikka surmaisikin de Gallardonin ... Mutta mitäpä me hänestä. Minua askarruttaa edelleen Jolandan hymy. Hänellä on tekeillä jotakin ...»

Kumppanukset eivät erehtyneet aavisteluissaan: Jolandalla oli tekeillä jotakin. Sitä varten hän oli kutsuttanut Archambaud de Gallardonin luokseen.

»Sire Archambaud, minulla on jälleen teille tärkeä tehtävä. Teidän on kiireesti ratsastettava Rennes'iin!» sanoi kuningatar.

Nuori soturi katseli häntä.

»Taas te lähetätte minut kauas luotanne! Ja minä kun uskoin jo, että ...»

Kuningatar vaiensi hänet suudelmalla.

»Archambaud, rakastan teitä, te tiedätte sen — ja se on hulluutta puoleltani. Ja te rakastatte minua — ja se on vielä suurempaa hulluutta! Se tuottaa vielä teille

kärsimystä. Se on ollut kaikkien osa, jotka ovat minuun rakastuneet . . .»

»Jolanda, olen valmis kärsimään puolestanne . . .»

»Ah, te ette ymmärrä kaikkea, mutta . . . mutta . . . No niin, ratsastattehan Rennes'iin, teettehän sen?»

»Mitä tahansa vain pyydätte, Jolanda! Mutta sanokaapa minulle: ymmärrättekö kipua, joka on suloista? Kun katselen teitä, viiltää rintaani, ja minä tunnen jostakin syystä itseni tavattoman toivottomaksi, sairaaksi — ja kuitenkin nautin siitä! Jolanda . . .»

»Älkää jatkako!» sanoi kuningatar. »Älkää jatkako! Luuletteko, ettei minun sydäntäni viiltele? Luuletteko, etten tahtoisi antautua teidän suudeltavaksenne — mutta en voi mitään sille, että minussa asuva toinen Jolanda, kuningatar, antaa minulle käskyjä . . . Kuningatar antaa käskyjä, ja nainen taipuu. Niin on aina käynyt — loppujen lopuksi. Siksi monet pitävät minua sydämettömänä . . .»

»Tekö sydämetön. Jolanda . . .»

»Ei, en ole sydämetön, sen tiedän, mutta järkeni voittaa aina sydämeni, rakkauteni Ranskaan, rakkauteni ihmiseen. Käteni ovat veren tahrimat, Archambaud! Ainoa puolustukseni on, että se veri on vuodatettu kuninkaan ja Ranskan auttamiseksi. Mutta emme nyt keskustele sellaisista asioista, emme puhu minusta. Annan teille kirjeen, joka teidän on toimitettava Rennes'iin, kreivi de Richemontille . . .»

»Kreivi de Richemontille? Kuninkaan viholliselle! Hänestä puhuttaessa kuulin de la Trémouillen mainitsevan, että de Richemont hirtetään tutkinnoitta ja tuomioitta, jos . . .»

»Niin, jos hän sattuisi sopivasti de la Trémouillen käsiin. Mutta niin tuskin käy. Kreivi on yhtä varovainen kuin viisas!»

»La Hire on kertonut minulle, että de Richemont oli kuninkaan suosikkina ennen de la Trémouillea. Tunnutte pitävän kreiviä verrattomana miehenä. Sire de la Trémouille sensijaan on konna. Mistä kuningas vihastui kreiviin ja miksi hän otti suosikikseen de la Trémouillen tapaisen heittiön?»

»Ah, juuri de Richemont toi de la Trémouillen hoviin. Kaarlen suosikkina oli niihin aikoihin muuan de Camus de Beaulieu, tallirenki, joka teki hovista porttolan ja kapakan. Kreivi de Richemont heitätti hänet ilman muuta Clain-jokeen — tarkemmin sanoen de la Trémouille ja puolisen tusinaa muita samanlaatuisia lurjuksia teki sen de Richemontin käskystä. Mutta kun kreivi tiesi, että kuningas kerta kaikkiaan tarvitsi jonkun suosikin — ja kun hän itse joutui olemaan paljon poissa hovista — hän antoi de la Trémouillen kuninkaalle kuin koiran ikään. Kaarle ei aluksi ollut kovinkaan ihastunut de la Trémouilleen, mutta parissa kuukaudessa tämä lipeväkielinen veijari osasi luikertautua hänen suosioonsa ja kääntää hänen mielensä de Riche-

montia vastaan. Kun kreivi sitten palasi käynniltään Bretagnesta, kuningas ei enää ottanut häntä vastaan. Senjälkeen de Richemont on viettänyt aikaansa veljensä, Bretagnen herttuan luona . . .»

Sire de Gallardon synkkeni.

»Bretagnen herttuan luona . . . Sanotaan, että herttua kuuluu ystäviinne. Ja minulle on kerrottu, mikä . . . millä hinnalla . . . te olette hänet ystäväksenne saanut . . .»

Jolanda punastui.

»Archambaud, sanoin jo teille, että rakkautenne minuun tuottaa teille kärsimystä. Olen kuulunut monelle. Mutta sanonpa teille erään asian: mitä syntiä lienenkin tehnyt, niin en ole puoluelaisia hankkiakseni milloinkaan antanut itseäni . . .»

Archambaud de Gallardon tuijotti synkästi eteensä.

»Uskon sen», mutisi hän. »Uskon sen . . . Tiedän . . . ah, minä olen nulikka, ajattelen kuin nulikka. En voi sille mitään. Olen rajattoman mustasukkainen. Se on mieletöntä, se on tyhmää!»

»Se on mieletöntä ja se on tyhmää — mutta rakastan myös sitä teissä! Mieletöntä ja tyhmää — rakastumiseni teihin on mieletöntä ja tyhmää sekin, minä pilkkaan itseäni siitä — ja olen siitä onnellinen! Käsitättekö minua?»

»Käsitän», virkkoi de Gallardon alakuloisesti. »Te olette Jolanda, kuningatar! Minä olen vain nuori aatelis-

nulikka — rakkautemme on tietysti mieletöntä ja tyhmää!»

Jolanda pudisti päätään.

»Ei, nyt ette sittenkään täydelleen käsittänyt minua. Rakastan teitä todella ... Mutta älkäämme nyt puhuko siitä! Nyt on ajateltava muuta kuin rakkautta — Ranskaa! Siis: te toimitatte kirjeen de Richemontille?»

»Kyllä, madame», virkkoi de Gallardon.

»Hyvä. Se on tässä. Voin sanoa teille, mitä se sisältää: pyydän siinä kreivi de Richemontia tulemaan joukkoineen Neitsyen avuksi. Tiedän, että hän tulee. Hän ei pidä kuninkaasta. Mutta hän rakastaa Ranskaa, hän ymmärtää, mikä merkitys on taistelulla, jota nyt käymme. Monseigneur on muuten sitä mieltä, että Alençonin herttualta tuhlautuu ainakin neljä kuukautta Loiren laakson kaupunkien valloittamiseen. Silloin olisi jo syksy ja liian myöhäistä lähteä Reimsiin. Niin kai kävisikin — jos kaikki riippuisi vain herttuasta, hänen taidostaan johtaa sotatoimia. Mutta nytpä hänellä onkin mukana joku, joka osaa johtaa taisteluita: Jeanne. Siksi, sanon minä, tuo retki päättyy hyvin nopeasti voitoksemme — varsinkin, jos de Richemont tulee ajoissa mukaan.»

»Uskon sen, madame», sanoi sire Archambaud. »Muuten: väittikö arkkipiispa itse teille, että Alençonilta kuluisi neljä kuukautta englantilaisten karkoittamiseen Loiren laaksosta?»

Kuningatar hymyili.

»Ei, arkkipiispa ei ole sitä minulle sanonut. Mutta se on vain kantautunut korviini — täällä hovissa ei voi sanoa eikä tehdä mitään, mikä ei ihmeellisellä tavalla tulisi toisten tietoon. — Mutta nyt teidän on mentävä, sillä kirjeelläni on kiire!

»Minä menen, madame. Minä menen», sanoi de Gallardon ja katsoi kuningattareen tavalla, joka puhui enemmän kuin tuhannet sanat. »Minä menen ja ajattelen teitä joka hetki.»

Alençonin herttuan armeija lähti liikkeelle kesäkuun alkupäivinä ja kävi aikailematta ahdistamaan pientä, mutta mahtavasti linnoitettua Jargeaun kaupunkia. Nuori herttua ei ajatellutkaan piiritystä, hän komensi joukkonsa hyökkäykseen — ja parissa tunnissa kaupunki oli hänen!

Archambaud de Gallardon tunkeutui ensimmäisten joukossa kaupunkiin. Eräällä kujalla hän törmäsi komea-asuiseen englantilaisen ylimykseen, joka taisteli hyvin ja tuimasti, mutta huomatessaan olevansa vaarassa joutua saarroksiin lähti pakoon. Sire Archambaud seurasi parinkymmenen miehen kanssa hänen kintereillään ja saavutti ritarin kaupungin itäisellä portilla: sen edustalla oli jo ranskalaisia, joten englantilainen ei voinut jatkaa pakomatkaansa. Hetkisen hän tappeli rajusti, mutta sitten hän sai haavan kaulaansa, ja se uuvutti hänet nopeasti. Hän antoi miekkansa painua.

»Oletteko aatelismies?» tiedusti hän läähättäen de Gallardonilta.

»Olen.»

»Oletteko ritari?»

»En vielä.»

»Polvistukaa!» sanoi englantilainen, ja Archambaud polvistui ja sai ritariksilyönnin komean ylimyksen miekasta.

»Nyt olette ritari, ja minä voin antautua teille ... Olen Suffolkin kreivi ...»

Jargeausta ranskalaiset jatkoivat matkaansa Meungiin, joka kiirehti antautumaan, ennenkuin sen kimppuun ehdittiin käydäkään. Beaugency aukaisi myös viivyttelemättä porttinsa — vain sen linnassa joukko englantilaisia uhmaili hetkisen aikaa. Silloin Neitsyt tuotti paikalle sotasaaliina saadun suuren tykin, jolle hän oli antanut nimen »Paimentyttö», ja ammutti sillä muutamia laukauksia linnoituksen muureja kohti. Se riitti: britit luopuivat vastarinnasta. Mutta samaan aikaan saapui Meungistä levottomuutta herättävä tieto: Talbotin ja Falstaffin johtamat englantilaiset yrittivät valloittaa kaupungin takaisin. Alençonille tuli kiire sitä auttamaan. Puolimatkassa ilmestyi äkkiä joukko ratsuväkeä näkösälle, ja herttua antoi käskyn valmistautua taisteluun: hän luuli kohdanneensa englantilaiset. Mutta kun päästiin lähemmäksi, havaittiin erehdytyn — tulijat eivät olleet brittejä, vaan kreivi de Richemontin johtamia bretagnelaisia.

Kreivi ratsasti herttuan luokse.

»Monseigneur», sanoi hän yrmeästi, »minua on kiel-

letty tulemasta kuninkaan alueille — hirttämisen uhalla! Mutta tässä minä silti olen!»

Alençon silmäsi avuttomasti Neitsyttä. Hän ei tiennyt, mitä tehdä. Mutta Jeanne tiesi. Hän ratsasti kreiviä vastaan, ojensi hänelle kätensä ja sanoi:

»Koska kerran olet tullut, ole tervetullut!»

Synkkäilmeinen bretagnelainen katseli hetkisen Jeannea, ja hänen huulilleen tuli jopa hymyn tapainen.

»Niin, minä tulin», murisi hän. Hänen silmänsä osuivat de Gallardoniin. »Kas, tekö siinä ... Teillä oli kiire lähteä luotani ...» Hän ojensi kätensä vastaleivotulle ritarillekin. »Mutta te, monseigneur, ette näytä suurestikaan iloitsevan saapumisestani ...»

»Tottahan toki olen!» vakuutti herttua — mutta tällä kertaa hän ei puhunut aivan totta. Kreivin tulo arvelutti häntä kovasti: hän tiesi, että uutinen siitä saisi koko hovin kuohuksiin. Mutta missään tapauksessa ei de Richemontin joukko olisi voinut saapua sopivammalla hetkellä: Alençonin ja de Richemontin vielä keskustellessa ratsasti muuan tiedustelija paikalle ja ilmoitti, että englantilaiset olivat äkkiä luopuneet ahdistamasta Meungiä ja siirtyneet Lignerolles'n kylään Patayn lähistölle. Kysymys ei ollut mistään vähäisestä joukosta, siellä oli koko Englannin armeija.

Herttua tuli levottomaksi. Hän kuulusti kreivi Dunois'n, de la Hiren, de Richemontin ja marsalkka de Retzin mielipidettä: hyökättäisiinkö heti vaiko myö-

hemmin vai eikö hyökättäisi lainkaan? Kysellyt katselivat epäröiden toisiaan. Oltiin kerta kaikkiaan totuttu siihen, että englantilaiset aina suoriutuivat voittajina avokentällä. Entä jos nytkin kävisi niin . . .

»Mitä Jeanne neuvoo meitä tekemään?» sanoi de Retz varovasti.

Herttua ilahtui. Tosiaan, ratkaisunhan voi jättää Neitsyen valtaan. Sitten, jos satuttaisiin joutumaan tappiolle, voisi vastuunkin lykätä hänelle! Niinpä tiedusteltiin Neitsyen mielipidettä.

»Ei ole aikaa neuvotteluihin! Antakaa käsky hyökätä heidän kimppuunsa ja lyödä lujasti, ja he juoksevat pakoon!» oli hänen vastauksensa.

Kreivi de Richemont vilkaisi de Gallardoniin.

»Kuningatar Jolanda osaa valita välikappaleensa!» sanoi hän. »Neitsyt osaa synnyttää uskoa! Olen varma, että voitamme!»

Herttua otti päävoimat omaan komentoonsa, uskoi ratsuväen de la Hirelle ja jälkijoukot Jeannelle — ja sitten käytiin siekailematta hyökkäykseen. Tämä nopeus yllätti ja ällistytti englantilaiset. Heillä oli tapana odotella vihollista keihäistä ja terävistä sauvoista laaditun hakulin suojissa. Vihollisen hyökkäyksen murruttua siihen he sitten puolestaan kävivät vastustajan hajonneiden rivistöjen kimppuun ja murskasivat ne. Alençon arveli, että britit nytkin tekisivät niin.

»Ja jäisimmekö me odottelemaan, että he saisivat

valmiiksi keihäsaitauksensa?» huusi Jeanne närkästyneenä. »Me hyökkäämme heti!»

»Heti ja koko voimallamme!» melusi de la Hire ihastuneena.

»Ranska on vihdoinkin saanut sotapäällikön!» virkkoi de Richemont sire Archambaudille.

Tietystikin englantilaiset olivat ajatelleet rakentaa keihäshakulin, mutta nyt se jäi tekemättä. Kun he hätäytyneinä yrittivät ryhtyä siihen puuhaan, olivat ranskalaiset jo heidän niskassaan. He näkivät kaksitoistatuhantisen Ranskan armeijan tulevan kohti valtameren hyökylaineen laisena. Pölyinen tanner tärisi ja vapisi sen rautaisen rintaman alla, kilvet ja kypärät välkehtivät pölypilvestä kuin salamat ikään, tanaan painettujen keihäiden kärjet kiilsivät kesäkuisessa auringonpaisteessa, liljaliput hulmusivat tuulessa, ja mahtavana kohosi ilmaan Ranskan sotahuuto: *Montjoie et Saint-Denis!*

Ja sitten tuo elävä ja rautainen hyöky törmäsi englantilaisten hajallisiin riveihin, lakaisi ne tieltään kuin merenaalto kuivat korret, murskasi, rikkoi, kaatoi ja hajoitti. Kaikki vastarinta kuoli alkuunsa. Ranskalaisten voima ja hurjuus olivat vastustamattomat — ja erikoisesti kauhistutti englantilaisia ensimmäisenä heidän joukossaan ratsastava hopeahaarniskainen »noita», joka kohotti lippuaan korkealle ja huusi:

»*Frappez hardiment, frappez hardiment!*»

Silloin sammui miehuus englantilaisissa. Heidän ratsuväkensä lähti kurjasti pakoon ja jätti jalkaväen selviämään miten parhaiten taisi. Se ei pystynyt ylimalkaan minkäänlaiseen vastarintaan. Rautaan puettu ranskalainen ratsuväki mursi sen painollaan kuin mahtavasti tulviva joki heinäsuovat, survoi britit hevosten jalkoihin, surmasi heitä miekoin ja keihäin. Auringon laskiessa peitti neljäntuhannen goddenin ruumis Patayn tomuisen kentän, ja korpit ilmoittivat toisilleen mahtavasta mässäyksestä. Englannin armeija oli kerrassaan muserrettu, ja häviön aiheuttaman häpeän teki sietämättömän kirveleväksi tieto siitä, että heidän voittajansa oli kahdeksantoistavuotis tyttö! Se kävi niin raskaasti miehiselle kunnialle ja brittiläiselle itsetunnolle, että kun Bedfordin herttua sai siitä tiedon Pariisiin, hän purskahti suureen itkuun, johon koko hänen neuvoskuntansa yhtyi.

Mutta ranskalaisten kesken kohosivat riemun laineet korkealle. Voitostaan humaltuneina Alençonin herttua, kreivi Dunois, de la Hire ja de Richemont kiertelivät ratsain Patayn aukeita.

»Syökää, Ranskan korpit, syökää goddenien sinisiä ja harmaita silmiä! Sellaisilla ette olekaan saaneet herkutella!» karjui de la Hire. »Ahmikaa, saatanat, ahmikaa heidän suolensa, jotka ovat täynnä ranskalaista ruokaa! Repikää auki heidän vatsansa, repikää!»

»Tämä on toista kuin viiriäisten metsästys!» kehui

Alençonin herttua. »Olen tänään tappanut yksitoista goddenia, ja erään heistä halkaisin päästä vatsaan saakka ... Mutta kas, Jeanne ratsastaa tuolla: hänkin on tullut tästä mieluisasta näystä nauttimaan!»

Uljas herttua erehtyi. Jeanne ei ollut tullut nauttimaan kaatuneitten näkemisestä — hän katseli kaikkea kyynelehtien. Tämä näky sai miehet tyrmistykseen.

»Te itkette!» mutisi kreivi Dunois. »Mutta mehän olemme voittaneet, ja goddenien ruumiit peittävät taistelukentän!»

»Niin, tiedän, että minun pitäisi iloita — ja minä iloitsenkin voitostamme, mutta nämä kaatuneet ... heitä on niin paljon ...»

»Hehän ovat vain englantilaisia!» sanoi de Richemont hämmästyneenä.

»Siltikin», vastasi Jeanne.

Sotilaat silmäilivät ymmällä toisiaan.

Yhtäkkiä de la Hire hyppäsi alas satulastaan ja poimi — kumppaniensa rajattomaksi hämmästykseksi — kourallisen punaisia unikoita ja ojensi ne Jeannelle. Neitsyt katsoi hetkisen ihmetellen rotevaan gascognelaiseen. Sitten hänen kasvoilleen loihtiutui vähäinen hymy, hän ojensi kätensä ja otti kukat.

»Kiitoksia, de la Hire!» sanoi hän.

Étienne de la Hire ryki hämillään — ja sitten hän kääntyi äkäisenä katsomaan, uskaltaisiko joku hänen sotakumppaneistaan hymyillä. Mutta ei, kukaan ei hymyillyt.

Archambaud de Gallardon toi tiedon Patayn voitosta hoviin. Se sai kuningatar Jolandan puoluelaiset riemusta juopumaan, mutta Regnault de Chartres, de la Trémouille ja heidän ystävänsä synkkenivät kerrassaan. He olivat tehneet kaikki laskelmansa ja suunnitelmansa neljä kuukautta kestävän sotaretken mukaan — ja se olikin päättynyt viikossa! Se sotki kokonaan heidän juoniverkkonsa.

»Nyt Reimsiin, armollinen majesteetti!» vaati kuningatar Jolanda. »Ei ole enää mitään, mikä estäisi marssimasta sinne!»

»Ei mitään, madame!» oli kuninkaan pakko myöntää. Hän vilkaisi arkkipiispaan, mutta tämä vaikeni.

»Siis: milloin lähdemme?» tiedusti Jolanda.

»Mahdollisimman pian — kunhan armeija on ehtinyt tänne!» lupasi kuningas.

Armeija saapui aikanaan — mutta kuningas ei kiirehtinyt. Hän ei rakastanut kiirehtimistä. Se oli hänestä piinallista. Sitäpaitsi Regnault de Chartres ja Georges de la Trémouille vastustivat asiaa, ja olihan hänen kuunneltava heitäkin. Niinpä hän koetti ly-

kätä lopullisen päätöksen tekoa aina vain tuonnemmaksi. Mutta hurmioitunut innostuksen henki oli nyt vallannut koko kansan. Se nousi kuin valtameren hyökylaine. Mikään ei kyennyt sitä enää pidättämään. Se kohotti harjalleen niin kuninkaan kuin arkkipiispan ja de la Trémouillen ja muut vastahakoiset ja yksinkertaisesti heitti heidät Reimsiin!

Reimsiin mennessä oli tiellä monta vahvaa kaupunkia. Mutta niiden korkeat muurit ja vankat tornit eivät nekään pystyneet pidättämään kansallista hyökyä. Monet niistä olivat uhanneet taistella »kuolemaan saakka», mutta Jeannen tarvitsi vain näyttäytyä niiden porttien edustalla — ja ne kiirehtivät antautumaan, lähettivät nöyristeleviä lähetystöjä, jotka polvistuivat tomuun kuninkaan ja Jeannen edessä ja vakuuttivat heille ikuista alttiuttaan ja uskollisuuttaan.

Kauniina heinäkuisena aamuna, kasteen puissa ja ruohikossa kimallellessa, tultiin Reimsin näkyviin. Katsellessaan kruunauskatedraalin huikeisiin korkeuksiin kohoavia torneja tulivat kyyneleet Jeannen silmiin.

»Mitä itkette, Neitsyt?» kysyi sire de Gallardon.

»Itken ilosta — ilosta sen johdosta, että nyt olen saattanut päätökseen Jumalan minulle antaman tehtävän, johtanut dauphinin Reimsiin; itken surusta — surusta sen johdosta, että kruunaus, joka merkitsee Kaarlelle kuninkuuden alkua, merkitsee minulle tehtävän loppua!»

»Tehtävänne loppua? Kuka on sanonut, että tehtävänne olisi lopussa?»

»Ei kukaan — mutta minä tunnen sen. Pyhimykseni ja enkelini eivät enää ilmesty minulle. En tiedä, miten jatkaisin. Siksi olen menettänyt luottamuksen itseeni. Ja ken ei luota itseensä, ei voi valaa luottamusta toisiinkaan . . . Ah, olisipa edes kuningatar Jolanda mukana minua rohkaisemassa!»

»Niin, olisipa!» mutisi sire Archambaud alakuloisesti. »Mutta hän ei tullut, koska kuningas de la Trémouillen ehdotuksesta kielsi de Richemontia saapumasta Reimsiin. Mutta luulenpa kuningattaren tehneen virheen: hänen poissaolostaan on vain etua ja iloa arkkipiispalle ja de la Trémouillelle . . .»

Sunnuntaina, heinäkuun seitsemäntenätoista päivänä, tapahtui kruunaus. Asiaan kuuluvaa Kaarle Suuren miekkaa ei tosin ollut käytettävissä, ja kahdestatoista Ranskan pääristä oli vain kolme läsnä, eikä Ranskan konnetaabeli — joka arvo kuului de Richemontille — ollut pitämässä miekkaa kuninkaan edessä. Mutta astia, josta otetulla öljyllä Pyhä Remigius melkein tuhat vuotta aikaisemmin oli voidellut kuningas Klodvigin, oli tallella ja täynnä pyhää öljyä, joka ei milloinkaan vähentynyt, ja sillä Regnault de Chartres nyt voiteli Kaarlen. Sitten hän — kansan riemusta huutaessa — asetti kruunun kuninkaan päähän. Sillä hetkellä kuninkaan raskaat silmäluomet kohosivat, ja

hänen silmistään välkähti taas tuli, joka sai arkkipiispan levottomaksi. Kuningas Jolanda korosti aina uskovansa kuninkaaseen. Asuiko Kaarlen veltossa ulkokuoressa tosiaan *mies*, joka jonakin päivänä heräisi? Se tuntui uskomattomalta.

Koko kruunausseremonian ajan Jeanne seisoi lippuaan kannattaen Kaarlen vierellä. Hänen kasvonsa loistivat ihmeellisesti.

»Olen näkevinäni pyhimyksen kehän hänen päänsä ympärillä!» kuiskutti isä Pasquerel sire Archambaudille.

Kun kruunu oli painettu kuninkaan hiuksille, Jeanne polvistui hänen eteensä ja sanoi:

»*Mon gentil R'OI*, Jumalan tahto on nyt täytetty!»

Ensimmäisen kerran hän nyt käytti hallitsijastaan nimitystä *roi*, kuningas — tähän saakka hän oli aina ja itsepäisesti sanonut dauphin.

Kaarle kumartui ja nosti hänet kohteliaasti ylös, mutta hänen hymynsä oli teennäinen. Hän ei voinut olla huomaamatta, että kruunauksen keskipisteenä ei ollut suinkaan hän, Kaarle, vaan Jeanne, paimentyttö. Hän, kuningas, oli vain oman voittonsa symbooli. Tämä toteamus haavoitti pahoin hänen ylpeyttään. Jeanne vaistosi sen.

»*Mon gentil roi*, sinä olet nyt Ranskan kuningas, enkä minä ole mitään», virkkoi hän. »En ole ollutkaan. Olen vain välikappale.»

Nämä sanat eivät asiaa parantaneet.

»Niin, hän on välikappale», mietti kuningas. »Jolandan välikappale ... Hän haluaa muistuttaa minua, että ilman Jolandaa en nyt seisoisi tässä kruunausasussani, vaan olisin ehkä maanpakolaisena Aragoniassa tai Skotlannissa ...»

Tämä ajatus kohotti tumman punan kuninkaan kasvoille, ja hän kääntyi Jeannesta tylysti. Sitten, ikäänkuin pahaa tuulta purkaakseen, näyttääkseen, ettei Jeanne ollut käskijä, hän määräsi, että Reimsistä marssittaisiin Château-Thierryn suuntaan, *etelään*, vaikka Jeanne oli ehdottanut marssia *pohjoiseen*, kohti Pariisia. Ennen lähtöä hänen oli kuitenkin järjestettävä muuan kiusallinen asia. Hän oli lahjoittanut, kruunauksensa muistoksi, tuomiokirkolle suuren hopeamaljakon, joka sijoitettiin pääalttarille. Mutta Reimsin arkkipiispa katsoi ilman muuta selväksi, että Reimsin tuomiokirkon aarteet kuuluivat hänelle ja otti maljakon haltuunsa. Se sai papit kiihdyksiin; he riensivät kuininkaan luo, ja lopputulos oli, että Regnault de Chartres sai palauttaa hopeamaljan kirkkoon. Tämä juttu, jolle olisi pitänyt pikemminkin nauraa, lisäsi jostakin syystä tavattomasti kuninkaan pahaa tuulta; moneen päivään hän ei tahtonut jutella kenenkään kanssa.

»Tunnen, että minun pitäisi palata kotiini», Neitsyt sanoi Archambaud de Gallardonille Château-Thierryä kohti ratsastettaessa. »Pyhimykset eivät enää pidä

käsiään pääni päällä ... Mutta minunhan on *pakko* jäädä! Ehkäpä saan sittenkin kuninkaan kääntymään Pariisia kohti. Ilman Pariisia ei Ranska ole Ranska. Kuninkaan on siis valloitettava Pariisi. Hänen johtamisensa sinne ei kuitenkaan kuuluisi enää minulle. Äänet eivät ole puhuneet siitä minulle mitään. Siksi aavistan pahaa ...»

Hän ratsasti hetkisen äänettömänä.

»Sire de Gallardon, etkö tahtoisi ratsastaa kuningatar Jolandan luokse?» virkkoi hän sitten. »Minun lähettinäni!»

»Neitsyt, tottelen teitä kaikessa. Miksi minun olisi ratsastettava kuningattaren luokse.»

»Selittämään hänelle, miten asiat ovat: että kuningas ei osaa, ei halua käyttää hyväkseen voittoa valloittaakseen Pariisin nyt, kun se kävisi huokeasti päinsä. Yritän saada hänet tekemään sen. Mutta pyhimykset ja enkelit eivät enää auta minua. En saa heiltä tukea; siksi pyydän sitä Jolandalta. Hänen apunsa on tosin maallista, mutta se on apua kuitenkin. Ratsasta hänen luokseen ja sano tämä hänelle!»

Archambaud de Gallardon ratsasti Jolandan luokse. Sydän tavallista kovemmin sykkäillen hän astui kuningattaren kammioon. Tämä istui siellä pöytänsä takana, ja hänen vierellään seisoi Jacques de Chabannes. Nuori ritari punastui hieman.

»Sire de Chabannes, luulen, että sire de Gallardonilla on minulle kahdenkeskistä asiaa», virkkoi Jolanda.

Jacques de Chabannes kumarsi kuningattarelle ja poistui. Sire de Gallardon kohtasi hänen katseensa ja luki hänen silmistään jotakin, josta hän ei pitänyt.

»Ette näytä olevan häneen kovinkaan ihastunut», sanoi kuningatar.

»En», vastasi de Gallardon. »En — koska rakastan teitä!»

»Jacques de Chabannes rakastaa myös minua. Minäkin olen rakastanut häntä. Mutta en rakasta enää. Rakastan teitä. Silti en halua karkoittaa häntä. Hän on uskollinen palvelija, ja minä tarvitsen sellaisia . . .»

He katselivat hetkisen toisiaan. Sitten sire Archambaud astui eteenpäin, puristi kuningattaren itseään vasten ja suuteli häntä.

»Asia on tietenkin niinkuin te sen sanotte!» virkkoi hän. »Mutta minä ajattelen itsekkäästi, rajoittuneesti. Tahtoisin teidän karkoittavan luotanne kaikki, jotka . . . ei, miksi puhuisin siitä! Rakastan teitä, rakastan teitä!»

Hän polvistui kuningattaren eteen ja toisti kiihkeästi sanansa.

»Rakastan teitä — mutta tehän hymyilette, nauratte!»

»Rakas Archambaud, nauran itselleni! Silittelen teidän tukkaanne, suutelen teidän huulianne, painan poskeni teidän poskeanne vasten — teen kaikkea tuol-

laista, jota jokainen hupakko paimentyttö tekee ollessaan rakastunut! Jolanda, kuningatar, on kuin kuka tahansa kuusitoistavuotias!»

Sire de Gallardon katseli häntä hiukan ymmällä.

»En jaksa aina täysin ymmärtää teitä, Jolanda ... Jokainen hupakko paimentyttö ...»

Kuningatar muuttui äkkiä totiseksi ja kumartui nopeasti ritarin puoleen.

»Ah, älkää käsittäkö minua väärin! Epäilette minun tekevän pilkkaa. Ei, en tee sitä. Rakastan teitä, Archambaud!»

»Tiedän sen», virkkoi sire de Gallardon. »Uskon sen ...»

Hän vaikeni hetkeksi.

Minulla on Jeannen asia, Jolanda», sanoi hän sitten. »Hän kaipaa apua. Ranskan viholliset ovat nyt voimattomia. Tarvitsisi vain iskeä vapautuakseen niistä lopullisesti. Mutta sitä iskua pidätellään — ja pidättelijänä ovat Ranskan kuningas ja hänen vehkeilevät neuvonantajansa, kalanverinen Regnault de Chartres ja tuo ketun ja käärmeen sekasikiö, Georges de la Trémouille!»

Kuningatar hymyili hieman.

»Väkeviä sanoja, sire Archambaud», virkkoi hän. »Kerronpa teille jotakin — jotakin, jonka muuan, johon luotan, on ilmoittanut minulle. Regnault de Chartres ja Georges de la Trémouille käyvät par'aikaa neuvotteluja

Burgundin herttuan kanssa — arkkipiispa on luvannut, että Burgundi saa täydellisen itsenäisyyden, jos se tekee rauhan kanssamme!»

»Itsenäisyyden? Mutta Burgundihan on Ranskan maakunta!»

»Niin on. Mutta samaan aikaan herttua neuvottelee englantilaisten kanssa. Nämä ovat lupailleet antaa hänelle koko hallussaan olevan Ranskan herruuden, luovuttaa Pariisinkin hänelle!»

»Oh! Ja mitä me teemme ... mitä meidän on tehtävä!»

»Toistaiseksi emme mitään. Jos ahdistamme liian voimakkaasti Burgundin herttuaa, hän suostuu englantilaisten tarjoukseen. Jos käymme lujasti englantilaisten kimppuun, he saattavat tosiaan luovuttaa hallussaan olevat Ranskan alueet Burgundin herttualle ...»

»Jeanne vaatii Pariisin valloitusta ...!»

»Pariisi saa nyt olla rauhassa!»

Sire de Gallardon silmäili hämmentyneenä Jolandaa.

»Mutta ... mutta Jeanne haluaa joka tapauksessa taistella!»

»Uskon sen. Hän on paimentyttö, ja hän ajattelee paimentytön tavalla.»

Nuori ritari näytti pahastuneelta.

»Jolanda, loukkaatte Neitsyttä! Ranskaa luultiin jo kuolleeksi. Jeanne herätti sen jälleen eloon. Hän antoi sille takaisin uskon omaan voimaan, hän on opettanut

sen taas voittamaan. Hän pelasti meille Orléansin, hän johti kuninkaan Reimsiin, hän antoi kuninkaalle kruunun!»

»Ehkäpä — mutta kuka antoi Jeannen Ranskalle? Minä, Jolanda, kuningatar! Minä hänet kutsuin isänsä lampaita paimentamasta, minä annoin hänelle armeijan. Ranskaa ei ole pelastanut Jeanne, vaan minä! Hän on vain välikappaleeni. On sattuma, että valitsin juuri hänet — minulla oli muitakin!»

Sire Archambaud katseli tyrmistyneenä kuningatarta. Milloinkaan hän ei ollut nähnyt Jolandaa näin korskeana, käskevänä, itsetietoisena.

»Välikappale ... sattuma!» mutisi ritari. »Jolanda, te puhutte ylen ylpeästi — ja julmasti!»

»Ylpeästi kyllä, sillä olen ylpeä siitä, mitä olen tehnyt. Mutta missä suhteessa puheeni olisi julmaa?»

»Jeanneen nähden ...»

»Jeanneen ... No niin, ymmärrän teitä. Te ihailette häntä. Minäkin pidän hänestä. Toivoisin hänelle kaikkinaista hyvää. Siksi tahtoisin hänen palaavan kotikyläänsä. Niin olisi parasta. Hän oli se sytytin, jota tarvitsin, mutta nyt hän on palanut loppuun. Hän ei usko enää itseensä — kuinka hän silloin saisi muut johonkin uskomaan. Jos hän jatkaa, voi loppu olla vain huono.»

»Te laskette asiallisesti ja kylmästi, Jolanda. Mikä asema minulla on laskelmissanne?»

Kuningatar oli hetken vaiti.

»Ettekö muista, mitä äsken sanoin?» kysyi hän pehmeästi. »Teen kaikkea sellaista, mitä jokainen paimentyttö tekee ollessaan rakastunut, minä, kuningatar, olen kuin kuka tahansa kuusitoistavuotias! Te kuuluitte — sen tunnustan — alussa laskelmiini, mutta ette kuulu enää — teidän paikkanne on sydämessäni, ja se, mikä siellä on, on kaikkien laskelmien ja suunnitelmien ulkopuolella. Rakastan teitä, Archambaud!»

Hän lähestyi ritaria, painautui häntä vasten.

»Archambaud, olen lähettänyt teidät monesti pois luotani. Mutta nyt en tee sitä — pitkään aikaan! Haluan pitää teidät luonani, omistaa teidät, olla teidän . . .»

»Entä Ranska . . .?»

»Ranska? Ah, Ranska saa tulla jonkin aikaa toimeen ilman meitä! Sillä se on kuitenkin ikuinen, se elää aina. Mutta meidän elämällämme on raja, aikamme on lyhyt. Siksi meidän on nautittava siitä . . .»

Oli helppo havaita, että Jeanne ei ollut kruunauksensa jälkeen enää entisensä kaltainen. »Olen menettänyt luottamuksen itseeni», oli hän sanonut de Gallardonille. Ja Jolanda oli lausunut melkein samoin: »Hän ei usko enää itseensä — kuinka hän silloin saisi muut johonkin uskomaan!» Hän, joka aikaisemmin oli tiennyt täsmälleen, mitä tahtoi ja mihin pyrki, oli nyt epävarma ja horjuva, päättämätön — tänään hän vakavasti harkitsi palaamista isänsä kotiin, huomenna hän päätti jäädä hoviin siinä heikossa toivossa, että sittenkin voisi jollakin tavoin auttaa horjuvaa kuningasta, saada hänet hyökkäämään Pariisiin.

Eräänä aamuna hän sai kuulla, että Burgundin kanssa oli solmittu aselepo: se oli arkkipiispan aikaansaannosta. Se hirvittävä isku Jeannelle. Hän itki koko yön; aamulla hän meni kuningatar Jolandan luokse.

»Madame, Ranskan asiat menevät huonosti», sanoi hän. »Miksi tehtiin aselepo Burgundin kanssa? Kohta ehkä tarjoamme rauhaa Englannillekin. Miksi annamme viholliselle aikaa toipua, koota voimiaan, val-

mistautua? Miksi emme hyökänneet silloin kun he vielä juoksivat edellämme?»

»Jeanne, luotatko minuun?» tiedusti kuningatar.

»Luotan sinuun.»

»Hyvä on. Niinpä pyydänkin sinua: älä ajattele nyt noita asioita! Kuningas on tehnyt välirauhan Burgundin kanssa, ja hänellä on siihen syynsä. Sitä sanotaan valtioviisaudeksi. Miekka ei ole aina paras keino asioiden ratkaisemiseksi.»

»Ehkäpä sinä ymmärrät sen paremmin», virkkoi Neitsyt. »Mutta minä en osaa olla toimeton! Mitä teen? Lähdenkö isäni luokse?»

»Lähde!» teki Jolandan mieli sanoa. Mutta hän ei sanonut sitä kuitenkaan. Kaiken sen jälkeen, mitä Jeanne oli tehnyt hänelle, oli vaikeaa mennä sanomaan: poistu täältä! Ei, se oli mahdotonta — vaikka se ehkä olisi ollut viisainta. Niinpä Jolanda lausuikin hänelle:

»Jää kuninkaan lähelle, Jeanne — vielä tulee aika, jolloin asioita ratkotaan taas miekalla, ja silloin tarvitaan sinua!»

Neitsyt katseli tutkivasti Jolandaa.

»Minä en tiedä, tarkoitatko juuri sitä, mitä sanot — mutta minä jään kuitenkin», vastasi hän.

Joitakin päiviä myöhemmin hän ilmestyi silmät loistaen kuningattaren luokse.

»Olen saanut tietää, että de Richemont — siitä huolimatta, että kuningas on hylännyt hänen avuntarjouk-

sensa ja käskenyt hänen poistua alueiltaan — käy sotaa englantilaisia vastaan! Nyt on hyvä herttua pyytänyt minua mukaansa, ahdistelemaan yhdessä de Richemontin kanssa goddeneita! Sano, lähdenkö!

»Ovatko äänesi kehoittaneet sinua lähtemään?»

Jeanne synkistyi.

»Eivät ole», vastasi hän.

»Niinpä älä lähde!»

Jeanne jäi, ja hyvä herttua — jota nimitystä Neitsyt käytti Alençonin herttuasta — sai lähteä yksinään englantilaisia vastaan. Saadakseen Jeannen ajatukset siirtymään muihin asioihin Jolanda lahjoitti hänelle joukoittain kauniita pukuja, jalokiviä, koruja — kaikkea sellaista, joka voi panna nuoren tytön pään pyörälle. Jeanne oli ihastuksissaan, hän vaihtoi pukujaan yhtenään — mutta silti hänen päänsä ei seonnut, ei sittenkään, vaikka hänet aateloitiinkin ja häntä palveltiin ja palvottiin kuin prinsessaa. Hän kävi ratsastamassa ja metsästämässäkin ja osallistui hovin meluisiin juhliin, mutta mieluimmin hän kuitenkin keskusteli kuningatar Jolandan ja Agnes Sorelin kanssa asioista, joista hovin muut naiset eivät ylipäänsä paljoakaan välittäneet.

»Sanot olevasi Jumalan määräämä Ranskan pelastaja, Jeanne. Olet tahraton Neitsyt, enkelit ovat puhuneet sinulle. Kuinka siis voit seurustella kuninkaan jalkavaimon kanssa ja pitää ystävänäsi kuningatar Jolandaa,

tuota syntistä naista?» tiedusti Regnault de Chartres Neitsyeltä.

»Heidän tuomitsemisensa ei kuulu minulle — lähinnä se olisi sinun asiasi. Mutta muuten: enpä luule erehtyväni sanoessani, että sinä itse ylen mielelläsi tahtoisit tehdä syntiä Jolandan kanssa. Kun hän ei siihen suostu, vihaat häntä!»

Tämä kainostelematon puhe sai arkkipiispan vimmoihinsa ja de la Trémouillen hilpeään nauruun.

»Mikä sinua naurattaa?» kysyi Jeanne. »Etkö mukamas itsekin kernaasti nukkuisi kuningattaren vuoteessa?»

Nyt oli arkkipiispan vuoro nauraa, mutta vaikka hän nauroi, hänen silmänsä hehkuivat vihaa. Jeannea se ei kuitenkaan järkyttänyt. Mutta tavatessaan hetkeä myöhemmin Archambaud de Gallardonin hän sanoi tälle:

»Sire Archambaud, olen saanut kylläkseni tästä kaikesta. Alençonin herttua on lähettänyt minulle sanan ja pyytänyt minua Pariisia valloittamaan; vain minun avullani se voi tapahtua, sanoo hän. Siinä hän erehtyy, apu ei lähde minusta, vaan Jumalasta, minä vain tuon sen. Lähden nyt viemään sitä herttualle, lähden katsomaan Pariisia. Ilmoita tämä kuningatar Jolandalle. Näkemiin, sire de Gallardon!»

Niin hän lähti, ja elokuun alkupäivinä hän näki Montmartren kukkuloilta Ranskan pääkaupungin tornit.

»Siinä on Pariisi — ota se!» sanoi veli Pasquerel haltioituneena.

»Se on kovin, kovin suuri!» totesi Jeanne. »Ja katso, millaiset muurit ja tornit sitä ympäröivät. Minulla on kovin vähän miehiä. Ei, minä en pysty sitä ottamaan — kuningas armeijoineen on saatava tänne!»

Hän haki käsiinsä Alençonin herttuan.

»*Mon bon duc*, sinun on ratsastettava Mehun-sur-Yèvreen ja sanottava kuninkaalle, että häntä ja hänen armeijaansa tarvitaan täällä!»

»Se tapahtuu, Neitsyt!» vastasi herttua iloisesti — hänestä oli täysin luonnollista, että Jeanne, paimentyttö, antoi käskyjä Ranskan kuninkaalle, ja hän oli täysin vakuuttunut, että kuningas häntä tottelisi. Mutta jos Regnault de Chartres ja kreivin arvon saanut de la Trémouille olisivat sattuneet olemaan Mehun-sur-Yèvressä, ei herttua olisi luultavasti saanut kuningasta hievahtamaan mihinkään. Mutta yksinään hän ei pystynyt häikäilemätöntä, suuriäänistä ja tarmokasta herttuaa vastustamaan, vaan taipui lähtemään, joskin nuristen ja kiukutellen. »Ja siitä», kertoo vanha kronikka, »riemuitsi koko armeija, eikä ollut ketään, joka ei olisi sanonut: Neitsyt johtaa kuninkaan Pariisiin, se riippuu vain hänestä.»

Mutta riippuihan se sentään kuninkaastakin — ja hän ei tahtonut Pariisiin. Hän ei rakastanut vähääkään kaupunkia, johon liittyi hirveitä muistoja hänen

lapsuutensa ajoilta, ja toisekseen hän oli — ja siitä asiasta Jeanne ei tiennyt mitään — allekirjoittanut sopimuksen, jonka eräässä kohdassa sanottiin: »Serkullamme Burgundin herttualla olkoon oikeus, jos hän sen hyväksi katsoo, näin solmitun välirauhan aikana käyttää sotajoukkojaan Pariisin puolustamiseen ja tehdä vastarintaa niille, jotka tahtoisivat kaupunkiin tunkeutua tai sitä vahingoittaa.»

Pariisissa oli, eglantilaisten ohella, burgundilaisiakin joukkoja. Hyökkäys sitä vastaan olisi siis saattanut aiheuttaa välirauhan rikkoutumisen Burgundin kanssa — ja sitä ei Kaarle millään ehdolla tahtonut. Toisaalta hän ei halunnut — eikä oikein uskaltanutkaan — kertoa Jeannelle ja Alençonin herttualle mistään tuollaisesta sopineensakaan. Tämä jälkimmäinen syy — halu salata — ehkä juuri oli saanut hänet Saint-Denis'hin lähtemäänkin. Edellinen syy taas esti häntä hyökkäämästä. Niinpä hän sitten tyytyikin vain matkan päästä katselemaan, kun joukot Neitsyen johdolla kävivät kaupungin etuvarustusten kimppuun. Ne vallattiin, mutta kun sitten käytiin nousemaan rynnäkkötikkaita kaupungin muureille, osui Jeanneen nuoli: hän kaatui maahan, ja muutamat sotilaat kantoivat hänet pois.

»Kuningas!» huusi Jeanne. »Kuninkaan on näyttäydyttävä — muuten hyökkäys tyrehtyy!»

Kuningas ei näyttäytynyt, ja hyökkäys tyrehtyi.

Neitsyt sidotutti haavansa. Sitten hän ratsasti syn-

kin ilmein Saint-Denis'hin, meni kirkkoon, riisui siellä kauniin hopeahaarniskansa ja jätti sen ja miekkansa Pyhän Neitsyen patsaan eteen.

»Etkö aio enää taistella?» kysyi Jean Pasquerel tukahtuneesti.

»En. Siksi en tarvitse enää haarniskaani enkä miekkaani. Kuninkaani ei välitä minusta . . .»

Mutta nyt kuningas oli kuitenkin välittävinään hänestä paljonkin ja saattoi hänet huolehtivaisesti jälleen hoviin. Hän tunsi erinomaista tyydytystä siitä, että Neitsyt oli luopunut harniskastaan ja miekastaan: sehän oli eräänlaatuinen tae siitä, ettei hän enää sotkeutuisi sotaisiin hommiin.

»Saman tien hän olisi voinut tehdä enemmänkin: jättää meidät kokonaan ja mennä isänsä luokse lampaita paimentamaan — niinkuin hän on monta kertaa luvannutkin!» virkkoi kuningatar Jolanda. »Te ette näytä pitävän puheestani, sire Archambaud.»

»En, madame. Jeanne on tehnyt niin paljon Ranskan puolesta, että olisi huutava vääryys panna hänet jälleen lammaspaimeneksi.»

»Vääryys? Mutta hänhän tahtoo sitä itsekin. Ja toisekseen: mitä me hänellä täällä teemme?»

»Eikö hovi sitten ole täynnä joutavaa väkeä, joka ei ole milloinkaan tehnyt mitään eikä milloinkaan teekään mitään?» tivahti ritari. »Jolanda, haluanpa sanoa teille erään asian: häpeän itseni ja teidänkin puolestanne!»

»Vai niin», sanoi kuningatar synkeästi. »Ja miksi te häpeätte? Sitäkö ehkä, että olette rakastanut minua . . . ja minä teitä?»

»Jolanda!» huudahti sire de Gallardon kiihkeästi. »Kuinka voitte kuvitella sellaista? Rakastan teitä aina ja edelleen, ikuisesti, palavasti! Kätenne kosketus saa sydämeni kiivaaseen sykintään, silmäyksenne veren hulvahtamaan kasvoihini, suudelmanne hengitykseni pysähtymään . . . Rakkauttamme en häpeä — mutta sitä häpeän, että olen elänyt luonanne vain rakkauttamme ajatellen samaan aikaan kun Jeanne on kulkenut taistelusta taisteluun, haavoittunut, kärsinyt, pannut henkensä alttiiksi kuninkaansa puolesta, tuon vetelän Kaarlen puolesta, jonka kädessä en ole nähnyt milloinkaan miekkaa . . .»

»Sire Archambaud, ajatelkaa, mitä puhutte!» sanoi kuningatar ylpeästi. »Miekka ei ole aina paras keino asioiden ratkaisemiseksi — niin lausuin Neitsyelle, kun hän oli kiihdyksissään Burgundin kanssa tehdystä välirauhasta. On tilanteita, joissa miekkaa on pakko käyttää — mutta jos jollakin muulla keinolla selvitään, niin käytettäköön sitä muuta keinoa!»

»Muuta keinoa — te tarkoitatte sopimuksia, madame. Mutta luuletteko, että milloinkaan saamme Pariisin haltuumme sopimustietä? Ei, miekka kädessä meidän on se otettava!»

»Sire Archambaud, tällä hetkellä voimme käydä

sotaa vain Englantia taikka Burgundia, mutta emme molempia vastaan — voimamme eivät siihen riittäisi. Siksi on hyvä, että meillä on nyt rauha Burgundin kanssa. Siten voimme kääntää voimamme Englantia vastaan . . .»

»Ah, miksi emme siis hyökkää Pariisiin?»

»Siksi että — tätä asiaa te tuskin tiedättekään — Burgundin herttualla on oikeus käyttää joukkojaan Pariisin puolustamiseen. Hänellä onkin väkeä Pariisissa. Jos olisimme hyökänneet kaupungin kimppuun, olisi välirauha rikkoutunut. Ymmärtänette, että . . .»

»Ei, minä en ymmärrä!» tiuskaisi sire Archambaud kiivaasti. »Olen vakuuttunut siitä, että saisimme nyt Pariisin valloitetuksi varsin vähin voimin, jos . . .»

»Sire Archambaud, huomaanpa tosiaankin, että te ette ymmärrä! Ranskan kuninkaan ei sovi ratsastaa pääkaupunkiinsa verinen miekka kädessään, tulipalojen punatessa taivaan ja humaltuneiden sotilaiden ryöstäessä ja raiskatessa! Luuletteko, että *se* tekisi hänestä pariisilaisten suosikin? Ei toki! Pariisi ei ole tahtonut häntä — vielä. Mutta, uskokaapa minua, tulee kerran aika, jolloin se *pyytää* häntä tulemaan, ja silloin heitetään kaupungin muureilta ja talojen katoilta ruusuja hänen ratsunsa tielle. *Nyt* häntä olisi tervehditty sulalla lyijyllä ja palavalla tervalla!»

Sire Archambaud de Gallardon oli pitkän aikaa ää-

neti. Kun hän sitten puhui, oli hänen äänessään kokonaan toinen sävy.

»Madame, tuntuupa siltä, että te olette oikeassa — tälläkin kertaa. En tullut tuumineeksi asiaa siltä kannalta, jolta te sen esititte.»

Hän vaikeni jälleen.

»Madame, te puhutte — niinkuin kuninkaan pitäisi puhua!» sanoi hän sitten.

»Ja se ei teitä miellytä?»

»Ei. Silloin ette ole se Jolanda, jota rakastan! Silloin olette hallitsija! Mutta minä rakastan naista!»

Heidän keskustelunsa keskeytti Agnes Sorelin tulo. Kuninkaan kaunis lemmitty näytti levottomalta ja pelokkaalta. Jolanda katsoi häneen tutkivasti.

»Teidän ei tarvitse välittää sire de Gallardonin läsnäolosta, Agnes», virkkoi kuningatar. »Näen ilmeestänne, että jotakin ikävää on tapahtunut — kertokaa se!»

»Madame, tulen kuninkaan luota. Regnault de Chartres oli siellä . . . ja de la Trémouille. En ole nähnyt kuningasta milloinkaan niin kiihtyneenä. Hän solvasi. arkkipiispaa, raivosi . . »

»Raivosi?» mutisi sire Archambaud.

»Niin, raivosi. Pelkäsin, että hän löisi arkkipiispaa . . . ja samaa tämäkin näytti pelkäävän . . .»

»Mutta mikä sai kuninkaan tuollaiseen kiihkoon?»

»Regnault de Chartres oli ilmoittanut hänelle, että burgundilaiset ovat rikkoneet aselevon ja ryhtyneet

hyökkäämään! Ja Neitsyt on kadonnut viime yönä! Hän lienee saanut tiedon burgundilaisten petoksesta jo eilen illalla!»

Jolanda ja ritari silmäilivät toisiaan, ja heidän katseensa puhuivat paljon. Kuningattaren poskille ilmestyivät punaiset täplät, mutta hän hallitsi hyvin itsensä.

»Jeanne kadonnut?» virkkoi hän tyynesti. »Yksinkö?»

»Ei. Hän lähti täältä erään italialaisen palkkasoturin Barettan ja hänen ratsumiestensä mukana.»

»Ja tuonko pienen ratsumiesjoukon avulla hän kuvittelee pysäyttävänsä burgundilaiset? Naurettavaa! Hänen käy huonosti!»

»Niin oli kuultu Barettankin sanovan.»

»Ah! Ja kuitenkin hän seurasi Jeannea.»

»Hän teki niin — vaikka Jeanne puolestaan oli lausunut, että hän odottikin kaiken päättyvän huonosti. 'Pyhimykset eivät ole enää kanssani', oli Neitsyt sanonut. 'Mutta jos kuolen, pääsen heidän luokseen. Siksi on ehkä parempikin, että saan surmani — kukapa tietää, enkö voi palvella Ranskaa paremmin kuolleena kuin elävänä . . .»

»Paremmin kuolleena kuin elävänä», toisti kuningatar pitkän hiljaisuuden jälkeen. »Paremmin kuolleena kuin elävänä . . . Ehkäpä hän on oikeassa. Kuollut

Jeanne, marttyyri, saattaisi olla elävää Neitsyttä voimallisempi!»

»Niin, mutta toistaiseksi hän kuitenkin elää!» virkkoi de Gallardon jyrkästi.

»Hän elää», myönsi Jolanda.

Välirauhansopimuksessaan Burgundin kanssa Kaarle oli sitoutunut luovuttamaan herttualle, paljon muun ohella, Compiègnen kaupungin. Mutta hän oli tehnyt tämän kuulustamatta kunnon compiègnelaisten mielipidettä. Nämä olivat sitä mieltä, ettei heitä noin vain sopinut lahjoittaa Burgundille ja kieltäytyivät — siten surkeasti unohtaen uskollisten alamaisten velvollisuudet hallitsijaansa kohtaan — antamasta kaupunkiaan. Jean de Luxembourgille, joka herttuan nimissä tuli vaatimaan kaupungin avaimia, he vastasivat niin ryöhkeästi kuin vain pikkukaupungin porvari voi ylhäisaateliselle vastata, ja kun hän yritti tunkeutua kaupunkiin väkisin, compiègnelaiset tarttuivat aseisiin ja torjuivat hänet verisesti. Sitten he toimittivat lähetin Sully-sur-Loireen, jossa hovi sillä kertaa majaili, pyytämään apua Jeannelta.

Neitsyt, joka taas oli perusteellisesti ehtinyt kyllästyä hovin vehkeilevään ilmapiiriin ja hautonut lähtöä sinne, »missä sai kunnolla tapella goddenien kanssa», ei viivytellyt hetkeäkään. Sanansaattaja oli tullut iltamyöhällä, ja ennen keskiyötä Jeanne istui jo satu-

lassa, seuranaan italialainen palkkasoturipäällikkö Baretta neljänsadan ratsumiehen kanssa.

Koko yön tavattoman rankan ratsastuksen jälkeen Jeanne saapui aamulla Compiègneen, joka tervehti riemukkaasti ja innostuneesti Orléansin pelastajaa. Mutta Neitsyt ei näyttänyt iloiselta. Ensi työkseen hän meni Saint-Jacques'n kirkkoon, jossa ripittäytyi. Sen tehtyään hän sanoi levottomille ja uteliaille kaupunkilaisille, jotka parvelivat hänen ympärillään:

»Olen tullut, koska olette pyytänyt minua tulemaan, ja teen, mitä voin. Mutta ilmoitanpa teille jotakin: petos on tekeillä, joku pettää minut. Rukoilkaa Jumalaa puolestani, sillä pian en enää voi palvella kuningasta enkä Ranskan jaloa kuningaskuntaa!»

Pitkä ja nopea ratsastus oli väsyttänyt hänet; hän olisi ollut kunnollisen levon tarpeessa. Mutta kun samalla hetkellä tultiin ilmoittamaan, että muuan burgundilainen ratsuväenosasto lähestyi kaupunkia, nousi Jeanne taas satulaan ja Barettan miesten seuraamana ratsasti ulos kaupungin portista, Oisen sillan yli, ja kävi vihollisen kimppuun Venetten niityllä. Tapansa mukaan hän oli etummaisten joukossa, ja muureilta katselevat kaupunkilaiset näkivät ihastuneina burgundilaisten taikauskoisella kammolla väistyvän hänen tieltään. Heidän rivinsä hajosivat, he kääntyivät pakoon, ja compiègnelaiset kohottivat valtavan riemuhuudon.

»Totisesti, kyllä hän miestä vastaa, tuo noita!» totesi kaupungin komentaja, Guillaume de Flavy, joka myös oli lähimpien miestensä kanssa noussut muurille taistelua seuraamaan. Hänen innostuneena katsellessa Venetten niityn tapauksia tultiin hänelle ilmoittamaan, että Sully-sur-Loiresta saapunut sanansaattaja etsiskeli häntä.

»No, tulkoon tänne», virkkoi de Flavy.

Mies ilmestyi ja ojensi komentajalle kirjeen. Sire de Flavy aukaisi sen ja luki. Lähellä seisovat huomasivat sen sisällöin häntä kovasti tyrmistyttävän.

»Hyvä on, hyvä on!» mutisi hän sanansaattajalle ja lähetti hänet kädenviittauksellaan pois.

Mutta mies oli tuskin ennättänyt kadota, kun jo toinen sanansaattaja saapui de Flavya haeskellen.

»Sanoma kuningatar Jolandalta! Olen sire de Gallardon.»

»Mieluisaa tutustua», mutisi de Flavy ällistyneenä. »Nytpä tulee kirjeitä Sully-sur-Loiresta . . .»

Hän otti kirjeen, aukaisi sen ja luki nopeasti. Sire Archambaud huomasi hänen kasvojensa kummasti muuttuvan.

»Pyydän teitä, sire de Gallardon, esittämään kunnioittavimmat tervehdykseni kuningatar Jolandalle. Minä . . . hm . . .»

Hän silmäili uudelleen kirjettä.

»Niin, muutapa sanottavaa minulla ei olekaan . . .», lisäsi de Flavy vaivautuneesti.

Archambaud de Gallardon katseli oudostellen komentajaa, tervehti sitten ja poistui.

»Kas, burgundilaisilla näyttää olevan aikomuksena katkaista Neitsyen paluutie», huomautti joku.

Sire de Flavy kiinnitti jälleen huomionsa siihen, mitä tapahtui Venetten niityllä. Mont-Ganelonin suunnalta oli ilmestynyt voimakas vihollisen ratsuväenosato, joka yritti ehättää Jeannen melko pitkälle edenneen joukon ja kaupunginmuurin väliin. Mutta aina valpas Neitsyt huomasi tämän pyrkimyksen ja antoi käskyn vetäytyä nopeasti kaupunkiin. Suurin osa hänen miehistään ehtikin sinne — ja se oli kokonaan Jeannen ansiota, sillä pienellä jälkijoukollaan hän pidätteli vihollista, kunnes hänen osastonsa pääosa oli ratsastanut Oisen ja laskusillan ylitse.

»Nostakaa laskusilta!» komensi de Flavy äkkiä.

Häneen katsottiin tyrmistyneinä.

»Mutta onhan Neitsyt joukkoineen vielä muurien ulkopuolella . . .», yritti joku selittää.

»Laskusilta ylös!» kiljaisi komentaja raivokkaasti.

Sotilaat tottelivat. Silta alkoi nousta naristen ja vinkuen. Muureilla olevat porvarit eivät aluksi oikein tahtoneet tajuta asiaa, sehän oli kerrassaan käsittämätön. Mutta varsin pianhan se heille selkeni, ja silloin heidät valtasi raivo,

»Petturi! Lurjus! Burgundilaisten kätyri!» huudeltiin hurjistuneina kaikilta tahoilta, ja yhtäkkiä alkoivat kivet sinkoilla ilmassa. Komentajalle tuli kiire. Sotilaiden suojaamana hän pääsi muurin portaille, mutta puolivälissä niitä hän kohtasi de Gallardonin, jonka kalpeilla kasvoilla paloivat punaiset vihan ja vimman täplät.

»Mitä helvettiä te oikein tarkoitatte nostattaessanne laskusillan, kun Jeanne on vielä muurien ulkopuolella?» huusi hän kiivasti.

Sire de Flavy silmäili häntä synkästi.

»Vai niin, ettekö ymmärrä sitä? Sepä kummallista!» virkkoi hän ivallisesti.

Raivo leimahti Archambaudin silmistä, ja hän paljasti miekkansa. Komentaja antoi merkin sotilailleen, ja paikalla viisi tai kuusi rotevaa peitsimiestä hyökkäsi ritarin kimppuun.

»Älkää tappako häntä!» kielsi de Flavy. »Lyökää vain sen verran, että hän järkiytyy!»

Sire de Gallardon puolustautui rajusti, mutta vähä vähältä hänet työnnettiin portailta alas, ja häntä mukiloitiin peitsien tyvillä niin, että hän menetti hetkeksi tajunsa.

»Sääli miestä!» mutisi komentaja ja silmäili liikkumattomana makaavaa ritaria. »Mutta syyttäköön itseään: kuka käski hänet tappelua rakentamaan!»

Hän asteli tiehensä, mutta muuan sotilaista jäi hiukan

epäröiden de Gallardonin luokse, ammensi kypärällään vettä lätäköstä ja valeli sitä ritarin kasvoille. Nuori mies aukaisi silmänsä, katseli oudostellen ympärilleen ja nousi sitten horjahdellen pystyyn.

»Kuinka ... kuinka Neitsyen kävi?» henkäisi hän.

»Hän jäi burgundilaisten vangiksi!» Sire de Gallardon silmäili sotilasta.

»Se ... se oli de Flavyn syytä! Hän teki sen tahallaan! Tuo kirottu konna ...»

Sotamies ei vastannut mitään. Hän oli samaa mieltä.

»Kirottu konna!» mutisi sire Archambaud toistamiseen.

Sitten hän riensi melkein juosten majapaikkaansa, satuloi hevosensa ja ratsasti hetkisen kuluttua kaupungista läntiseen suuntaan.

Iltamyöhällä hän oli perillä Sully-sur-Loiressa. Häntä silmäiltiin hämmästellen, kun hän synkeänä kuin yö, silmät oudosti palaen, kasvot veren tahrimina ja pukimet yltä päältä lokaisina kulki linnan käytäviä kuningatar Jolandan huonetta kohti. Hän ei koputtanut ovelle, vaan riuhtaisi sen auki.

»Archambaud! Te olette jo ehtinyt takaisin!» henkäisi kuningatar. Sitten hän kiinnitti huomiota de Gallardonin tuimaan muotoon, vihanpoimuiseen otsaan, kasvojen verisiin ruhjeisiin ja märkiin, likaisiin pukimiin. »Mutta mikä teillä on, Archambaud?»

»Neitsyt on burgundilaisten vankina!» huusi ritari

kiivaasti. »Kuuletteko: hän on vankina! Hän joka pelasti Ranskan, on vihollisen vallassa!»

Jolanda tuijotti sire Archambaudiin.

»Ah, se on tapahtunut . . .»

»Niin, se on tapahtunut!» raivosi de Gallardon. »Se on tapahtunut! Guillaume de Flavy noudatti käskyä ja jätti hänet viholliselle . . . Entä kuka toi hänelle tuon käskyn, kuka? Minä! Entä kuka antoi tuon käskyn? Te!»

»Mistä päättelitte, että kirjeeni olisi sisältänyt tuollaisen käskyn?»

Sire de Gallardon nauroi pilkallisesti.

»Mistä? No, ei de Flavy ainakaan sitä minulle kertonut. Mutta enkö muka kuullut, mitä te sanoitte eilen!»

»Mitä minä sanoin eilen?»

»Ah, ette ole muistavinanne, ette ole ymmärtävinänne . . . Agnes Sorel tuli ja kertoi Jeannen paenneen. Sitten hän mainitsi Neitsyen lausuneen, että ehkäpä hän voisikin palvella Ranskaa paremmin kuolleena kuin elävänä. Te toistitte noita sanoja. Ja sitten te sanoitte: kuollut Jeanne, marttyyri, saattaisi olla elävää Neitsyttä voimallisempi!»

»Ja siitä te päättelitte, että . . .»

»Ei, en päätellyt siitä vielä mitään!» tiuskaisi de Gallardon. »Silloin ei asia vielä juolahtanut mieleenikään

Lähetitte minut viemään kirjeen de Flavylle . . . Sanoitte, että se oli äärettömän tärkeä kirje . . . että

sillä oli tavaton kiire ... Minä vein kirjeen perille — nopeammin ei kukaan ole tätä väliä ratsastanut. Annoin sen de Flavylle. Hän aukaisi sen nähteni, näytti hämmästyvän tavattomasti — ja hetkeä myöhemmin hän, kun Jeanne oli muurin ulkopuolella, antoi käsittämättömän käskyn laskusillan nostamiseen ... Jumaliste, hän toteutti sokeasti teidän katalan juonenne! Te voitte tehdä vaikka mitä! Oman tyttärenne syrjäyttäen te olette työntänyt kuninkaan syliin porton, tuon kauniin Agnes Sorelin — ja te olette antanut omankin ruumiinne sille, joka on voinut olla avuksi suunnitelmienne toteuttamisessa! Te olette murhauttanut miehiä, te olette ...»

»Archambaud! Lopettakaa! Muistakaa, että rakastan teitä, muistakaa ...»

»Tekö rakastaisitte minua? Te ette rakasta ketään! Niinkuin ihmisistä, niin olette te tehnyt rakkaudestakin vain välikappaleen. Teillä ei ole sydäntä, sen minä nyt käsitän. Te olette peto. Ranskan pelastajan te olette myynyt, ja minä olen tietämättäni, käsittämättäni ollut asiassa mukana. Mutta minä pelastan hänet, kuuletteko, minä pelastan hänet! Kirous teille!»

Viimeiset sanansa hän melkein huusi, ja sitten hän kääntyi ympäri ja poistui kasvot harmaina. Linnan pihalle oli juuri talutettu satuloitu hevonen. Archambaud de Gallardon tempasi sen asemiehen käsistä ja hypähti satulaan.

»Seigneur!» huusi sotilas hätäytyneenä. »Seigneur — se on sire de la Trémouillen ratsu . . .»

»Mutta minä tarvitsen nyt tätä — herrallesi kelpaa huonompikin!» ärjäisi nuori ritari ja ratsasti matkoihinsa.

Jos hän olisi kääntänyt päätänsä, olisi hän nähnyt kuningattaren, joka oli ilmestynyt huoneensa parvekkeelle. Jolanda katseli ratsastajan jälkeen niin kauan kuin tämä oli näkyvissä. Sitten hän kääntyi hitaasti ympäri ja meni huoneeseensa. Siellä seisoi Jacques de Chabannes ja hymyili.

»Olettepa kalpea, madame», sanoi hän. »Rinnassanne repii. Tunnette olevanne uuvuksissa ja turruksissa kuin unettoman, kuumeisen yön jälkeen. Maailma on musta, aurinko on musta, mielenne on sairas, kaikki tuntuu yhdentekevältä . . .»

»Mistä tiedätte, että niin on?»

»Olen kokenut sen. Olen rakastanut teitä ja luullut teidän rakastavan minua, kunnes te olette kääntänyt minulle selkänne, madame. Nyt tiedätte, miltä se tuntuu.»

»Nyt tiedän, miltä se tuntuu», mutisi Jolanda.

Jeannen vangiksi joutuminen nostatti burgundilaisten leirissä valtavan riemun. Tuskin Burgundin herttua oli saanut asiasta tiedon, kun hän jo riemastuneena riensi tiedoittamaan siitä enollensa, Savoijin herttualle: »Voitonmahdollisuutemme ovat tavattomasti lisäytyneet, sillä toukokuun 23 päivänä, kello kuuden ajoissa, piiritettyjen tehdessä hyökkäyksen, hän, jota he nimittävät Neitsyeksi, ja lisäksi useita ritareita jäi vangiksemme tai surmattiin. Ilmoitan tämän teille, rakas eno, koska se epäilemättä teitä suuresti ilahduttaa . . .»

Hän antoi kirjeen pikalähetille, ja sitten hän riensi Margnyyn, jonne Jeanne oli tuotu. Herttua oli ritarillisen miehen maineessa, mutta Neitsyttä hän kohteli kuin tallirenki: puhui hänelle pilkallisesti, nauroi hänen asemaansa ja kopeloi ja kosketteli häntä inhoittavasti. Sitten hän esitti sire Jean de Luxembourgille, jonka vanki Neitsyt oli, että tämä luovuttaisi tytön hänelle. Jean de Luxembourg tahtoi hiukan miettimisaikaa. Kysymys oli kaupasta, ei mistään muusta — ja halukkaita ostajia oli muitakin. Jean de Luxembourg olisi halunnut kernaasti tietää, paljonko englantilaiset olisi-

vat neidosta tarjonneet ja ennen kaikkea mitä Ranskan kuningas hänestä maksaisi. Silloin herttua ryhtyi painostamaan de Luxembourgia, joka oli hänen vasallinsa, ja tämä — tietäen, että vastaanhangoittelu olisi saattanut maksaa hänen omaisuutensa ja jopa henkensäkin ja muistaen vaakunansa tunnuslauseen *Nul n'est tenu à l'impossible* — taipui. Hän myi Jeannen herttualle kymmenestätuhannesta écustä, joka oli kuninkaan tai kuninkaallisen huoneen prinssin lunastussumma »Ranskan lakien ja tavan mukaan». Täsmälleen samasta summasta herttua puolestaan luovutti Jeannen englantilaisille. Nämä taas — liikemiehinä niinkuin aina — ottivat rahat Normandian parlamentilta, joten ranskalaiset itse loppujen lopuksi joutuivat maksamaan tämän kurjan kaupan.

Neitsyt luovutettiin englantilaisille Arras'ssa. Sieltä hänet kuljetettiin ensin Drugyn ja Crotoyn linnaan ja edelleen Saint-Valéryyn, Eu'hön, Dieppeen, Arques'een, Longuevilleen . . . Häntä siirrettiin yhtä mittaa, ja siirrot toimitettiin aina öisin ja mahdollisimman salaisesti. Sillä tavalla yritettiin eksyttää ne hurjapäät, jotka rajusti ja raivokkaasti tekivät kaikkensa hänet löytääkseen ja vapauttaakseen. Chevalier Barbazan raivosi ratsumiehineen Champagnessa, marsalkka de Boussac samoili Sommen, Marnen ja Seinen välisiä alueita ja de la Hire liikkui englantilaisten äkkikuolemana Normandiassa. He valloittivat ylläköllä linnoja,

tuhosivat erillisiä englantilaisia osastoja, surmasivat ja polttivat. Vankinsa he hirtättivät oikopäätä — de la Hire oli vannonut surmaavansa yhden jokaisesta Jeannen hiuksesta. Pari kertaa oli Neitsyen pelastus ollut hyvinkin lähellä. Siksipä annettiinkin määräys siirtää Jeanne Roueniin: sen synkeästä linnasta ei mikään sissijoukko kykenisi »noitaa» ryöstämään. Kun muuan de Gallardon-niminen sissi mellasteli joukkoineen aivan kaupungin lähistöllä — itse Bedfordin herttua oli ollut vähällä joutua hänen vangikseen melkeinpä Rouenin porteilla — Neitsyt vietiin Dieppeen ja kuljetettiin sieltä laivassa Roueniin. Jouluaattona hänet suljettiin Bouvreuilin jykevään linnantorniin.

Tämä uutinen tuli Archambaud de Gallardonin korviin kolkkona, hyisenä tammikuun päivänä. Hänet valtasi ensin hillitön raivo, sitten hän vaipui pitkäksi aikaa aivan apaattiseen tilaan. Rouenin linnasta — jossa pieni Henrik VI asui suuren vartijastonsa keskellä — oli mahdotonta vapauttaa ketään parinkymmenen miehen voimin: siihen olisi tarvittu kokonainen armeija.

»Jumaliste!» kirosi Archambaud de Gallardon kumppanilleen Florentille. »Jaksatteko kuvitella huutavampaa vääryyttä kuin tämä: Kaarlen viettäessä iloista joulujuhlaa hovissaan, tyttö, jota hän saa kiittää valtaistuimestaan, makaa homeisilla oljilla kylmässä ja kosteassa tornissa, vinkuvien rottien seurassa, eikä tuo kirottu kuningas liikauta sormeaankaan hänen hyväkseen!»

»Mutta mitäpä Kaarle sitten voisi tehdä . . .?»

»Mitäkö? Hän voisi koota jälleen armeijan ja lähettää sen pelastamaan Neitsyttä. Tai sitten hän voisi yrittää lunastaa Jeannen rahalla — nythän hänellä on sitäkin: de la Trémouille kiskoo veroja kaikilta kuninkaan valtaan antautuneilta kaupungeilta, muttei käytä niitä mihinkään.»

»Entäpä jolleivät goddenit välitä rahasta?»

»Silloin he olisivat muuttuneet kokonaan, mutta jos niinkin olisi, onhan kuninkaalla muutakin, jota hän voisi tarjota vaihdettavaksi: arvokkaita vankeja, itse Talbot esimerkiksi. Kaarle ei kuitenkaan näytä tekevän yhtään mitään asian hyväksi — hän ei edes lähettänyt apua Compiègnelle, vaikka lupasi sen tehdä . . .»

»Kaupunkihan selvisi joka tapauksessa.»

»Niin, Guillaume de Flavy tappeli kuin raivopää, on minulle kerrottu. Hän ei voi antaa itselleen anteeksi sitä, että totteli Jolandan käskyä ja jätti Neitsyen burgundilaisten käsiin.»

»Tuota väitätte aina. Mutta minä en mitenkään jaksa tajuta, että Jolanda olisi antanut moisen käskyn.»

»Helvetti, veinhän itse sen käskyn de Flavylle!» räjähti de Gallardon. »Montako kertaa minun on se kerrottava, että uskoisitte? Jolanda, tuo saatanallinen nainen, uskoo, että kuollut Jeanne, marttyyri, saisi unisen Kaarlen tarmon heräämään ja kansan innon syttymään. Siksipä hän antoi de Flavylle käskyn Jeannen jättämi-

sestä vihollisellé, siksi ei tehdä mitään hänen pelastamisekseen. Eikö se ole katalaa, alhaista, julmaa? Ja minä rakastin moista naista!» puuskahti hän sitten hampaitaan kirskutellen. »Tuota petoa, tuota julmuria!»

Florent katseli miettiväisesti de Gallardonin hihankoristetta, viininpunaista silkkinauhaa.

»Te rakastatte häntä yhä edelleenkin», virkkoi hän sitten heinänkortta pureskellen.

»En!» huusi ritari. »Minä vihaan häntä, vihaan — ei, Florent, minä rakastan häntä! Rakastan tuota naarassutta! Rakastan naista, jolla ei ole sydäntä lainkaan, naista, joka pettää, murhaa ja ostaa omalla ruumiillaan itselleen sokeita apureita! Tahtoisinpa tietää, kenet hän on nyt valinnut vuoteeseensa . . .»

Hän vaikeni hetkeksi.

»Florent», sanoi hän sitten, »lähden Roueniin».

Florent pureskeli edelleen miettiväisenä heinäkortta.

»Roueniin . . . Luuletteko yksinänne voivanne tehdä sen, mihin emme joukolla pysty?»

»Sitä en tiedä. Teen mitä voin. Minun on yritettävä, ja minä yritän. Se saattaa maksaa henkeni — mutta olisikó minun henkeni sitten kallisarvoisempi kuin Jeannen?»

Florent ei ryhtynyt sen enempää käännyttämään de Gallardonia hänen suunnitelmastaan — hän tunsi tämän tarpeeksi hyvin tietääkseen, ettei nuori ritari kuitenkaan ajatuksestaan luopuisi.

»Hyvä on», hän virkkoi. »Me jäämme tänne goddeneita ahdistamaan — täältä meidät löydätte, kun Roueniin kyllästytte. Huolehdimme siitä, että tienviittamme ovat aina selvät . . .»

Hän viittasi vanhaan, muhkuraiseen omenapuuhun, jonka oksissa riippui neljä hirtettyä englantilaista. Lähipuissa istuskeli muutamia korppeja odotellen ranskalaisten poistumista. Sire de Gallardon hymyili karusti, puristi Florentin kättä, nyökkäsi ystävällisesti parillekymmenelle partaiselle ja ryysyiselle miehelle, jotka paistoivat nuotiolla laitumelta anastamaansa lammasta, nousi ratsunsa selkään ja ratsasti pois.

Illan suussa hän tuli Roueniin. Kaupunginportilla ei kukaan kiinnittänyt häneen mitään huomiota eikä kysellyt häneltä kuka hän oli ja mitä hän haki — oltiin niin totuttu kuljeskeleviin aatelismiehiin ja siihen, että he siirtyivät leiristä leiriin: olivat tänään ranskalaisia, huomenna burgundilaisia ja ylihuomenna englantilaisia. Kun de Gallardonilla oli runsaasti rahaa, hän sai helposti vuokratuksi sopivan asunnon Saint-Ouenin kirkon lähistöltä. Nukuttuaan yönsä kunnollisesti hän lähti aamulla harhailemaan kaupungille — hänellähän ei ollut mitään suunnitelmaa, mitään ajatusta siitä, miten toimisi Neitsyen puolesta. Hän toivoi kaupunkia katsellessaan keksivänsä jonkin neuvon.

Jeanne oli saanut koko Rouenin kuohuksiin. Hänestä puhuttiin kaikkialla: englantilaiset ja englantilaismieli-

set vihaa uhkuen ja halveksuen, ranskalaiset masentuneina, säälivinä ja varovasti — tiedettiinhän englantilaisten poltattaneen roviolla naisen, joka oli tullut sanoneeksi, että Jeanne oli hyvä.

Sire de Gallardon pistäytyi silmäilemässä linnaakin. Varsin pian hän huomasi, ettei sinne ollut noin vain yrittämistä. Vartiointi oli peräti tarkkaa: jokaisen pyrkijän oli tarkoin selitettävä, kuka hän oli, mitä tahtoi ja ketä haki. Linnan muurit vilisivät sotilaita, ja pimeän tullen sytytettiin joka puolelle soihtuja. Oli siis mahdotonta pujahtaa huomaamattomasti yli muurien, joiden juurta vallihautain vihreä, limainen ja pahanhajuinen, mätänevä vesi huuhteli. Itse vallihaudassa liikuskeli sitäpaitsi muutamia vartiomiehiä matalapohjaisella ruuhella soudellen. Ja Jeannen vankikopissa — se tiedettiin yleisesti — oli aina viisi *houssepaillieria* vartiossa, ja kopin etuhuoneessa kaksi. Sitäpaitsi Neitsyt oli raskailla kahleilla kytketty vuoteeseensa. Niinpä de Gallardon heitti sikseen tuumailut väkivaltaisesta tai salaisesta linnaan tunkeutumisesta: olihan selvää, ettei yksinäinen mies, parhain ja urhoollisinkaan, voisi toimittaa Jeannea pois tyrmästään. Hän päätti tyytyä toistaiseksi vain odottelemaan, ehkäpä aika neuvon toisi. Ja aikaa hänelle taas varmasti jäisi — kaikki viittasi siihen, että Neitsyen oikeusjutusta kehittyisi perin pitkällinen. Asiain nopeaa käsittelyä hidasti ennen kaikkea tuomioistuimen valtava suuruus — niin väkevää ja mahtavaa

tuomioistuinta ei varmasti ollut milloinkaan kokoontunut *yhtä* ihmistä tuomitsemaan. Siihen kuului kymmenittäin prelaatteja: piispoja, apotteja, kaniikkeja, samoin kymmeniä lakimiehiä, tuomareita ja oikeusoppineita, inkvisiittoreita, teologeja, tohtoreita ja maistereita. Koko tämän monisatapäisen, teologialta, kirkollisuudelta ja vanhoilta papereilta ja pölyltä tuoksuvan tuomarilauman olivat haalineet kokoon Henry Beaufort, Winchesterin kardinaali, ja Cauchon, Beauvais'n piispa. Viimemainittu nimitti yleiseksi syyttäjäksi kaniikki Jean d'Estivet'n, notaareiksi Guillaume Colles'n ja Guillaume Manchonin, todistajain kuulustelijaksi maître Jean de la Fontainen ja hänen apulaisekseen Jean Massieun.

Ylen valtava ja asiantunteva oli siis tuomioistuin, mutta niinpä sen tehtäväkin oli tavattoman tärkeä: sen oli pystyttävä osoittamaan Jeanne noidaksi ja se tehtävä, jonka Neitsyt väitti saaneensa Jumalalta, perkeleen inspiroimaksi; kun nämä kaksi seikkaa saataisiin todistetuiksi, seuraisi siitä itsestään, että Kaarlen kruunaus menettäisi kaiken merkityksensä, hänen oikeutensa Ranskan kruunuun kävisi epäiltäväksi, ranskalaisten sotavoitot muuttuisivat saatanan teoiksi ja niin ollen arvottomiksi, ja ranskalaisten usko itseensä ja mahdollisuuksiinsa romahtaisi. Lyhyesti: jos Neitsyt kyettäisiin osoittamaan paholaisen välikappaleeksi, voitaisiin uudesti syntynyt Ranskan kuningaskunta katsoa

saatanan aikaansaannokseksi. Se olisi ollut valtakunnan loppu.

Riistääkseen Jeannelta kaikki mahdollisuudet, estääkseen mitään soraääniä kuulumasta ja ollakseen varma, että tuomio tulisi yksimielisesti sellaiseksi kuin englantilaiset sen tahtoivat, piispa Cauchon suoritti vielä vähää ennen oikeudenkäynnin alkua täydellisen tuomioistuimen puhdistuksen: sen kolmestakymmenestä kaniikista eroitettiin kolmetoista ranskalaismielisiksi epäiltyinä ja kaikki Rouenista kotoisin olevat kirkonmiehet, joiden tilalle kutsuttiin Pariisin yliopiston oppineita. Sitten vasta Cauchon oli varma siitä, että oikeuden koneisto toimisi ja kävisi juuri niinkuin englantilaiset halusivat.

Helmikuun kahdentenakymmenentenäensimmäisenä päivänä mahtava tuomioistuin aloitti hyökkäyksensä yhdeksäntoistavuotiasta paimentyttöä vastaan. Kärpännahkassa ja purppurassa koreilevat prelaatit ahdistivat Jeannea todellisella kysymyskuurolla, mutta hän ei häkeltynyt.

»Seigneurs», hän sanoi, »en voi kuulla kaikkia yhtaikaa; puhukaa yksi kerrallaan, olkaa hyvä!»

»No niin, mitä kieltä Pyhä Margareta käytti sinua puhutellessaan?»

»Ranskaapa tietysti; nähkääs, eihän hän ole englantilaisten ystävä!» vastasi Jeanne.

»Miten Pyhä Mikael oli pukeutunut sinulle ilmestyessään? Oliko hän ehkä alasti?»

»Oh, luuletteko, ettei Jumalalla ole vaatteita pyhiensä pukemiseen?»

»Oletko armon tilassa?»

»Jollen ole, Jumala minut siihen saattaa, jos olen, Jumala minut siinä pitää!»

Jeanne osasi vastata, häntä ei saatu sanoilla ansaan! Kiukukseen piispa Cauchon kaiken lisäksi huomasi, että monet tuomareista alkoivat muuttua Jeannelle suosiollisiksi; Jean Lohier ja Nicolas de Houppeville puhuivat avoimesti oikeusrikoksesta, piispa Jean de Saint-Avit vaati asian jättämistä paavin ratkaistavaksi. Luonnollisesti heidät erotettiin tuomioistuimesta. Käsittelyä jatkettaessa monet Jeannelle suosiolliset todistukset jätettiin huomiotta, sensijaan tuotiin tärkeästi esille joitakin todistuksia, jotka oli saatu kiristyksin ja uhkauksin. Jeanne *oli* saatava syylliseksi todistetuksi ja tuomituksi, Englannin arvo ja kunnia vaati sitä!

Joka aamu, tuomarien linnaan mennessä, ja joka ilta, heidän sieltä palatessaan, kokoontui kansaa linnan portille. Ensi aikoina se oli ollut äänetöntä, sitten se alkoi heitellä tuomareille pilkkasanoja, ja lopuksi se kävi niin rohkeaksi, että nakkeli heitä mädillä munilla ja juurikkailla ja syljeskeli heidän kärpännahkavaipoilleen. Tämä tuotti synkkää iloa sire de Gallardonille, joka usein kuljeskeli linnan vaiheilla. Joskus hän jopa kuvitteli voi-

vansa kansanjoukon johtajana tunkeutua väkivalloin linnaan Jeannen vapauttaakseen, mutta pian hän luopui tästä ajatuksesta: englantilaisilla oli sittenkin aseet ja voima, rouenilaisilla vain paljaat kädet ja hävytön kieli, mutta hyvin vähän rohkeutta.

Eräänä iltana, katsellessaan taas tapansa mukaan linnasta poistuvia tuomareita, Archambaud de Gallardon kuuli rotevan, merimieheltä vaikuttavan miehen kuiskuttavan toiselle:

»Kuulehan, Gaston, näetkö tuon punapukuisen veikon, joka on paksumpi kuin pitkä? No niin, hän on Guillaume Manchon: sanovat, että hän on pirullisin kaikista noista piruista, hän tekee kaikkensa Neitsyttä kiusatakseen. Tuon miehen näkeminen ellottaa minua. Piteletkö sinä häntä selällään, jos minä lasken hänen kasvoilleen kaiken sen minkä kaksi tuntia sitten söin?»

»Herra varjelkoon, en!» kauhistui toinen.

»No, sitten minä painan hänen naamansa siihen, mitä siat ovat tehneet kadulle! Totta vieköön, sen teen!»

»Varo itseäsi mokomasta? Jos joudut kiinni, päädyt auttamatta hirsipuuhun!»

»Äh, ei minua niin vain kiinni oteta . . . Nyt menen, en voi olla käsittelemättä häntä!»

»Olet hullu!» mörähti Gastoniksi nimetty. »Älä mene!»

Mutta toinen oli jo lähtenyt seurailemaan Guillaume Manchonia, joka arvokkaasti ja ylen tärkeän näköisenä

asteli asuntoaan kohti. Sire de Gallardon näytti äkkiä saavan jonkin päähänpiston, ja lähti puolestaan astelemaan merimiehen jäljissä. Tämä läheni askel askeleelta prelaattia, ja eräällä kapealla kujalla hän hyökkäsi tämän kimppuun, kaatoi hänet sikojen polkemaan ja likaamaan kadun lokaan, painoi ensin hänen naamansa siihen, käänsi sitten hänet selälleen, istui säälittä hänen vatsansa päälle ja alkoi leipoa häntä molemmille poskille. Manchon koetti turhaan saada ääntä kurkustaan: hänen nenänsä ja suunsa oli täynnä liejua.

Sire de Gallardon pysähtyi parin, kolmen askeleen päähän miehistä ja katseli tovin aikaa aivan rauhallisesti ja hyväksyvin ilmein tätä pahoinpitelyä. Mutta sitten hän yhtäkkiä kävi merimiehen kimppuun, sysäsi puolestaan hänet lokaan selälleen ja puristi kurkusta.

»Kuule, mies!» sähisi hän, »jos tahdot henkesi säilyttää, niin pysyt nyt äänettömänä kuin olisit kuollut, ymmärrätkö?»

Miehen oli pakko ymmärtää, sillä ritarin ote oli rautaisen luja.

»Tappakaa hänet! Tappakaa hänet!» läähätti Manchon innostuneesti ja syljeskeli saastaa suustaan.

»Hän on kuollut», selitti de Gallardon tyynesti ja nousi ylös. »Messire, teidän ei pitäisi kuljeskella yksin, henkenne on aina vaarassa. Olen kuullut, että joukko tämän konnan tapaisia lurjuksia on vannonnt tappavansa kaikki tuon noitaneitsyen tuomarit!»

»Todellako!» mutisi Guillaume Manchon, ja jolleivät hänen kasvonsa olisi olleet niin peräti siivottomat, olisi sire Archambaud nähnyt niiden kalpenemisen. »Niin, miestä, joka tekee velvollisuutensa, vihataan ... Sire, ettekö voisi vielä pistää miekallanne tuota miestä, minusta tuntuu, että hän ei ole aivan hengetön!»

»Kyllä hän on», vakuutti ritari verenhimoiselle prelaatille. »Saanen nyt saatella teidät kotiovellenne, ettei mitään uusia murhayrityksiä tapahdu ...»

»Tietenkin, mielihyvin, sire!» vakuutti Guillaume Manchon innostuneesti ja kiitollisena.

He lähtivät. Heidän ehdittyään lähimmän kadunkulman taakse merimies kömpi pystyyn loasta. Hän silmäili tyhmistyneenä suuntaan, johon messire Manchon ja ritari olivat kadonneet, koetteli kurkkuaan ja katseli sitten hopearahaa, jonka de Gallardon oli salavihkaa hänen kouraansa työntänyt.

»Saakeli soikoon, jos ymmärrän tästä mitään!» murisi hän.

Tämä tapaus teki de Gallardonista messire Manchonin suosikin. Nuori ritari otti tavakseen saatella häntä aamuisin ja iltaisin, ja prelaatti oli siitä ihastuksissaan ja mielissään. Hän oli kovin yksin: ranskalaismieliset rouenilaiset vihasivat häntä, englantilaiset halveksivat häntä luopiona ja ammattiveljet inhosivat häntä; niinpä hän todellakin oli mielissään de Gallardonin ystävällisyydestä.

»Minua ei ymmärretä!» valitti hän. »Rouenilaiset ovat hulluja! He vihaavat minua ja muita Neitsyen tuomareita . . . No niin, tosihan on, ettei Jeannen syyllisyys ole kovinkaan varma, ja että jos hänet tuomitaan kuolemaan — ja siitä ei ole epäilyäkään — hän ehkä kuolee viattomana, mutta . . . no, mitäpä merkitsee, jos joku paimentyttö kuolee! Se rauhoittaa englantilaisia. On aivan järjetöntä ärsyttää heitä, siitä seuraa vain kärsimystä kaikille. He ovat joka tapauksessa vahvempia, ja minä ajattelen käytännöllisesti. He tahtovat tuon paimentytön henkeä; hyvä, annetaan se heille, niin saamme olla rauhassa, meistä tulee vähitellen ystäviä. Ymmärrättekö minua?»

»Ymmärrän», vastasi de Gallardon huolettomasti. »Ystävyys on tärkeä asia, sen takia voi kyllä uhrata jonkun paimentytön. Muuten: olisipa hauska nähdä tuota noitaa! Enkö voisi mennä linnaan häntä katsomaan?»

»Se ei ole niinkään helppo asia», vastasi messire Manchon tärkeästi, »mutta minä voin järjestää sen asian!»

Niin hän järjestikin: sire de Gallardon pääsi käymään Bouvreuilin tornissa. Manchon itse ohjasi hänet tyrmän ovelle, mutta sen sisäpuolelle ei tuomareillakaan ollut lupa mennä, he saivat tyytyä muiden tapaan katselemaan vankia oven rautaristikkojen välitse. Kahlittu Jeanne makasi haisevilla, homeisilla oljilla ja isot rotat juoksentelivat vingahdellen hänen ylitseen.

Sire de Gallardon tuijotti häneen kiinteästi, mutta Neitsyt ei nostanut katsettaan, ei hievahtanutkaan. *Houssepaillierit*, jotka oli sijoitettu hänen koppiinsa, melusivat ja rähisivät, juttelivat ruokottomuuksia ja, pelasivat arpakuutioilla; he olivat sitäpaitsi melkoisesti humalassa.

»Siinä hän nyt on, se noita!» sanoi Guillaume Manchon tyytyväisenä. »Miksi muuten puristatte tuolla tavalla ristikoita? Rystysenne ovat aivan valkoiset!»

Sire Archambaud ei vastannut mitään. Hänen oli ponnistettava kaikki voimansa hallitakseen itsensä, ollakseen ryhtymättä väkivaltaisuuksiin, voidakseen pidättyä tarttumasta Guillaume Manchonin kurkkuun tai paljastamasta miekkaansa käydäkseen vartijoiden kimppuun.

»Mutta ... eikö tämä ole sentään liian ankaraa, liian julmaa häntä kohtaan? Katsokaa, seinät valuvat vettä ... koko koppi huokuu saastaisuutta, likaa ja tautisuutta ... Tämä vankila on hirvittävä!» sai de Gallardon vihdoin sanoneeksi.

Guillaume Manchon näytti ällistyneeltä.

»Liian ankaraa? Liian julmaa? Oh, tämä on omiaan pehmentämään hänen mieltään. Meidänhän on saatava hänet tunnustamaan, myöntämään, että hänen tekojensa takana on paholainen!»

Samassa alkoi portaista kuulua ääniä, aseiden helinää ja kannusten kilinää, ja joukko upeasti pukeutuneita

ritareita, joita soihdunkantajat saattoivat, ilmestyi näkösälle. Manchon tarttui toveriaan hihasta ja veti hänet taemmaksi.

»Keitä he ovat?» tiedusti sire Archambaud.

»Suuria herroja!» kuiskutti messire Manchon kunnioituksesta ja nöyryydestä vavisten. »Tuo muhkea herra, jolla on arpi poskessaan, on itse Englannin kansleri, kreivi Humfrey Stafford, tuo nuori ritari Jean de Luxembourg, Jeannen vangitsija, tuo kirkonmies de Luxembourgin veli, Thérouannen piispa ja tuo viimeisenä asteleva synkkä mies on Warwickin kreivi, Rouenin kuvernööri . . .»

Kreivi Warwick antoi merkin, ja Jeannen tyrmän vartijat kiiruhtivat aukaisemaan jykevät lukot. Rautainen ristikko-ovi kiertyi kitisten ja naristen sivulle, ja ylimykset astuivat koppiin.

»Etkö ymmärrä nousta ylös, noita?» kiljahti kreivi Warwick.

Jeanne kohotti päätään ja nousi sitten seisomaan.

»Sinä olet ylpeä tyttö», virkkoi Therouannen piispa. »Milloin nöyrryt ja tunnustat syntisi, milloin myönnät, että tehtäväsi oli perkeleestä?»

»Olen milloin tahansa valmis nöyrtymään ja syntini tunnustamaan, mutta sitä en tunnusta milloinkaan, että tehtaväni olisi ollut perkeleestä; olen Jumalan välikappale!»

»Aina vain tämä uppiniskaisuus . . . Entäpä, jos sinut

tuomitaan kuolemaan, kaulasi katkaistaan tai sinut poltetaan!» sanoi sir Humfrey.

»Tiedän hyvin, että englantilaiset minut surmaavat, koska uskovat kuolemani jälkeen valloittavansa Ranskan kuningaskunnan. Mutta vaikka teitä olisi satatuhatta enemmän kuin teitä nyt on, ette te siinä onnistu!» vastasi Jeanne lujasti.

Tämä vastaus sai Staffordin raivoihinsa; hän sieppasi tikarinsa ja kohotti sen Jeannea kohti, mutta kreivi Warwick tarttui hänen käteensä.

»Ei niin, sir Humfrey, ei niin! Ensin hänet on saatava selitetyksi syylliseksi ja sitten julkisesti rangaistava; se on kuninkaan tahto!»

Stafford mutisi jotakin, kääntyi ja asteli äkeänä tiehensä. Muut katselivat toisiinsa, sitten he seurasivat häntä. Mutta ennenkuin he ehtivät kadota tornin ahtaaseen käytävään, Jeanne huudahti:

»Seigneur de Luxembourg!»

Nuori ylimys pysähtyi vastahakoisesti.

»Niin?» mutisi hän.

»Tervehdi puolestani vaimoasi, madame de Luxembourgia!» virkkoi Neitsyt. »Hän oli hyvä minulle, ja tiedän, että hän vastusti luovuttamistani englantilaisille. Kun se oli päätetty, hän pyysi minulta anteeksi; mieheni on niin heikko, hän sanoi. Olen antanut sen anteeksi, seigneur de Luxembourg!»

Tämän lausuttuaan Jeanne istuutui olkivuoteelleen. Jean de Luxembourg seisoi hetkisen paikallaan, sitten hän jatkoi matkaansa, ja hän näytti nuorelta koiralta, joka on saanut ruoskaa isännältään.

»Menkäämme!» sanoi sire Archambaud messire Manchonille. »Menkäämme! Täällä tulee sairaaksi!»

Prelaatti seurasi hiukan ihmeissään kumppaniaan.

»Te näytätte tosiaankin hiukan sairaalta ... Mutta tuo tyttö ei sairastu! Hän on sitkeä ... Kerran tulee kuitenkin hetki, jolloin hänkin pehmiää, murtuu, tunnustaa ...»

Jeannen kestävyys oli kuitenkin ilmiömäinen; hän ei sairastunut, hän ei murtunut, hän ei myöntänyt, hän ei tunnustanut. Englantilaiset alkoivat ärtyä, kyllästyä, he vaativat nopeutta asiaan, tuloksia — heille mieleisiä tuloksia. Cauchon turvautui peloitteluun: Neitsyt saatettiin inkvisiittorien kidutuskammioon, hänelle näytettiin sen kammottavia välineitä, polttorautoja, peukaloruuveja, *estrapadaa*, pyörää ja hevosta, kaikenlaisia pirullisia kojeita, joilla voitiin vähitellen murskata jäsenet tai kiskoa ne sijoiltaan, musertaa luut, korventaa jalat, repiä kieli, puristaa silmät kuopistaan ... Jeanne katseli kaikkea, kalpeni — mutta ei taipunut.

Cauchon turvautui nyt uuteen keinoon. Hän lähetti Neitsyen luo Loyseleur-nimisen papin, joka selitti olevansa sotavanki ja kuningas Kaarlen kannattaja. Pappia Jeanne ei osannut epäillä. Niinpä Loyseleur saavut-

tikin nopeasti hänen luottamuksensa. Tyttö ripittäytyi hänelle — ja piilopaikastaan Loyseleurin apurit kirjoittivat muistiin kaiken, mitä Neitsyt sanoi. Tämä kataluus meni kuitenkin täysin hukkaan: Neitsyt kertoi rippi-isälle samat asiat, jotka hän oli tuomareillekin ilmoittanut.

Cauchon alkoi tulla todella levottomaksi. Jollei hän nopeasti pystyisi todistamaan Jeannen tehtävän perkeleellistä alkuperää, saattoi käydä niin, ettei hänestä milloinkaan tulisi arkkipiispaa — ja hän oli jo sallinut käytettävän itsestään nimitystä *monseigneur l'archêveque.* Asian epäonnistumisesta saattoi seurata vielä muutakin ikävyyttä, mahdollisesti vankeuttakin. Tätä välttääkseen Cauchon keksi nyt järjestää näytelmän, josta hän uskoi saavansa jotakin tulosta — suuriakin tuloksia. Eräänä kauniina kevätkesän aamuna Jeanne saatettiin Saint-Ouenin hautausmaalle, jonne oli pystytetty kaksi korkeaa lavaa: toiselle olivat sijoittuneet Winchesterin kardinaali ja kolmekymmentäviisi tuomaria sihteereineen, toisella seisoi joukko synkeitä inkvisition miehiä ja punapukuinen pyöveli leveäteräisine kirveineen; ja tälle lavalle johdettiin nyt Neitsytkin. Koko hautausmaa oli täynnä uteliasta, levotonta yleisöä, ja sen joukossa seisoi kalpea ja tuima sire de Gallardonkin.

»Jeanne», sanoi Loyseleur kalvakalle ja sairaan näköiselle Neitsyelle, »jos lupaat alistua ja luovut miehen-

puvusta, sinut jätetään kirkolle ja pääset englantilaisten vankeudesta!»

Neitsyt ei näyttänyt aluksi kuulevankaan, mitä hänelle puhuttiin, vaan katseli taivaalla sinkoilevia pääskysiä, aurinkoa, juuri lehtensä saaneita puita.

»Kuulitko, mitä sanoin sinulle?» tiedusti Loyseleur.

Jeanne vilkaisi häneen mitään vastaamatta. Sitten hän katsahti toiselle lavalle, jossa kardinaali leventeli purppurassaan ja tuomarit kärpännahkalla reunustetuissa viitoissaan. Muiden joukossa siellä oli myös muuan Guillaume Erart-niminen pöyhkeän näköinen prelaatti, joka nyt juhlallisesti nousi ja tuli Neitsyen luokse. Hänen oli määrä puhua Lotringin tytölle. Kardinaalin ja piispojen läsnäolo sai hänet yrittämään parhainta retoorista taitoaan.

»Oi jalo Ranska, miten sinua onkaan petetty!» huusi hän pateettisesti ja ääntään värisyttäen. »Sinä olet aina ollut hurskas kansakunta, mutta nyt on Kaarle, joka on olevinaan kuninkaasi, tehnyt sinut kerettiläiseksi, luopioksi, antaessaan huonomaineisen, perkeleen käskyläisenä toimineen naisen johtaa toimiaan. Siten olet myös sinä, Kaarle, tullut kerettiläiseksi, kelvottomaksi hallitsemaan kansaasi . . .»

Neitsyt, jota siihen saakka näytti kiinnostaneen vain keväisen päivän säteily ja lintujen laulu, näytti äkkiä kuin heräävän.

»*Par ma foi, sire,* kaikella kunnioituksella minä us-

kallan sanoa ja vannoa, ettei kuninkaani ole sellainen, millaiseksi sinä häntä sanot, vaan jaloin kaikista kristityistä!» julisti hän kuuluvalla, kirkkaalla äänellä.

Kansanjoukko kohahti, prelaatit synkkenivät.

»Hän uskoo *vieläkin* kuninkaaseen!» totesi de Gallardon.

Maître Erart kiukustui.

»Vaientakaa hänet!» huusi hän kiivaasti. »Vaientakaa tuo nainen!»

Samalla hetkellä piispa Cauchon nousi pystyyn ja ryhtyi hengästyneellä äänellä lukemaan valmiiksi laadittua tuomiota, joka julisti Neitsyen noidaksi, paholaisen palvelijaksi, kerettiläiseksi, luopioksi, jumalanpilkkaajaksi, kavalaksi ja verenhimoiseksi naiseksi. Jeanne kuunteli häntä kalpeana ja huulet värähdellen.

»Alistu! Tunnusta!» huohotti Erart hänen korvaansa.

»Tunnusta!» ulvoivat sotilaat.

»Tunnusta! Alistu!» kirkuivat piispat kiihtymyksestä punaisina.

Melu oli suunnaton, korviahuumaava, ilma oli täynnä vihaa ja kirouksia — mutta myös mykkää myötätuntoa, sääliä, joka ei uskaltanut pukeutua sanoiksi. Kansanjoukosta joku heitti kiven Neitsyttä kohti. Se ei osunut, mutta siltikin Jeanne horjahti ja katseli kauhistunein silmin ympärilleen.

»Tunnusta, Jeanne, alistu, Jeanne!» huusi maître Erart raivokkaasti. »Etkö ymmärrä, että me rakastam-

me sinua, me säälimme sinua, me tahdomme vain sinun parastasi!»

Jeanne katseli Erartin hikisiä, punaisia, kiiltäviä kasvoja ja vetäytyi pari askelta taaksepäin. Mies uhosi valhetta ja petollisuutta, hänen silmänsä olivat inhoittavat.

»Jeanne!» kuiskutti Loyseleur. »Katso tätä paperia! Kirjoita siihen nimesi, niin säästyt roviolta, pääset vankilastasi, sinut annetaan kirkon huostaan!»

Kuin hänen sanojensa säestykseksi pyöveli antoi raskaan kirveensä terän kumahtaen iskeä lavan palkkeihin. Neitsyen silmät osuivat mestausaseen veritahraiseen, leveään terään, ja hän hätkähti.

»Jos kirjoitan, niin . . . niin enkö sitten enää ole englantilaisten vanki?»

»Et, et!» vakuutti Loyseleur innokkaasti. »Silloin kuulut lempeälle, armeliaalle kirkolle, joka kammoaa verta. Kirjoita nimesi tuohon!»

Jeanne katseli tutkivasti Loyseleurin räpytteleviä silmiä, hymyili sitten väsynesti, otti tarjotun hanhensulan ja piirsi sillä paperille ympyrän — hänhän ei osannut kirjoittaa. Paperilla oli kuusi kirjoitettua riviä — mutta myöhemmin se muuttui kuusisivuiseksi, ja sisälsi kaikki ne tunnustukset, joita englantilaiset Neitsyeltä vaativat.

»Se on siinä, se on siinä!» kähisi Loyseleur riemastuneena ja katseli paperia.

»Niin, se on siinä, olen tehnyt sen», sanoi Jeanne surullisesti. »Nyt olen siis kirkon vanki . . . *Armeliaan* kirkon vanki!»

Sire de Gallardon, joka oli tunkeutunut aivan lavan juurelle, huokasi helpotuksesta: Jeanne oli pelastanut henkensä! Mutta samalla nuori ritari tunsi tavatonta pettymystä — mistä, sitä hän ei osannut oikein itselleen selittää. Eihän hän missään tapauksessa halunnut nähdä Neitsyttä roviolla. Ja kuitenkin . . .

»Neitsyestä ei tullut marttyyriä», ajatteli hän. »Jolandan inhoittava suunnitelma ei toteutunut . . .»

Mutta hän ei jaksanut iloita tästä asiasta. Hän kääntyi, kulki ihmisjoukon läpi, ja asteli hitaasti, synkissä mietteissä matkoihinsa. Saint-Godardin edustalla hän pysähtyi, tuumiskeli hetkisen, astui sitten sisälle, polvistui Pyhän Neitsyen kuvan eteen ja rukoili palavasti. Mutta kun hän poistui, hänestä tuntui, ettei hän ollut saanut minkäänlaista lohdutusta eikä selitystä siihen, mitä oli pyytänyt, kysynyt.

Melkein huomaamattaan hän kosketteli varovaisesti hihansa viininpunaista nauhaa, ikäänkuin sitä hyväillen.

Neitsyt oli otaksunut —ja niinhän kaikki olivat asian käsittäneet — että hänet olisi viety Saint-Ouenin hautausmaalta »armeliaan kirkon vankina» johonkin luostariin, nunnien vartioitavaksi. Mutta niinpä ei käynytkään.

»Toimittakaa noita sinne, mistä olette hänet tänne tuoneetkin!» oli piispa Cauchon sanonut sotilaille — ja niin Jeanne kuljetettiin takaisin Bouvreuilin synkkään ja saastaiseen, valottomaan ja homeenhajuiseen torniin. Mutta nyt, kun häneltä oli julkisesti saatu »tunnustus», kun hän oli alistunut, ei hän enää ollut vankina niin tärkeä ja kallisarvoinen kuin aikaisemmin. Siksipä hänen vartiointiaan lievennettiin: hänen vankikoppiinsa ei enää asetettu sotilaita, ja oven ulkopuolelle sijoitettiin kahden vartijan asemesta vain yksi.

Iltapäivällä de Gallardon — joka oli saanut kuulla, että Neitsyt olikin uudestaan viety Bouvreuilin torniin — ilmestyi sinne. Siinä ei ollut nyt mitään vaikeuksia. Hänethän tunnettiin linnassa messire Manchonin kumppanina; niinpä kukaan ei millään tavalla estellyt hänen pääsyään tyrmään.

»Kuulehan, mies», sanoi sire Archambaud vartiosotilaalle, »minulla olisi tähdellistä kahdenkeskistä asiaa tuolle noidalle. Etköhän siirtyisi hetkeksi tuonne käytävään?»

Sotilas pyöritteli kädessään hopearahaa, jonka ritari oli hänelle ojentanut.

»Kahdenkeskistä asiaa?» kummaili hän. »Eräällä *gentlemannillakin* oli kerran olevinaan hänelle kahdenkeskistä asiaa. Hänet päästettiin paimentytön koppiin, mutta tuo pikku noita piti puolensa, hän haluaa kuolla neitsyenä. Ja nyt se kyllä tapahtuukin, hänhän on niin heikko ja laihtunut, ettei kukaan mies välittäisi . . .»

»Ole vaiti!» tivahti de Gallardon äkeästi. »Minulla ei ole mitään tekemistä hänen tyrmässään. Tahdon vain puhua hänen kanssaan.»

»Ehkäpä laulat hänelle lemmenlaulun!» virnuili sotamies. »Mutta minusta olisi ollut hauskempi katsella pientä painiskeluasi hänen kanssaan . . .»

»Raha kelpasi sinulle; mene siis matkoihisi!»

Sotamies kohautti olkapäitään ja siirtyi vetelästi kauemmaksi.

»Jeanne!» lausui sire Archambaud.

Oljilla lepäävä Neitsyt kohotti päätään, katseli ritaria, nousi ylös, astui oven luo ja silmäili häntä lähempääkin. Hänen kasvonsa olivat pelottavan kalpeat ja itkun turvottamat, ja hänen kätensä vapisivat.

»Kuka sinä olet?» kysyi hän hiljaa. »Mitä tahdot?»

»Ettekö tunne minua? Olen Archambaud de Gallardon.»

»Ah, nyt muistan — olen nähnyt sinut kuningatar Jolandan luona, olet taistellutkin rinnallani. Oletko sinäkin nyt liittynyt goddeneihin?»

»Enhän toki!» huudahti de Gallardon punastuen. »Olen ollut täällä jo monta viikkoa — ajatukseni oli pelastaa teidät! Mutta en ole keksinyt mitään keinoa. Vartiointi on ollut liian tarkkaa. Ja nyt . . .»

»Ja nyt minä olen tunnustanut, alistunut . . . En voinut tehdä muuta. Pyhimykseni eivät enää puhuneet minulle, eivät vastanneet kysymyksiini. Ah, eräänä päivänä riemastuin, kuulin äänen jostakin, Pyhä Mikael sanoi tulleensa luokseni! Mutta ääni ei ollut hänen, ei — minä epäilin sitä, ja sitten minä keksinkin, että se oli Loyseleur . . .»

»Ovatko . . . ovatko he yrittäneet pettää teitä tuollaisella tavalla?» läähätti de Gallardon.

»Kyllä . . . ja eräänä päivänä Loyseleur oli olevinaan lotrinkilainen suutari! Mutta hän ei onnistunut pettämään minua, en puhunut hänelle mitään . . . Niin, kuolema ei uhkaa minua enää, mutta minä olen silti täällä kauheassa tyrmässä. Millaista on ulkona?»

»Ulkona . . . Siellä on kevät. Aurinko paistaa, lokit huutavat satamassa, linnut laulavat, kukat tuoksuvat . . .»

»Ja kotona, Domrémyssä, nuoret tanssivat. Naisten

puun ympärillä ja ripustavat sen oksille kukkaseppeleitä ... Ja joen rannalla lapset pitävät juoksukilpailuja — minä voitin monta kertaa veljenikin! Siellä kasvoi myös punaisia unikoita — minä rakastan niitä, niinkuin minä rakastan kaikkea, mitä siellä on: kotitaloa, niittyä, jokea, kirkkoa, valkoisia lampaita, joita paimensin ... Siellä ne kulkevat nytkin, kukkaisella niityllä, ja tammimetsässä laulavat linnut, ja pääskyt sinkoilevat taivaalla ...»

Jeanne vaikeni hetkeksi. Kuului vain pisaroiden tippumista kosteista seinistä ja rottien vingahtelua.

»Sire Archambaud, miksi pyhimykseni eivät puhu minulle, miksi? Minä olen onneton, sillä minä en tiedä, mitä tehdä! Minä tunnustin, taivuin — oliko se oikein vai oliko se väärin? Pyhimykset eivät sano sitä minulle. Joka tapauksessa kadun heikkouttani, myöntyväisyyttäni. Olen ajatellut, pitäisikö minun ehkä peruuttaa tunnustukseni ...»

»Ei, älkää toki, sitä ette saa tehdä! Sehän veisi teidät roviolle!»

»Entä sitten? Pelkäsin sitä hetken, mutta en pelkää enää. Ajattelin, että koska kuolemastani ei enää ole hyötyä Ranskalle ja kuninkaalle, minä voin piirtää nimeni pergamenttiin ja siten pelastaa elämäni, mutta ...»

»Jeanne!» huudahti ritari kiihkeästi, »te ette saa ajatella noin! Ettehän voi auttaa Ranskaa ja kuningasta roviolle nousemalla ...»

Sire de Gallardon vaikeni äkkiä. Mitä Jolanda olikaan sanonut marttyyristä?

»Jeanne, tiedättekö, miksi olette täällä?» kysyi hän käheästi.

»Koska minut petettiin ja myytiin!»

»Niin, mutta tiedättekö, kuka sen teki?»

»Muuan mies — minulle on kerrottu, että Guillaume de Flavy myi minut, vaikka burgundilaiset väittivätkin, etteivät he olleet ostaneet de Flavya.»

»Ei kukaan maksanut de Flavylle mitään — hän totteli vain käskyä. Ja tiedättekö, kuka antoi sen käskyn? Mistäpä sen tietäisitte! Kuningatar Jolanda sen teki, Jeanne!»

Neitsyt painoi otsansa oven rautaristikoihin.

»Kuningatar Jolanda? Miksi hän olisi pettänyt minut?»

»Koska hän tahtoi teidän kuolemaanne!» sanoi de Gallardon kiihkoisasti. »Hänen ajatuksensa oli, että elävänä te ette enää voinut Ranskan asiaa edistää, mutta kuolleena, marttyyrinä, te ehkä voisitte viedä työnne päätökseen! Siksipä hän antoi Guillaume de Flavylle käskyn toimittaa teidät burgundilaisten käsiin. Ja minä, minä toin sen käskyn de Flavylle! Mutta vannon, ettei minulla ollut aavistustakaan kirjeen sisällöstä. Jos olisin sen tiennyt, ei se ikinä olisi tullut perille. Mieluummin olisin katkaissut oikean käteni kuin . . .»

Sire de Gallardon keskeytti puheensa ja katseli ih-

meissään Jeanneen. Tämän kalpeat, väsyneet kasvot olivat yhtäkkiä punehtuneet, hänen himmenneisiin silmiinsä oli syttynyt entinen loiste, hänen huulilleen ilmestynyt entinen hymy. Hän oli jälleen se tyttö, joka oli johtanut Ranskan armeijaa voittoihin.

»Sire de Gallardon!» henkäisi hän kiihkeästi. »Sinä olet tullut taivaan lähettämänä! Olet pyhimysten välikappale: sinä olet tullut sanomaan minulle sen, mitä minun on tehtävä! Nyt tiedän jälleen, mitä tietä minun on kulkeminen!»

»Jeanne, mitä puhuttekaan!» huudahti sire Archambad järkyttyneenä. »Tuo kuningatar Jolandan helvetillinen ajatus . . .»

»Se ajatus ei ole helvetillinen, se on oikea, se on hyvä ajatus!»

»Mutta sehän vie teidät suoraa päätä roviolle, kuolemaan! Kuningatar lähettää teidät kuolemaan, ja te sanotte sitä ajatusta hyväksi ja oikeaksi!»

»Hän lähettää minut kuolemaan Ranskan puolesta. Hänellä on siihen oikeus — vastustatko, jos hän käskee sinut tai jonkun muun sotilaan tekemään jotakin, joka voi merkitä kuolemaa?»

»En tietenkään vastusta, jos tuon käskyn täyttäminen merkitsee Ranskan asian edistämistä, mutta ettehän te ole sotilas, vaan . . .»

»Enkö *minä* olisi sotilas, sire de Gallardon? Mitä puhutkaan! Olen käskenyt Ranskan armeijaa, olen joh-

tanut sen voittoihin, olen haavoittunut taisteluissa! Minä olen sotilas! Ja kun kuningatar Jolanda tahtoo minun kuolevan, minä kuolen, koska siten ajan Ranskan asiaa!»

»Mutta . . . mutta . . . hänhän on inhottavasti pettänyt teidät ja . . .»

»Ei hän ole minua pettänyt. Hän on myös välikappale — Jumalan välikappale. Ja Jumala antoi hänen tehtäväkseen toimittaa minut vihollisten käsiin, että he minut surmaisivat. Miksi syytätte häntä? Eikö meidän herramme antanut poikaansa ihmisten ristiinnaulittavaksi, että hän kuolemallaan pelastaisi meidät kaikki? Minä pelastan kuolemallani Ranskan! Mene ja ilmoita tämä kuningatar Jolandalle: hän iloitsee siitä, vaikka se repii hänen sydäntään! Sano hänelle, että olen murheissani hänen puolestaan — ei ole helppoa lähettää toista kuolemaan!»

»Mutta, Jeanne . . .»

»Älä puhu minulle enempää, sire Archambaud! Et saa kuitenkaan minua enää päätöstäni muuttamaan! Pyydän sinua menemään nyt! Mene! Mene ja muista, etten pelkää kuolemaa — että sinun tullessasi murhe painoi sydäntäni kuin kallio, mutta että nyt iloitsen, koska jälleen näen tien, jota minun on kuljettava! Näkemiin, sire Archambaud!»

Archambaud de Gallardon katsoi hetkisen neitoon ja käsitti, ettei mitään ollut tehtävissä.

»Minä menen!» virkkoi hän tuskin kuuluvasti. »Hyvästi, Jeanne!»

»Näkemiin, sire Archambaud! Ja kun näet kuninkaan, tervehdi häntä puolestani!»

»Te — te uskotte vielä häneen!»

»Uskon — niinkuin kuningatar Jolandakin tekee. Sitäpaitsi ovat ääneni sanoneet minulle — ja ne eivät ole minua milloinkaan pettäneet — että ennenkuin seitsemän vuotta on kulunut, on Kaarle koko Ranskan herra eikä täällä nähdä yhtään englantilaista, ja hän, Kaarle, on silloin suuri kuningas . . . Mene nyt, Archambaud, mene!»

Sire de Gallardon poistui ajatukset sekavina, ohimot kolkuttaen. Hän tunsi kohtalon hirvittävästi leikkivän hänen kustannuksellaan: ensin se oli hänen kätensä välityksellä toimittanut de Flavylle käskyn, joka vei Neitsyen vihollisen valtaan, ja nyt se oli hänen suunsa kautta välittänyt Jeannelle viestin, jonka seuraamuksena olisi Neitsyen kuolema!

Ritari kierteli synkissä ajatuksissaan päämäärättä kaupunkia ja päätyi lopuksi jokirantaan. Hän katseli auringossa kimaltelevaa virtaa, istuutui sitten ruohoiselle pengermälle, kukkivan omenapuun varjoon ja alkoi hajamielisesti repiä ruohonpäitä ja heitellä niitä veteen. Hän heräsi mietteittään jonkun koskettaessa häntä olkapäähän.

»Kuka te olette?» tiuskaisi de Gallardon — hän ei ollut

juuri sillä mielellä, jolloin halusta heittäydytään juttusille.

»Arvelin vain, että tuntisitte minut», virkkoi häiritsijä sovittelevasti. »Olemme nähneet toisemme siihen aikaan, kun olimme molemmat vielä Kaarlen palveluksessa, mutta jokaisenhan on katsottava omaa etuaan . . .»

»Minä en jaksa muistaa teitä», tivahti de Gallardon.

»Mutta minä muistan. Näin teidät viimeksi Compiègnessä, tappelussa Guillaume de Flavyn kanssa.»

Archambaud de Gallardon hätkähti, turtumus haihtui hänestä.

»Ah, vai näitte te sen tapauksen! Kuuluitteko de Flavyn miehiin!»

»En. Kuljin samoilla asioilla kuin tekin — olin juuri tuonut kirjeen de Flavylle Sully-sur-Loiresta . . .»

»Keneltä?» huudahti sire Archambaud ja ponnahti pystyyn.

»Arkkipiispalta. Vähää myöhemmin tulitte te ja annoitte myös kirjeen de Flavylle. Se oli, niinkuin sittemmin sain kuulla, kuningatar Jolandalta. Kun Sully-sur-Loireen palattuani kerroin tapauksen arkkipiispalle, hän riemastui tavattomasti . . .»

»Riemastui? Mikä häntä siinä riemastutti?»

Mies kohautti olkapäitään.

»Mistä minä sen tietäisin, mutta hauskaa hänellä vain oli. Hän sanoi sire de la Trémouillelle jotakin tähän

tapaan: tuo nuori hupero Gallardon näyttää erehtyneen luulemaan Jolandaa käskyn antajaksi! No, luulkoon vain, en minä välitäkään erikoisemmin ottaa siitä kunniaa itselleni! —Sire, sanokaapa minulle, mikä tuo käsky mahtoi olla! Olen tuumiskellut asiaa paljonkin, mutta ... mutta tehän ette taida lainkaan kuunnella, mitä minä puhun!»

Sotilas tuijotti hetkisen sire de Gallardonia.

»Mieshän on hiukan sekaisin päästään!» mutisi hän sitten. »Hymyilee ... ja kuitenkin hänellä on kyyneleet silmissä ... ja hän on ... hän on niinkuin ei olisikaan täällä ... Sire, mikä teille tuli?»

Archambaud de Gallardon ei vastannut mitään, siveli vain varovaisesti käsivartensa viininpunaista nauhaa. Sotilas katseli häntä vielä hetkisen, kohautti sitten olkapäitään ja jotakin itsekseen mutisten meni matkoihinsa. Mutta ritari istuutui uudestaan omenapuun juurelle.

»Jolanda ei siis antanutkaan käskyä Jeannen jättämisestä burgundilaisille ... hänen kirjeensä sisälsi jotakin aivan muuta. Ja minä, hullu, minä uskoin ... luulin ...»

Hän tuijotti virran pyörteisiin, vaikkei niitä nähnytkään. Jälleen hänen sormensa tapailivat hihan viininpunaista silkkinauhaa ja silittivät sitä kuin hyväillen. Kun hän sitten vihdoin nousi ylös, oli hänen kasvoillaan yhdellä kertaa sekä masentunut että hillittyä iloa hei-

jastava ilme. Maailma tuntui paljon paremmalta, paljon valoisammalta kuin hetkeä aikaisemmin.

Majapaikkaan astellessaan de Gallardon huomasi kaupungin ilmapiirin tavallista levottomammaksi. Ilmassa oli uhkaa ja metelin tuntua. Englantilaiset sotilaat kuljeksivat meluisina laumoina ympäriinsä ja hieroivat riitaa.

»Se saatanan Cauchon petti meidät!» kuuli sire Archambaud jonkun heistä huutavan.

»Hän pelasti noidan roviolta. Hän on sen lutkan puolta!» kiukkusi toinen.

Erään talon edessä oli kymmenittäin puolijuopuneita goddeneita. He esiintyivät hyvin äänekkäästi ja uhkaavasti, heristelivät aseitaan, nakkelivat kiviä rakennuksen ikkunoihin ja jyristivät sen ovia keihäillänsä ja miekoillansa. Se oli Cauchonin talo. Sen seinien sisäpuolella tuo kunnon piispa istui vapisten ja hikoillen työkammiossaan.

»Mitä minä nyt teen?» valitteli hän. »Itse Winchesterin kardinaali oli raivoissaan minulle . . . Hän sanoo — niinkuin nuo mellastajat tuolla kadulla — että olen pettänyt englantilaiset. Millä tavalla? Millä tavalla? En käsitä lainkaan . . .»

»Englantilaiset uskoivat ja odottivat, että tuo Lotringin paimentyttö olisi tuomittu roviolle!» sanoi Guillaume Colles, kaniikki.

»Roviolle? Mutta saihan Jeanne elinkautisen tuomion . . .»

»Kyllä, mutta se ei tyydytä goddeneita. Nähkääs, englantilaiset eivät ihaile mitään niin kuin itseään, omaa urheuttaan, sankaruuttaan, voittamattomuuttaan . . . Kuitenkin he joutuivat näyttämään Jeannelle kantapäänsä Orléansissa, Jargeaussa, Meungissä, Beaugencyssä ja Patayssa . . . He juoksivat pakoon yhdeksäntoistavuotiasta paimentyttöä! Jos he tuntisivat itsensä pelkureiksi, niin mitäpä tuosta, mutta he ovat varmoja sankaruudestaan — se se tekee asian niin verisen häpeälliseksi, anteeksiantamattomaksi. Heidän kunniansa voidaan pelastaa ja korjata vain yhdellä tavalla: polttamalla Jeanne roviolla, niinkuin noidille on tapana tehdä . . .»

»Niin, mutta kun tyttö on jo saanut tuomionsa!»

»Tuomittakoon hänet sitten uudestaan!»

»Mutta se ei käy Laki ja oikeus . . .»

»Laki ja oikeus — viis' niistä! Ne eivät merkitse tässä asiassa kerrassaan mitään!»

»Mikä sitten merkitsee?»

»Se, mitä englantilaiset tahtovat. Muuten: minusta tuntui, että tekin oikeudenkäynnin alussa halusitte Jeannen kuolemaa.»

Cauchon vilkaisi tutkivasti kaniikkia.

»Erehdytte — minulla ei ollut alussa asiasta mitään mielipidettä. Tarkoitan: minulle olisi ollut samantekevää,

olisiko hänet tuomittu kuolemaan vai eikö. Mutta nyt, sen tunnustan, hän on alkanut säälittää minua. Jeanne on . . . niin, kun kävin viimeksi häntä tapaamassa, hän kysyi, joko unikot kukkivat. Ja sitten hän pyysi minua toimittamaan hänelle edes yhden punaisen unikon — ja seuraavassa hetkessä hän taas pyysi, etten sitä tekisi. 'Tämä kylmä ja pimeä tyrmä ei ole punaisen unikon paikka, se kuolisi täällä . . .' Niin hän sanoi. Tosiaankin: en voi olla säälimättä häntä. Hän ei ole noita eikä pahantekijä!»

»Kas vain! Ehkäpä pidätte häntä jo pyhimyksenä!»

»Ei, en toki. Hän on vain tavallinen talonpoikaistyttö. Harhaanjohdettu tyttö. Kuningatar Jolandan uhri.»

»Aivan niin, kuningatar Jolandan uhri . . . Oletteko muuten kuullut, että Kaarlen hovissa on nyt jonkinlainen uusi Jeanne?»

»Uusi Jeanne?»

»Niin. Ja taas paimentyttö. Mutta tämä ei ole Jolandan välikappale. Regnault de Chartres on tuonut hänet hoviin, ja Jeannen lailla tyttö tulkitsee Jumalan tahtoa . . .»

»Ja miten häneen suhtaudutaan?»

»Oh, hän tulkitsi Jumalan tahtoa siinä määrin Burgundin herttuan äänellä, että hovi nauroi hänet ulos. Mutta se ei masentanut arkkipiispaa: hän etsi sitten jos-

takin *paimenpojan*, jolla on ristiinnaulitun haavat, mutta eipä hänestäkään kuuluta suuria välitettävän. Ihmettelenpä, miksei Winchesterin kardinaali ole keksinyt tuollaista taivaan lähettiä ja Jumalan tahdon tulkitsijaa englantilaisillekin . . .»

Cauchon rypisti silmäkulmiaan. Hänestä alkoi tuntua, että Guillaume Colles teki pilkkaa vakavista asioista. Mutta ennenkuin hän ehti pukea tämän ajatuksensa sanoiksi, ryntäsi muuan pyylevä pappi huoneeseen. Hiki valui miehen otsalta, jota koristi mahtava kuhmu.

»Nuo kirotut englantilaiset!» puhkui hän.

»No, mitä nyt, messire Massieu?» tivahti piispa. »Mitä sanoja te käytätte ystävistämme?»

»Hoh, oletteko kuullut, mitä sanoja *he* käyttävät teistä, monseigneur? 'Saatanan Cauchon!' ja 'perkeleen piispa!' kiljuvat he! Ja tiedättekö, miksi minä olen saanut tämän kuhmun päähäni? Siksi, että muuan godden keksi minut ja huusi toisille: 'Tuossa on yksi sen helvetin Cauchonin häntyreistä!' Silloin he ryhtyivät kivittämään minua, mutta onnekseni portinvartijanne keksi minut ja päästi minut sisälle . . .»

»Miksi te sitten olette lähtenyt liikkeelle tällaisena päivänä?»

»Siksi että . . . monseigneur, minä tulen vankilasta, Jeannen tyrmästä . . . Hän on uudelleen pukeutunut miehenpukuun ja peruuttanut luopumisensa!»

Cauchon ja Colles vilkaisivat toisiinsa.

»Meidän on heti mentävä sinne!» sanoi piispa ja nousi.

»Mutta mitä tietä? Nuo metelöivät sotilaat . . .»

»Seuratkaa vain jäljissäni. Voimme mennä naapuritalon kautta ja sieltä toiselle kadulle.»

Sitä tietä prelaatit pääsivät tosiaankin huomaamatta poistumaan talosta.

»No, nythän ei mikään estä teitä tuomitsemasta Jeannea roviolle», virkkoi Colles.

»Ei — nyt minun on luultavasti pakkokin tehdä se — vaikka mieluummin olisin kyllä tekemättä . . .»

Linnan piha oli täynnä englantilaisia sotilaita, jotka rähisivät ja kiroilivat ja vaativat Jeannen polttamista. Cauchon ja hänen kumppaninsa aikoivat sivuuttaa heidät muina miehinä, mutta joku sotilaista tunsi kuitenkin piispan, ja silloin heidän kiihkonsa nousi ylimmilleen.

»Älähän mene, piispa!» karjui joku heistä. »Kerrohan meille, miksi säästit tuon noidan roviolta! Tietysti olet hänen puolellaan: olethan ranskalainen niinkuin hänkin! Entäpä jos nyt hiukan uitamme sinua joessa?»

Cauchon kalpeni.

»Rauhoittukaa toki, rauhoittukaa toki!» hoki hän hätäisesti. »Toiveenne toteutuu, te saatte nähdä noidan roviolla, siitä annan kunniasanani!»

»Kunniasanansa?» mutisi Colles. »Miten hän voi antaa sellaista, mitä hänellä ei olekaan?»

Joka tapauksessa tämä kunniasanallinen lupaus auttoi heitä pääsemään metelöivän miesjoukon läpi, ja he

suuntasivat askeleensa Bouvreuilin tornin valottomaan tyrmään. Jeanne istui siellä homeisilla oljilla miehenpukuun pukeutuneena.

»Jeanne, miksi olet tehnyt tuon, miksi olet jälleen pukeutunut miehenpukuun, miksi peruuttanut tunnustuksesi?» tiedusti Cauchon.

»Luovuin miehenpuvusta ja tunnustin pelastaakseni henkeni: koska luulin, että elämäni on omani, ettei se merkitse muille mitään. Mutta nyt tiedän, että sen uhraamalla voin palvella Jumalaa, edistää Ranskan asiaa ja auttaa kuningasta. Niinpä siis annan henkeni!»

Tämän kaiken Neitsyt sanoi tyynesti ja rauhallisesti, melkeinpä hymyillen. Cauchon katseli häntä synkästi.

»Henkesi sinä joudutkin antamaan — kukaan ei voi sinua enää pelastaa, en minäkään!»

»Puhutpa kerrankin totta, piispa. Tuomioni ei enää riipu sinusta, vaan niistä sotilaista, jotka tuolla ulkona huutavat vertani. Sinä et uskalla heitä vastustaa — he ovat määränneet minut kuolemaan, ja niin minä kuolen!»

Cauchon punastui.

»Puhut mielettömiä!» huusi hän kiivaasti. »Et sinä siksi kuole, että englantilaiset sotilaat niin tahtovat. Kuolet siksi, että olet peruuttanut tunnustuksesi ja langennut uudestaan. Oikeus vaatii henkeäsi. Tuomiosi saat kuulla huomenna.»

»Miksi en heti?»

»Oikeudenkäynnillä on muodollisuutensa, joista on pidettävä kiinni, että oikeus olisi oikeutta.»

Jeanne hymyili.

»Aivan, oikeus ennen kaikkea!»

»Menkäämme!» ärähti piispa kumppaneilleen. Ja luomatta enää silmäystäkään Jeanneen hän kiirehti ulos tornista. Linnan pihalla papit kohtasivat kreivi Warwickin.

»*Farewell, farewell!*» tervehti Cauchon nöyrästi englantilaista ylimystä.

Kreivi ei vilkaissutkaan prelaattiin.

»Tuo sika on puhuvinaan englantia!» murahti hän eräälle seuralaiselleen. »Oikeus tulisi täytetyksi, jos tuo luopio ja nuoleskelija poltettaisiin yhdessä noidan kanssa . . .»

Toukokuun kolmannenkymmenennen päivän aamuna kello seitsemän tulivat dominikaaniveljet Martin Ladvenu ja Jean Toutmouillé Jeannen tyrmään. Jean Toutmouillé näytti varsin välinpitämättömältä, mutta Martin Ladvenu oli hirveän kalpea: häntä kauhistutti tehtävänsä ilmoittaa Jeannelle, että tämä oli tuomittu kuolemaan roviolla. Tuskin kuuluvalla äänellä hän sanoi sanottavansa.

Polttoroviotuomio oli Neitsyelle jo selviö, hän tiesi, että hän sen saisi ja ettei olisi mitään mahdollisuutta sitä välttää tai muuksi muuttaa. Mutta loppujen lopuksi hän ei ollut sittenkään osannut siihen täydelleen

uskoa eikä sitä käsittää. Nyt vasta hän äkkiä tajusi asian koko hirvittävyyden ja alkoi vapista.

»Polttoroviolle? Niinkö julmasti minua kohdellaan?» sanoi hän hiljaa, ja suuret kyyneleet valuivat hänen kalpeille poskilleen. »Onko minun koskemattoman ruumiini muututtava tuhkaksi roviolla? Se on vääryys, jota Jumala, suuri tuomari, ei varmastikaan käsitä. Saanko minä ripittäytyä? Saanko minä synninpäästön?»

Jeanne oli tuomittu vääräoppisena, kerettiläisenä, uudelleen langenneena. Sellaisille ei missään tapauksessa voitu suoda synninpäästöä eikä sallia ripittäytymistä. Mutta Neitsyt sai sekä ripittäytyä että synninpäästön. Tämä ainutlaatuinen poikkeus tapahtui piispa Cauchonin luvalla ja määräyksestä. Johtuiko se Cauchonin jaloudesta, hyväntahtoisuudesta? Ei, eipä suinkaan. Pelkuri prelaatti tunsi toimintansa alhaisuuden ja kurjuuden ja koetti jollakin tavalla keventää tuntoaan, hiukan kaunistella viheliäistä käytöstään.

Kun Neitsyt oli saanut synnirpäästön, ilmestyi Cauchonkin tyrmään.

»Piispa», virkkoi Jeanne, »kuolen takianne. Se on asia, josta minun on puhuttava Jumalan kanssa!»

Cauchon ei vastannut mitään, mutta hänen kasvonsa kävivät melkeinpä harmaiksi.

Yhdeksältä Jeanne saatettiin vankilastaan pyövelin rattaille. Hän pysähtyi tyrmän ovella: säteilevä auringonpaiste sokaisi hänen hämäryyteen tot-

tuneet silmänsä, voimakas kevätilma huumasi häntä. Englantilaiset sotilaat katselivat Neitsyttä ja lasketteli-vat karkeuksia. Jeanne ei kiinnittänyt pilkkaajiinsa mitään huomiota, vaan nousi ajoneuvoihin, jotka sitten kahdensadan sotilaan saattamina lähtivät kolisten kulkemaan kaupungin läpi vanhalle kalatorille.

Linnan portilla de Gallardon liittyi seuraamaan ajoneuvoja, pysytellen mahdollisimman lähellä niitä. Vankilan kalventamia Neitsyen kasvoja katsellessaan hän tunsi vapisevansa, kuumeen polttavan poskiaan, sydämensä lyövän epätasaisesti.

Ihmiset tunkeilivat kapeilla kaduilla. Lausuttiin säälin sanoja, huudeltiin uhkauksia eikä solvauksiakaan säästetty.

»Lutka, kuninkaan portto, noita!» kiljahti joku karkeaääninen mies.

Vihan aalto hulvahti yli de Gallardonin kasvojen. Hän oli ollut pakahtumaisillaan, ja siksi miehen häväistyssanat antoivat hänelle tervetulleen aiheen purkautua; hän oli melkein riemastunut siitä, että sai *tehdä* jotakin. Hän raivasi tien läpi väkijoukon huutajan, jykevän, punakasvoisen miehen eteen ja tarttui hänen käsivarteensa.

»Tulkaapas tänne!» komensi hän.

Tyhmistynyt mies seurasi liikoja vastaan panematta. Päästyään eräälle hämärälle sivukujalle de Gallardon paljasti miekkansa ja iski täydellä voimallaan sen kah-

valla heittiötä kasvoihin. Tämä voihkaisi kerran ja vaipui sitten, kasvot verisinä, kadun saastaan. Tavatonta tyydytystä tuntien ritari jätti uhrinsa siihen ja riensi sitten tavoittamaan pyövelin rattaita.

Ehdittiin kalatorille. Se oli melko ahdas aukeama, jota saartoivat liha- ja puuhallit ja Saint-Sauveurin kirkko vähäisine kalmistoineen: tuomarien katsojalava oli pystytetty juuri tälle hautausmaalle. Sen vierellä oli toinen, korkeampi lava Winchesterin kardinaalia ja muita prelaatteja varten, ja sitä vastapäätä oli suurista risukimpuista koottu rovio. Se ei ollut tavattoman korkea vain juhlallisuuden takia: tuohon rovion korkeuteen sisältyi harkittu pirullisuus — mitä enemmän risukimppuja tuomitulla oli allansa, sitä kauemmin hän joutui kärsimään tulen edetessä kimpusta toiseen, sitä kauemmin oli katsojilla tilaisuus julmaan nautintoon.

Rattaat pysähtyivät. Torilla vallitsi kumma hiljaisuus, vain lokit kirkuivat kimeästi. Jeanne silmäili korkeata roviota ja alkoi vapista. Juuri silloin tunkeutui muuan munkki läpi väkijoukon ja heittäytyi polvilleen pyövelin rattaiden viereen.

»Jeanne!» huusi hän käheästi, ja hänen äänestään heijastui epätoivoinen hätä. »Jeanne! Anna minulle anteeksi!»

Neitsyt käänsi katseensa ja tunsi Loyseleurin. Miehen silmistä loisti hirvittävä pelko, hänen otsallaan helmeilivät suuret hikipisarat.

»Jeanne, anna minulle anteeksi!» vaikeroi hän.

Neitsyt kohotti säälien toisen kätensä, mutta silloin muuan ratsumies ajoi munkin nurin, ja sitten sotilaat alkoivat armotta survoa häntä keihäittensä varsilla. Mutta munkki ei näyttänyt edes tajuavan tätä: hänen silmänsä katsoivat vain rukoillen Jeanneen, kunnes päähän osunut isku tainnutti hänet. Hän jäi lojumaan torin tomuun, eikä kukaan välittänyt hänestä mitään, ihmiset astelivat tunteettomina hänen päälleen ja ylitseen.

Mutta Archambaud de Gallardon tuskin huomasikaan tätä tapausta. Hän ei nähnyt koreita, ylpeitä prelaatteja, ei kärpännahkavaippaisia, happamia tuomareita eikä kuullut kansanjoukon huutoja eikä sotilaiden sadattelua — hänen silmiensä edessä oli vain Jeanne. Hämärästi hän tajusi jonkun papin saarnaavan, puhuvan jotakin kuivasta oksasta, joka on katkaistava pois ja heitettävä tuleen . . .

Jeanne oli polvistunut, hän rukoili. Tuskin hänkään kuuli mitään siitä, mitä hänelle sanottiin, mitä hänen ympärillään tapahtui. Nyt tuli Cauchon Neitsyen luo, ryhtyi epävarmalla, karhealla äänellä lukemaan jo kerran luettua tuomiota, muistutti Jeannea tämän synneistä, kerettiläisyydestä, paholaisen äänen seuraamisesta, ylpeydestä, uudelleen lankeamisesta — kuinka hän oli »kääntynyt takaisin kuin koira nuolemaan sitä, minkä oli ylenantanut».

»Taivaan Jumala!» läähätti sire Archambaud. »Onko

minun pakko sietää tätä? Tartunko miekkaani . . .? Ei, sitä en saa tehdä. Hän ei tahdo, että asiaan puututaan. Minun on siis kestettävä, katsottava, kuinka hänen nuori ruumiinsa muuttuu tuhkaksi, kuinka hän kärsii liekeissä.»

Jeanne pyysi ristiä. Yksikään papeista ei liikahtanutkaan. Silloin muuan sotilas kyhäsi jonkinlaisen ristin parista oksasta ja ojensi sen Neitsyelle. Neito suuteli sitä ja pani sen povelleen. Muuan nainen purskahti yhtäkkiä äänekkääseen itkuun, eräät toiset polvistuivat ja alkoivat rukoilla. Omituinen, kiusaava levottomuus vallitsi ilmassa, ja se tuntui tarttuvan englantilaisiin sotilaihinkin, jotka ärjyivät ja manailivat.

»Saakeli, kuinka pitkälle tätä juttua venytetään?» huusi joku heistä. »Meidän on päästävä syömään!»

»Nostakaa noita roviolle!» karjui muuan.

Oikeudenpalvelijat vilkuilivat toisiinsa, mutta eivät ryhtyneet mihinkään. Silloin pari goddenia tarttui Jeanneen, nosti hänet roviolle ja sitoi hänet raa'oin käsin tukevaan paaluun. Siihen oli kiinnitetty tynnyrin kylkilauta, johon oli tervalla piirretty: KERETTILÄINEN, LUOPIO, EPÄJUMALANPALVELIJA.

Kansanjoukko kohisi epämääräisesti. Joidenkin kasvot kuvastivat uhkaa — mutta kukaan ei kuitenkaan ryhtynyt mihinkään.

»Jos minä nyt paljastaisin miekkani ja huutaisin 'eläköön Ranska' ja kehoittaisin kaikkia hyviä ranskalaisia

seuraamaan itseäni, minä varmastikin pystyisin vapauttamaan Neitsyen!» mietti sire Archambaud: »Tarvittaisiin vain jonkun aloite ... ensimmäinen isku ... ensimmäinen tapettu englantilainen ...»

Mutta samassa ritari kohtasi Neitsyen katseen — tyynen, rauhallisen, melkein hymyilevän katseen — ja hillitsi itsensä.

Kansanjoukosta kuului jälleen kohahdus: pyöveli oli heittänyt palavan soihdun risukimppujen joukkoon. Sire de Gallardon tunsi suurten hikikarpaloitten nousevan otsalleen. Hän näki liekin hitaasti leviävän, tarttuvan risusta risuun, hän kuuli oksien räsähtelevän. Kansanjoukko oli jälleen aivan äänetön, kuului vain lokkien kirkunaa ja varpusten tirskuntaa. Ritari silmäsi Jeannea. Tämän kasvot olivat kalvenneet, hän tuijotti luikertelevia tulikäärmeitä. Jostakin ilmestyi parvi varpusia, niistä jotkut uskaltautuivat hyppimään ja tirskumaan rovion risuillekin. Jeanne katseli niitä, sitten hän loi silmänsä äänettömään väkijoukkoon.

»Sire de Gallardon, pelastakaa tuo!»

Ritari tuijotti hetkisen mitään ymmärtämättä Jeanneen. Mitä hänen piti pelstaa? Hän seurasi Jeannen katseen suuntaa ja keksi aivan rovion juurelta, torin tomusta, puolittain rusentuneen punaisen unikon — sellaisen punaisen unikon, joita Jeanne rakasti.

»Älkää antako sen palaa!» kuiskasi Neitsyt. »Sehän olisi tarpeetonta ...»

Sire Archambaud kumartui ja poimi kukan maasta, ja sai palkkiokseen Neitsyen hymyn —hän tosiaan hymyili vieläkin.

Liekit levisivät. Meren, kalan ja tervan tuoksuun sekautui nyt palavan puun hajuakin. Varpuset tulivat levottomiksi ja lensivät tiehensä risukimpuilta. Kaikki tuijottivat vaiteliaina Jeannea ja lisäytyviä liekkejä. Winchesterin kardinaali vilkaisi Cauchonia ja huomasi tämän kasvojen omituisesti värähtelevän. Eräät prelaatit, heidän joukossaan Noyonin piispa, olivat kaikessa hiljaisuudessa kadonneet, ja Cauchonilla oli ilmeinen halu seurata esimerkkiä. Mutta jostakin syystä hän ei kuitenkaan lähtenyt — hän tuijotti vain kuin lumoutuneena tulen etenemistä risukimpuissa, sen nousemista ylöspäin, kohti uhria. Nyt läheni ensimmäinen tulikäärme Jeannea, ojensi polttavan kielensä kohti häntä, kosketti hänen jalkaansa. Neitsyt vavahti, huudahti tuskasta — ja koko kansanjoukko henkäisi. Mutta Jeannen heikkoutta kesti vain silmänräpäyksen. Hän katsoi suoraan de Gallardonia, jonka kasvot olivat tulleet aivan harmaiksi.

»Tehtäväni oli sittenkin Jumalalta! Äänet eivät minua pettäneet!» huusi hän.

Winchesterin kardinaali silmäsi jälleen Cauchoniin. Tämä huohotti raskaasti, hiki valui hänen kasvoiltaan, hän tavoitteli kädellään kaulaansa.

»Piispa, te arvelitte, että Jeanne vielä roviolla saattaisi

peruuttaa, tunnustaa ... Totisesti, sitä hän ei tee! Jos kaikki ranskalaiset olisivat hänen kaltaisiaan, ei yhtäkään brittiä olisi enää Ranskan maaperällä!»

Piispa mutisi jotakin epämääräistä vastaukseksi.

»Katsokaapa kansaa, Cauchon!» kehoitti kardinaali.

Piispa katsoi ... Ihmiset seisoivat hiljaisina, pelokkaan näköisinä, useimpien silmät olivat kyynelissä — englantilaistenkin. Mutta Cauchon kylpi hiessä, hän kostutti yhtenään kielellään huuliansa. Ilmeisesti hänen olonsa oli ylen tukala, ja varmastikin hän olisi tavattoman mielellään juossut tiehensä. Mutta sitä hän ei voinut tehdä. Winchesterin kardinaali hymyili ilkeästi. Hän nautti ranskalaisen virkaveljensä tuskaisesta tilanteesta.

»Mutta tehän tuskin viitsitte vilkaistakaan Jeanneen!» virkkoi hän Cauchonille. »Se ihmetyttää minua ... Kohta te tuskin näettekään häntä — savu sakenee hetki hetkeltä. Olisi parempi, jos tuulisi kovasti. Silloin saattaisimme nähdä tuon noidan kiemurtelun liekeissä. Mutta nyt, kun savu kohoaa melkein pystysuoraan, hän peittyy siihen ...»

»Aivan niin», mutisi Cauchon.

»Tyttö näyttää katselevan vain lokkeja!» totesi kardinaali. »Hän ei tunnu tosiaankaan pelkäävän — ei ainakaan vielä!»

Yhtäkkiä Neitsyt alkoi puhua selvällä, kirkkaalla äänellä, joka kantautui yli torin.

»Olenpa tehnyt hyvin tai huonosti — kuningastani en

voi siitä syyttää, ei hän ole minulle neuvoja antanut!» lausui hän.

Samalla hetkellä muuan tulikäärme leiskahti muita korkeammalle ja tarttui hänen valkoisen vaippansa reunaan. Vaate syttyi. Jeanne ummisti silmänsä, alkoi huohottaa. Archambaud de Gallardon olisi tahtonut katsoa johonkin muualle, mutta ei voinut kääntää silmiään Neitsyestä, vaan tuijotti häneen kuin noiduttuna. Hän tunsi itsensä väsyneeksi kuin olisi ratsastanut monta vuorokautta yhtä mittaa.

»Pyhä Maria, anna minulle voimaa — tee Jeannen kärsimykset lyhyeksi», rukoili hän.

Muuan nainen alkoi kirkua viiltävästi, mielettömästi — Jeannen tukka oli leimahtanut kirkkaaksi soihduksi, joka paloi vain muutaman silmänräpäyksen. Neitsyt vääntelehti hirvittävissä tuskissa, mutta ei sanonut mitään. Hiiltynyt puku putosi hänen yltään, hänen valkoinen, nuori ruumiinsa oli alastomana kaikkien nähtävissä. Samalla katkesivat kuitenkin köydetkin, hänen kätensä vapautuivat, ja hän kohotti ne rintojensa suojaksi. Archambaud näki hänen huultensa liikkuvan, vaikkei kuullut sanoja.

Rovion äärellä seisovat sotilaat tuijottivat Jeanneen, ja heidän kasvoillaan vaihteli riettaus ja taikauskoinen pelko. Mutta he eivät laususkelleet enää hävyttömyyksiä, vaan katselivat täysin äänettöminä, mykistyneinä — niinkuin kaikki muutkin. Hiljaisuuden keskeytti

kuitenkin äskeinen kirkuva nainen — hän alkoi jälleen hysteerisesti ja villisti huutaa ja repiä vaatteita yltään. Jolleivät eräät sotilaat olisi häntä estäneet, hän olisi varmasti syöksynyt suin päin rovioon.

Savupilvet olivat nyt hyvin sakeita, hetkittäin ei Jeannea näkynyt lainkaan.

»Jeesus, Maria!» henkäisi hän.

Ne olivat Neitsyen viimeiset sanat. Köysi, joka oli hänen vyötäistensä ympäri ja joka vielä oli kannatellut häntä, raukeni hehkuvaksi tuhkaksi sekin, ja silloin Jeanne sortui liekkeihin. Muuan koira puhkesi kimeään, viiltävään, haikeaan ulvontaan. Tämä ääni ikäänkuin vapautti kansanjoukon jonkinlaisesta tai'asta — yhtäkkiä kaikki lähtivät mielettömästi, toisiaan sysien ja tyrkkien ryntäämään joka suuntaan. Jokin ihmeellinen, selittämätön kauhu ajoi ihmisiä, he juoksivat huohottaen, kalpeina, eteensä katsomatta ja välittämättä mitään heikoimmista, jotka survoutuivat toisten jalkoihin.

»Olemme polttaneet pyhimyksen!» huusi joku englantilainen.

»Te olette polttaneet pyhimyksen!» mutisi de Gallardon, joka oli yksin jäänyt sortuvan rovion vierelle. Hän alkoi tuntea palavan ihmislihan hajua. Hän oli tuntenut sitä ennenkin ratsastaessaan palavien kylien lävitse tai taistelukentillä, ja hän oli jollakin tavoin tottunut siihen, käynyt siihen nähden välinpitämättömäksi.

Mutta nyt se vaikutti häneen voimallisesti, häntä kuvotti, heikotti. Hän kääntyi ja melkein horjui tiehensä torilta, jolle ihmiset olivat pudotelleet vaatekappaleitaan ja kaikenlaisia esineitä ja jolla nyt vain varpuset tirskuivat jyviä ja murusia etsiessään. Sire de Gallardon tiesi, että kaikki tämä, autio tori varpusineen, kirkko, hallit ja ennen muuta savuava rovio jäisivät pysyvinä kuvina iäksi hänen mieleensä, hän ei unohtaisi milsoinkaan pienintäkään yksityiskohtaa, hän ei koskaan laisi mielestään häviämään kauhistuttavaa kuvaa: nuorta, hulmuavien liekkien keskellä hirveissä tuskissaa vääntelehtivää neitoa, hänen tuskantäytteistä katsettaan, soihtuna palavia hiuksia ja valkoista, neitseellistä ruumistaan, jota sotilaat ahnehtien tuijottivat ennenkuin tuli sen ehti tuhota, hiillyttää, muuttaa tuhkaksi.

Jostakin alkoi taas kuulua koiran ulvontaa, ja ritari peitti käsillään korvansa.

Aikaisin seuraavana aamuna — kasteraikkaana, ihanana aamuna — Archambaud de Gallardon ratsasti Rouenista, joka vaikutti oudon hiljaiselta ja tyrmistyneeltä. Kaupunginportilla hänet pysäytettiin. Vartija neuvoi häntä siirtämään matkansa jonkin verran tuonnemmaksi.

»Miksi niin?» tiedusti ritari.

»Sire, ranskalaisia sissejä on liikkeellä. Aivan tuossa lähellä, Saint-Etienne-du-Rouvrayn tällä puolen, nuo hirttämättömät tappoivat kolmisenkymmentä meikäläisiä. Ollaan varmoja siitä, että he ovat vieläkin lähistöllä. Neljältä mieheltämme he aukaisivat vatsan ja ottivat suolet ulos, panivat kiviä tilalle ja ajoivat heidät sitten matkoihinsa. Heidät löydettiin kuolleina tuon metsikön vaiheilta. Teille voi käydä samoin, jos nyt lähdette kaupungista.»

»Ehkä, mutta minä en pelkää heitä», vastasi de Gallardon.

Vartija kohautti olkapäitään.

»No, omapa on asianne», virkkoi hän. »Nuoruus ja hul-

luus!» lisäsi hän sitten ritarin ehdittyä jonkin matkan päähän.

Vähää ennen Saint-Etienne-du-Rouvrayta, tien ehtiessä vähäiseen tammimetsään, ikivanhojen puitten välistä hyökkäsi äkkiä esille joukko hampaisiin saakka aseistautuneita, peräti rosvomaisen näköisiä miehiä. Heitä johti roteva, arpinaamainen soturi, joka ratsasti suurella percheron-oriilla. Archambaud de Gallardon paljasti miekkansa erikoisempaa kiihtymystä osoittamatta, vilahtipa hänen huulillaan pieni hymyn häiväkin.

»Antaudu, englantilainen sika, niin kuolet kunniallisesti hirressä!» karjui arpinaama häntä kohti rynnäten. »Jos teet vastarintaa, syötämme sinulle kiviä!»

»En aio kuolla hirressä enkä syödä kiviä», ilmoitti ritari.

»No, sitten saat juoda sulaa lyijyä!» lupasi arpinaama.

»Mieluummin nauttisin burgundilaista, sire de la Hire!» selitti de Gallardon.

Etienne de la Hire antoi miekkansa vaipua ja tuijotti hetkisen ällistyneenä tulijaan.

»Piru vieköön!» hän huudahti. »Sire de Gallardon! Mistä tulet? Missä olet piileskellyt kuukausimääriä?»

»Tuolla», vastasi ritari ja osoitti kaupunkiin päin. »Rouenissa . . . Ja Jeanne . . . joko hänet on tuomittu?»

»Jeanne poltettiin eilen, ja rovio savusi vielä tänä aamuna. Kerrottiin — vaikken minä käynyt katsomassa

— että pyöveli löysi tuhkasta Jeannen sydämen, joka ei ollut palanut . . .»

Sire de la Hiren mustanpuhuvat kasvot muuttuivat kauhistuttavasti. Hänen hengityksensä alkoi kulkea kähisten. Hän tuijotti de Gallardonia hetkisen kuin mielipuoli, sitten hän äkkiä paiskasi hirvittävällä voimalla miekkansa maahan ja antoi kirousten tulvan valua huultensa yli. Hänen raivonsa oli kamala — kuin haavoittuneen pedon.

»He polttivat Jeannen! He polttivat Jeannen! Nuo siat, nuo porsaat, nuo rupisammakot . . . Ja me olimme täällä . . . Meidän olisi pitänyt ratsastaa kaupunkiin ja . . . miksi helvetissä sinä et tullut hakemaan meitä?»

»Koska Jeanne ei halunnut itseään pelastettavan. Hän oli sitä mieltä, että hänen kuolemansa hyödyttää Ranskaa enemmän kuin hänen elämänsä . . .»

Etienne de la Hire läähätti kuuluvasti.

»Vangit!» huusi hän äkkiä raivokkaasti. »Minulla on kuusikymmentäkolme goddenia . . . Hirttäkää heidät siinä paikassa, heti!»

Sire de Gallardonin ilme ei värähtänytkään hänen katsellessaan kuudenkymmenenkolmen miehen nostamista tammien oksiin. Englantilaiset potkivat hiukan, mutteivät kauan, ja sitten he jäivät liikkumattomina ja tummina möhkäleinä riippumaan tammista.

»Tuohan ei voi asioita enää miksikään muuttaa», totesi de Gallardon välinpitämättömästi.

»Ehkä ei — mutta tästälähin minä hirtän viipymättä jok'ikisen englantilaisen, joka käsiini joutuu, naiset ja lapsetkin —ja kun aikaa sattuu, poltan jonkun roviollakin! Saakoot tuntea, miltä se tuntuu! Nuo englantilaiset siat ... Tulimmaista, siitäpä muistan erään hullun, chevalier Barbazanin! Valloitin kaksi päivää sitten Château-Gaillardin ja löysin sen tyrmästä tuon Barbazanin. Hän kieltäytyi poistumasta sieltä, hän sanoi antaneensa kunniasanansa englantilaisille, ettei pakenisi ... Kunniasanansa englantilaisille — äh!»

Hän kirosi jälleen raivokkaasti.

»Isä Martin!» huusi hän sitten.

Muuan dominikaanimunkki ilmestyi näkösälle.

»Isä, minä lupasin kerran Neitsyelle, etten kiroa milloinkaan. Mutta *nyt* olen sen tehnyt — en voinut olla tekemättä. Mitä minun on tehtävä syntini sovittamiseksi?»

Isä Martin — luurangonlaiha, palavasilmäinen, kiihkoilijan näköinen mies — katsoi de la Hireen mustilla, palavilla ja pistävillä silmillään.

»Ah, syntisi on suuri, hirvittävän suuri, veljeni ... Sen sovittamiseksi sinun on surmattava kymmenen goddenia jokaisesta lausumastasi kirosanasta!»

Sire de la Hire nauroi hurjasti.

»Kuulitko, sire de Gallardon! Minun mieheni ymmärtävät minua!»

»Huomaan sen», vastasi ritari rauhallisesti. »Satut-

teko te mahdollisesti tietämään, missä kuningas on tällä hetkellä?»

Sissipäällikkö muuttui jälleen synkeäksi.

»Kuningas ... Hän on Chinonissa ... mikäli minä tiedän.»

»Kiitoksia. Ratsastan sinne. Kuninkaan on saatava tietää Neitsyen kuolemasta.»

»Niin kai», mutisi de la Hire. »Isä Martin, mitä määräätte synninpäästöksekseni siitä, että olen ajatuksissani kaivanut silmät erään miehen päästä ja sitten ripustanut hänet käsistään puuhun, kämmenen korkeudelle nuotion yläpuolelle ja käristänyt häntä siinä, kunnes hän kuoli?»

»Ken on tuo mies?» kysyi munkki vähääkään kauhistumatta.

»Kuningas Kaarle! Niin, ja hänen lisäkseen olen tehnyt samoin ajatuksissani eräälle naiselle, hyvin kauniille naiselle ...»

»Riisuitko tuon naisen, ennenkuin ripustit hänet puuhun?»

»En, hänellä oli vaatteet päällä.»

»Se vähentää suuresti syntisi määrää. Kuka on tuo nainen?»

»Kuningatar Jolanda!»

»Ah! No niin, synninpäästöksesi riittää, kun hirtät pari Jumalan vihollista, englantilaista. Ontuvat ja silmäpuolet goddenitkin kelpaavat tässä tapauksessa.»

»Kuulitko?» kysyi de la Hire synkästi hymyillen. »Tuo vastaus ilmaisee, minkä arvoisina me pidämme kuningas Kaarlea ja kuningatar Jolandaa ... Mutta emme me silti huoli Englannin Henrikkiä meitä hallitsemaan. Olenpa kuullut, että goddeneilla olisi ollut aikomus saatella Henrikkinsä Reimsiin kruunattavaksi. Mutta he eivät uskalla tuoda häntä Rouenin muurien ulkopuolelle, sillä he tietävät, että minä olen täällä. Minulla on kruunu hänelle, tuolle Ranskan ja Englannin yhteiselle kuninkaalle, rautainen kruunu! Jos saan Henrikin käsiini, kuumennutan tuon kruunun hehkuvan punaiseksi ja painan sen hänen päähänsä!»

»Sellaisen kruunun voi otaksua sopivan aivan täsmällisesti — mutta minä en kylläkään usko, että Henrikkiä päästetään Rouenin linnankaan ovien ulkopuolelle. Hän on siellä vankina, niinkuin Neitsytkin oli. Minun on nyt kuitenkin jatkettava matkaani ja ...»

»Sire de Gallardon, olet urhoollinen mies, mutta sanonpa silti erään seikan: yksinäsi et pitkällekään pääse, ennen iltaa riiput tammenoksassa niinkuin nuo englantilaiset — tällä tiellä liikuskelee näet muitakin sissejä kuin minun mieheni, eivätkä he tunne sinua niinkuin minä, ja heillä on aina niin tulenpalava kiire hirttämisillään, etteivät he ehdi kysellä ripustettavan nimeä ja kansallisuutta. Siksi annankin viisi miestä saatoksesi — heidät kyllä tunnetaan, ja silloin ei sinullakaan ole hätää.»

Archambaud de Gallardon hyväksyi tämän tarjouksen, ja kohta hän ratsasti etelää kohti seuranaan viisi miestä, joiden ruokkoamaton ulkoasu, mahtavat parrat ja hirvittävät säilät herättivät kauhun ja epäilyn tunteita jokaisessa vastaantulijassa. Mutta niinpä sire Archambaud pääsikin häiriöittä Chinoniin.

Oli myöhäinen iltapäivä, kun de Gallardon ratsasti Château du Milieun portista. Hän jätti hevosensa jonkun ratsupalvelijan huostaan, antoi kourallisen hopearahoja saattajilleen, nousi Grand Logis'n jykevät kiviportaat, kulki läpi aution valtaistuinsalin ja vartiomiesten aulan ja koputti kuningatar Jolandan ovelle. Hänen sydämensä alkoi lyödä aivan kuuluvasti. Kun mitään »sisään!»-kehoitusta ei kuulunut, de Gallardon aukaisi varovasti oven ja silmäsi huoneeseen. Kuningatar istui ikkunan lähellä: hänellä oli avoin kirja sylissään, mutta hän ei lukenut, hän oli vaipunut mietteisiinsä, jotka — hänen ilmeestään päätellen — olivat surullista laatua. Hän oli entistäänkin kauniimpi, mutta hänen ihonsa oli kalvakka, ja hänen piirteensä puhuivat väsymyksestä ja jostakin, joka kalvoi häntä. Ritari katseli häntä kauan, ja kuningatar tunsi vähitellen tuon kiinteän katseen ja käänsi päätään. Hänen poskensa punehtuivat hieman, ja huulet värähtivät.

»Jolanda!» virkkoi de Gallardon.

Kuningatar nousi hitaasti. Niin he seisoivat hetken aikaa, kolme, neljä askelta välillään, mitään puhumatta

— mutta enemmän kuin sanoin milloinkaan voidaan sanoakaan, he puhuivat silmillään. He lukivat niistä toistensa ajatukset, kaipuun, rakkauden.

»Sire Archambaud!»

Ritari tunsi kuningattaren huulet omillaan, ja hän vastasi tämän ensimmäiseen suudelmaan kuumasti ja intohimoisesti.

Kiivaasti huohottaen he erosivat toisistaan. Kuningattaren silmissä olivat kyyneleet, mutta hän nauroi. Ritari katseli häntä kummastuneena.

»Oh, te ihmettelette nauruani ... Älkää loukkautuko siitä. Nauran itseäni. Nauran sitä kuningatar Jolandaa, joka ivallisesti katseli rakastuneita, joka luuli, että hän on rakkautensa valtiatar, sen suunnan, sen alkamisen, kestämisen ja loppumisen määrääjä! Mutta nyt tiedän täydelleen erehtyneeni. Rakastan teitä, Archambaud!»

»Ja minä rakastan teitä, Jolanda! Madame, jättäessäni teidät viimeksi lausuin teille sanoja, joiden takia kieleni olisi kiskaistava suustani. Olen tullut pyytämään anteeksi — mutta ennenkuin edes ehdin anteeksipyyntöni esittää, huomaan, että te ette muistele, mitä olen puhunut: te olette jo antanut anteeksi!»

Kuningatar katseli kauan nuorta ritaria.

»Mikä teidän on, madame?» kuiskasi sire Archambaud. »Te kalpenette . . .»

»Teillä ei ole minulta mitään anteeksipyytämistä, Archambaud. Mutta en ymmärrä täydelleen asiaa,

Jeanne merkitsee teille liian paljon, että voisitte ilman muuta antaa minulle anteeksi . . .»

»Ilman muuta? Mutta kaikkihan oli erehdystä! Luulin teidän antaneen käskyn de Flavylle Jeannen jättämisestä burgundilaisten käsiin. Mutta Rouenissa sainkin selville, että tuon käskyn oli antanut Regnault de Chartres. Teidän viestinne sisälsi jotakin muuta . . .»

Jolanda keskeytti hänet kädenliikkeellä.

»Sire de Gallardon», sanoi hän pingoittuneella äänellä, »minun kirjeeni sisälsi myös käskyn Jeannen jättämisestä vihollisen käsiin! En saata sitä salata, en tahdo tehdä sitä!»

Sire Archambaud tuijotti mykistyneenä kuningattareen.

»Ja nyt hän on kuollut polttoroviolla!» virkkoi hän käheästi.

Jolanda hätkähti.

»Kuollut polttoroviolla . . . Te näitte sen?»

»Minä . . . minä seisoin rovion äärellä — loppuun asti!»

Kuningatar kätki kasvonsa käsiinsä ja istuutui.

»Ja nyt te syytätte minua hänen kuolemastaan, eikö niin?»

»En. Kerroin Jeannelle ajatuksenne, että hän voisi ehkä marttyyrinä viedä päätökseen sen, mitä ei pystynyt elävänä tekemään. Kerroin myös teidän antaneen de Flavylle käskyn hänen jättämisestään burgundilais-

ten käsiin ... Puheeni vaikutus oli ihmeellinen. Masentunut, säälittävä pieni paimentyttö muuttui jälleen siksi Jeanneksi, joka oli voittanut englantilaiset Patayssa ja monessa muussa taistelussa. Hän sanoi ajatustanne oikeaksi, hänen mielestään minä olin tullnt taivaan lähettinä sanomaan hänelle sen, mitä hänen oli tehtävä ...»

»Eikä hän syyttänyt minua mistään ...?»

»Ei; hän katsoi teidän toimineen vain Jumalan tahdon tulkitsijana. Hän pitää teitä, niinkuin itseään ja minuakin vain Jumalan välikappaleina ...»

»Välikappaleina? Niin, kaipa hän on oikeassa. Alussa *minä* valitsin hänet välikappaleekseni. Ainakin pidin häntä sellaisena. Mutta näyttääpä sittenkin siltä, että olen erehtynyt. Tuo Jumala, johon Jeanne uskoi, lieneekin lähettänyt hänet minun tielleni, ja välikappale, jota luulin omakseni, olikin Jumalan — ja loppujen lopuksi minä itsekin olin vain välikappale!»

Sire de Gallardon nyökkäsi.

»Tunnumme kaikki olevan Jeannen Jumalan välikappaleita.»

Kuningatar kääntyi katsomaan häntä silmiin.

»Archambaud, teistäkin ajattelin alussa tehdä välikappaleen ... Ja nyt olen avuton edessänne, sillä rakastan teitä. Ja te rakastatte minua. Mutta tiedän, että väliimme on nyt tullut jotakin: se rovio, jolla Jeanne kuoli.»

»Se on totta, Jolanda», virkkoi sire Archambaud hiljaa. »Rakastan teitä, kaikesta huolimatta — mutta en voi olla lähellänne, polttorovio estää sen.»

»Niin, polttorovio estää sen . . . Se jatkaa paloaan — minussa!» virkkoi kuningatar.

»Minä ymmärrän», mutisi de Gallardon.

He katselivat surullisina toisiaan. Käytävästä kuuluva kannusten helinä ja kuningattaren huoneen oven aukeaminen sai heidät ikäänkuin heräämään kivenraskaista ajatuksistaan.

Tulija oli kuningas. Hän pysähtyi epävarmana, epäröivänä — tapansa mukaan. Sire Archambaud kumarsi syvään.

»Armollinen majesteetti», sanoi hän. »Saavun Rouenista. Jeanne on kuollut. Hänet poltettiin roviolla.»

Kuninkaan ilme ei muuttunut vähääkään. Hän katseli vain ilmeettömästi eteensä. Mutta sitten hän äkkiä hätkähti kuin olisi häntä lyöty ruoskalla selkään, ja de Gallardon näki saman, minkä oli nähnyt tapahtuvan silloin, kun Jeanne oli ojentanut sormuksen kuninkaalle: tämän kasvojen veltto taikinamaisuus katosi hetkeksi kokonaan, raskaat silmäluomet kohosivat, ja silmistä välähti salama.

»Jeanne kuollut . . . roviolla!» huusi hän käheästi ja jatkoi sitten tavattoman kiivaasti: »Syyttikö hän siitä minua?»

»Ei, armollinen majesteetti», vastasi de Gallardon ja silmäili uteliaasti hallitsijaansa. »Vankilassaan, kuulusteltaessa, hän sanoi teitä jaloksi kuninkaakseen. Hänen uskonsa teihin oli järkkymätön. Hän sanoi, että seitsemän vuoden kuluttua ei yhtään englantilaista ole Ranskassa, ja että teistä tulee suuri kuningas. Ja roviolla, viime hetkellään, hän julisti: olenpa tehnyt hyvin tai huonosti —kuningastani en voi siitä syyttää, ei hän ole minulle neuvoja antanut!»

»Jalo kuningas!» mutisi Kaarle. »Hän nimitti minua jaloksi kuninkaaksi ... Hän uskoi minuun ... Hän sanoi minusta tulevan suuren kuninkaan ... Uskotteko *te*, että minusta tulee suuri kuningas?» tiuskaisi hän sitten rajusti.

Sire de Gallardon kohautti olkapäitään.

»Tahtoisin uskoa siihen — kaikesta sydämestäni!»

»Minä uskon — olen aina uskonut», virkkoi Jolanda.

Kuningas silmäili häntä.

»Tiedän sen — ja olen ihmetellyt sitä», lausui hän. »Totisesti, olen monesti ihmetellyt sitä! En ole tietääkseni milloinkaan ollut tuon uskon arvoinen ... Mutta olen ihmetellyt muutakin. Ette voine pitää minua niin tyhmänä, madame, etten käsittäisi, mikä Agnes Sorelin virkana on ... Kultaa käyttäen olisin eikä saanut Jeannen ostetuksi vapaaksi tai hänen pakonsa järjestetyksi. Puhuin siitä teille, ja te vastustitte sitä. En tosiaankaan ymmärtänyt teitä, madame. En käsitä sitä

vieläkään. Minä . . . niin, ja kuitenkin te uskotte, että minusta tulee suuri kuningas! Käsittämätöntä . . .»

Hän seisoi hetken aikaa vaiti ja rypisteli otsaansa.

»Jeanne antoi minulle seitsemän vuotta aikaa englantilaisten karkoittamiseen», virkkoi hän sitten ja jatkoi hetken kuluttua: »En ole totisesti milloinkaan ollut tuon uskon arvoinen. En milloinkaan . . .»

»Pyöveli löysi», virkkoi de Gallardon kuin itselleen jutellen, »rovion tuhkasta Jeannen sydämen: tuli oli säästänyt sen . . .»

Kaarle vavahti, ja jälleen välähti salama hänen silmistään. Sitten hän äkkiä kääntyi ja poistui nopein ja lujin askelin — tavalla, joka ei ollut lainkaan ominaista hänelle.

»Te vastustitte Jeannen vapaaksiostamista», sanoi sire Archambaud.

»Minä vastustin», vastasi Jolanda. »Se teko määrää minut helvettiin; minulla on paikka Juudaksen vieressä. Mutta Ranska tarvitsi marttyyrin. Hän kärsi hetken roviolla, minä kärsin iankaikkisesta iankaikkiseen helvetin liekeissä.»

Ritari peitti kasvonsa.

»Ja uskotteko, että tuosta hirvittävästä uhristanne on jotakin hyötyä?»

»Uskon. Näittekö, kuinka tavattoman järkyttynyt kuningas oli?»

»Ja te uskotte, että tuo järkkymys johtaisi hänet toi-

mintaan, eikö niin? Jos niin tapahtuisi, Jeanne ei olisi kuollut turhaan. Mutta epäilen, ettei tämäkään tapaus saa kuningasta muuttumaan.»

»Ken tietää. Ah, Kaarlella on raskas ja synkeä perintö. Se on painanut häntä niin, että valtakunnan asiat ovat sen takia jääneet hoitamatta. Jeannen hirvittävä kuolema on opettanut hänelle kaksi asiaa: ettei hänen, Kaarlen, hartioille ole sittenkään sälytetty raskainta taakkaa ja että ihmiselle on mahdollista ajatella maataan polttorovion liekkien keskelläkin. Tämä opetus ei voi olla vaikuttamatta häneen . . .»

Archambaud de Gallardon naurahti ilottomasti.

»Tämä opetus . . . Hirvittävän kallishintainen opetus!»

»Niin», virkkoi Jolanda. »Kallishintainen . . . mutta minun oli se hinta maksettava saadakseni Kaarlen irti siitä, joka kahlehtii häntä. Luulen, että minun on selitettävä teille asiaa . . . Nähkääs, Kaarlen isähän oli mielipuoli ja äiti, kuningatar Isabeau, portto! Kaarlen, jota hän vihasi alusta alkaen ja joka oli hänen yhdestoista lapsensa, hän antoi kokonaan muiden hoitoon, ja hänet sijoitettiin Hôtel du Pute-Y-Musse'iin, jossa Orléansin herttualla oli tapana viettää öisiä orgioitaan ja jossa tuo irstailija myös murhattiin. Se ei suinkaan ollut ainoa kerta, jolloin nuori Kaarle näki verta ja kuolemaa. Pariisissa oli silloin levottomat ajat: siellä mellastivat milloin armagnacilaiset, milloin burgundilaiset, milloin kaupungin oma roskaväki. Katuojat virtailivat mo-

nesti verta. Seine oli täynnä alastomia, ryöstettyjä ja raiskattuja ruumiita, ja tulipalot punasivat taivaan ja hätähuudot täyttivät ilmapiirin. Kuolema oli ahkera vieras kuninkaallisessa palatsissakin. Kaarlen veljet ja sisaret kuolivat toinen toisensa jälkeen, ja eräänä päivänä hän, yhdestoista lapsi, sai vuorostaan dauphinin arvon. Se ei hänen mieltään ilahduttanut. Kauhuinen ympäristö ja kuolema olivat istuttaneet häneen hirvittävän pelon, ja nyt hänellä oli entistä suuremmat syyt pelätä. Hänellä ei ollut yhtäkään ystävää, ja äiti, joka ei milloinkaan suonut hänelle hymyäkään, vaihtoi rakastajaa melkeinpä joka kuukausi — heittäytyi aina sen syliin, jota piti mahtavimpana ja vaikutusvaltaisimpana. Tuo lutka kielsi lopuksi, omien etujensa vuoksi, oman poikansakin, julisti hänet äpäräksi ja lahjoitti Ranskan Englannin Henrikille. Sanokaapas, eikö tuossa kaikessa ole enemmän kuin tarpeeksi taakkaa heikolle ja synkeälle nuorukaiselle, joka kaiken lisäksi epäili omia kykyjään, omia oikeuksiaan?»

»Kieltämättä», vastasi sire de Gallardon miettiväisesti. »Kieltämättä ... Mutta sanokaapa nyt minulle, miksi niin itsepäisesti olette ajanut juuri Valois'n Kaarlen asiaa? Miksi olette taistellut tuon vastahakoisen, haluttoman ja saamattoman ruhtinaan puolesta, kun Ranskassa on kuitenkin lukuisia häntä kyvykkäämpiä, häntä rohkeampia ja häntä monin verroin tarmokkaampia miehiä?»

»Mainitkaapa joku — joku, joka sopisi kuninkaaksi paremmin kuin Valois'n Kaarle!»

Archambaud de Gallardon rypisteli tuumivasti otsaansa.

»Hm, voisin mainita useitakin kuuluja nimiä», sanoi hän. »Mutta», lisäsi hän tovin mietittyään, »mutta enpä voi loppujen lopuksi kuvitella ketään heistä kruunattuna! Se on kummallista!»

»Niinpä niin! Ranskassa on kyllä joitakin miehiä, joilla on kaikki ne ominaisuudet, jotka tekisivät hallitsijasta suuren — mutta on vaikea kuvitella ketään heistä Ranskan kruunua kantamassa. Heidän mainioimmatkaan ominaisuutensa eivät yhteenlaskettuinakaan paina niin paljoa kuin se, että Kaarle on laillinen kuningas!»

»Laillinen kuningas? Onko se sitten tosiaankin niin tavattoman painava asia?»

»Nykyisissä olosuhteissa — on. Uusi kuningas voisi olla vain vallananastaja. Maassa olisi lukemattomia, jotka katsoisivat olevansa yhtä oikeutettuja Ranskan valtaistuimelle kuin hänkin. Se merkitsisi sisällissotaa, jatkuvia sisällissotia. Ranska on ollut loppunsa partaalla, kuolemansa lähellä, eikä se ole vieläkään varmalla tiellä. Sisällissota olisi loppumme — meillä on enemmän kuin tarpeeksi työtä englantilaisten ja burgundilaisten karkoittamisessa. Siksi . . . niin, siksi minä niin itsepäisesti ajan Valois'n Kaarlen asiaa. Kaiken lisäksi hän ei ole kyvytönkään eikä saamaton, niinkuin tekin

luulette: hänesssä on mainioita ominaisuuksia, mutta ne nukkuvat hänessä. Ne on saatava hereille!»

»Ne on saatava hereille!» mutisi ritari. »Kunhan vain Jeannen kuolema ei olisi ollut yksi keinoistanne . . .»

Jolanda oli hetkisen vaiti.

»Sire Archambaud, sanonpa jotakin — ja toivon, että sen uskotte: jos olisi ollut varmaa, että *minun* palanut ruumiini voisi olla Ranskan pelastus, en olisi epäröinyt antaa itseäni.»

Archambaud de Gallardon katseli kuningattaren silmiin.

»Uskon sen, madame!» henkäisi hän. »Te olisitte tosiaankin tehnyt sen . . . Ja tehän olette tehnytkin sen!» jatkoi hän rajusti. »Polttorovio palaa teissä, niinhän te sanoitte — ja minä uskon myös sen!»

»Niin, se rovio, joka on tullut väliimme, joka estää meitä olemasta lähellä toisiamme.»

»Ei, ei!» huusi sire Archambaud. »Ei niin . . . Mikään ei voi estää meitä olemasta lähellä toisiamme!»

Kun sire Archambaud seuraavana aamuna aukaisi ikkunan, huomasi hän vilkasta liikettä linnan pihalla. Siellä parveili joukko ritareita ja asemiehiä. Yhtäkkiä ilmestyi kuningaskin portaille. Hänellä oli haarniska yllään — niinkuin kaikilla muillakin.

»Kuningas lähtee jonnekin — ja minä lähden mukaan!» päätti de Gallardon.

Hän kääntyi katsomaan nukkuvaa Jolandaa, siirtyi

sitten hiljaa ovelle ja pujahti siitä äänettömästi käytävään. Tallista hän sai oman hevosensa ja saavutti kuninkaan ja hänen seurueensa Kellotornin portilla.

»Mihinkä ollaan menossa?» tiedusti de Gallardon sire de Boulainvilliersiltä.

Tämä kohautti olkapäitään.

»En tiedä. Minulle on kerrottu, että kuningas on valvonut koko yön. Hän käski minut luokseen ja sanoi haluavansa ratsastamaan ja kehoitti minua kokoamaan muutamia ritareita seurakseen. 'Älköötkä unohtako aseitaan!' määräsi hän. Muuten hän on ylen synkeällä tuulella. En ymmärrä, mikä häntä vaivaa . . .»

Päivän lähestyessä iltaa alettiin Chinonissa kummastella kuninkaan poissaoloa. Kun häntä ja hänen seuralaisiaan ei ollut kuulunut palaaviksi vielä keskiyönkään aikaan, alettiin olla levottomia. Aikaisin aamulla lähetettiin ratsumiehiä eri suuntaan kuningasta etsiskelemään, mutta nämä palasivat muutaman tunnin kuluttua tyhjin toimin. Silloin oli hovilla jo todellinen hätä käsissä. Mutta auringon laskiessa ilmoitettiin Kellotornista, että kuningas seurueineen oli saapumassa, ja hetkeä myöhemmin hän ratsastikin miehineen linnan pihalle.

Kuningatar Jolanda katseli levottomasti tulijoita — oliko de Gallardon heidän joukossaan? Oli, oli toki — ja hetkeä myöhemmin Jolanda tunsi hänen huulensa omillaan.

»Archambaud!» sanoi kuningatar ja silmäili ritarin tomuista, tahraista ja repeillyttä pukua, »te olette ollut taistelussa!»

»Niin, me olimme taistelussa!» vastasi de Gallardon loistavin kasvoin.

»Ja te voititte, huomaan . . .»

»Me voitimme! Madame, minäkin uskon nyt kuninkaaseen!»

Jolanda silmäili häntä.

»Ah! Kertokaa . . .!»

»Minä kerron, madame . . . Meidän eilen lähtiessämme kuningas oli hyvin synkeällä mielellä, ja hän ratsasti aluksi niin lujaa, että monet alkoivat pelätä hevostensa puolesta. Sivuuttaessamme lähempää kuin nuolenkantaman päästä Azay-le-Rideaun, joka, niinkuin hyvin tiedätte, *oli* burgundilaisten hallussa, sen muureilta alettiin huudella meille pilkkasanoja. Kaarle ei aluksi näyttänyt niitä kuulevankaan. Mutta sitten joku nimitti häntä äpäräksi — ja silloin kuningas äkkiä syttyi raivoon, jollaista kukaan meistä ei ole nähnyt eikä kokenut ja jollaiseen yksikään ei olisi luullut kuninkaan kykenevänkään. 'Nuo kirotut burgundilaiset koirat!' huusi hän. 'Minäpä opetan teidät nimittelemään Ranskan kuningasta äpäräksi!' Hän komensi ilman muuta meidät hyökkäykseen! Asia tuntui aluksi aivan mahdottomalta, mutta minkäpä me voimme: olihan meidän seurattava kuningasta, joka ryntäsi ensimmäisenä!»

»Tekikö hän todella sen?»

»Teki. Hän taisteli kuin raivopää, tuo veteläksi mainittu Kaarle nousi ensimmäisenä muureille ja levitti ympärilleen surmaa ja kauhua! Ja me muut seurasimme esimerkkiä. Kahdessa tunnissa oli linna meidän, ja sen puolustajat surmattu viimeiseen mieheen!»

Jolanda katseli de Gallardonin hehkuvia kasvoja.

»Tiesin kerran näin tapahtuvaksi. Ja nyt hän kyllä osaa jatkaa . . . ja te seuraatte häntä!»

Archambaud de Gallardon näytti hämmästyneeltä.

»Te . . . kuinka te voitte sen tietää? Vaikka olisihan minun pitänyt ilman muuta se ymmärtää: te tiedätte kaiken, te aavistatte kaiken. Niin, minä seuraan kuningasta. Minun on seurattava! Jeannen kuolema velvoittaa minut siihen. En voi mitään sille, että joka hetki näen hänet roviolla . . .»

Kuningatar nyökkäsi totisena.

»Niinkuin kuningaskin», sanoi hän. »Jeannen rovia — se erottaa sittenkin meidät. Teidän on seurattavo kuningasta — muuta ette voi!»

Archambaud de Gallardon kaatui Rouenin valloituksessa. Hän kuoli samalla torilla, jolla Jeannekin oli kuollut. Mutta hänen viimeinen sanansa ei kylläkään ollut »Jeanne» eikä »Jolandakaan». Hän ei sanonut kaatuessaan mitään, sillä hän sai nuolen keskelle otsaansa ja kuoli heti. Etienne de la Hire tapasi kohtalonsa Pariisin valtauksessa. Tykin sylkäisemä kivi musersi hänen rintakehänsä, ja veren purskahtaessa hänen suustaan hän sai vaivoin vielä sanoneeksi: *par mon bâton!*

Samana päivänä kuningas Kaarle, josta jo oli ehditty pilkallisesti käyttää nimitystä *Charles l'Indolent,* Kaarle Veltto, ratsasti Pariisiin kansan riemuisasti tervehtimänä. Sen jälkeen hän lyhyen ajan kuluessa ratsasti hyvin moneen muuhun kaupunkiin. Kun hän muutaman vuoden kuluttua katseli matkan päästä Calais'n, viimeisen englantilaisten hallussa olevan ranskalaisen kaupungin torneja, hän kantoikin jo aivan toista nimeä, *Charles le Victorieux,* Kaarle Voittoisa. Merituulen hulmuttaessa hänen punaista viittaansa ja aaltojen kohisten murtuessa rantahietikolle hän miettiväisenä

silmäili englantilaisten viimeistä tukikohtaa, ja hänen sotapäällikkönsä, jotka seisoivat kunnioittavasti muutaman askeleen päässä hänen takanaan, katselivat puolestaan kuningastaan. Yhtäkkiä Kaarle otti kypärän päästään ja polvistui.

»Jeanne», sanoi hän hiljaa, »nyt ei minulta puutu enää muuta kuin tuo kaupunki ... Jeanne, enkö ole tehnyt parhaani ollakseni sellainen kuningas, jollaiseksi sinä minut kuvittelit ja tahdoit?»

HÄMEENLINNA 1949,
ARVI A. KARISTO OSAKEYHTIÖN KIRJAPAINO

HÄMEENLINNA 1949,
ARVI A. KARISTO OSAKEYHTIÖN KIRJAPAINO